

Programmabegroting 2025

Inhoudsopgave

Programmabegroting 2025	1
Inhoudsopgave	4
Begroting in één beeld	6
1. Samenvatting	7
1.1 Inleiding	7
1.2 Financiële uitkomsten	11
2.0 Inleiding programma's	17
2.1 Samenleving en bestuur	19
Burgerzaken	20
Contact samenleving	20
Bestuur	22
Openbare orde en veiligheid	22
2.2 Ruimte	23
Ruimtelijke ordening	24
Wonen en bouwen	25
Duurzaamheid	26
Cultureel erfgoed	26
Afval, riolering en milieubeheer	27
Groen	28
Verkeer en vervoer	29
Economie	29
Toerisme	31
2.3 Sociaal	32
Jeugd	35
Onderwijs	35
Cultuur	36
Sport	36
Volksgezondheid	37
Maatschappelijke ondersteuning	37
Werk en inkomen	38
Minimabeleid en schuldhulpverlening	39
Nieuwkomers	39
2.4 Algemene dekkingsmiddelen	41
2.5 Overhead, ondersteuning organisatie en bestuur	44
2.6 Vennootschapsbelasting	46
2.7 Paragrafen	47
Paragraaf A. Weerstandsvermogen en risicobeheersing	47
Paragraaf B. Onderhoud kapitaalgoederen	52
Paragraaf C. Financiering	60
Paragraaf D. Bedrijfsvoering	63
Paragraaf E. Verbonden partijen	66

Paragraaf F. Grondbeleid.....	81
Paragraaf G. Lokale heffingen	85
Paragraaf H. Subsidies.....	90
Paragraaf I. Wet open overheid (Woo)	91
3. Samenvatting voorstellen en vaststellingsbesluit.....	93
4. Bijlagen.....	94
4.1 Investeringsplan.....	94
4.2 (Vervangings)investeringen	94
4.3 Reserves en voorzieningen	96
4.4 Financiële gegevens	100
4.5 Overzicht incidentele baten en lasten	106
4.6 Taakvelden IV3	109
4.7 Verplichte Beleidsindicatoren	114
4.8 Woningbouw in voorbereiding.....	118

Begroting in één beeld

Welkom op de begrotingswebsite van de gemeente Montferland. Voor de verkorte weergave, namelijk de begroting in één beeld, kunt u op de volgende link klikken:

Begroting 2025 in één beeld

1. Samenvatting

1.1 Inleiding

1.1.1 Financiële huishouding

Ons uitgangspunt is een 'gezonde financiële huishouding'. Dat wil zeggen: het beschikbaar hebben van voldoende middelen voor de benoemde taken.

Afspraken met Rijk over stabielere en beheersbare financiering

Het Rijk heeft met provincies en gemeenten afspraken gemaakt over hun financiën. Centraal daarbij stond de balans tussen taken en middelen. Een stabiele en beter beheersbare financiering moet daar aan bijdragen.

In april 2024 is afgesproken dat vanaf 2026 de oloploop van de opschalingskorting definitief wordt geschrapt. Daardoor krijgen gemeenten € 675 miljoen extra. Verder is besloten om de nieuwe financieringsystematiek (bbp-systematiek) al vanaf dit jaar in te voeren, zodat de financiering stabiel wordt. Deze overgang heeft, met uitzondering van het jaar 2025, geen financiële gevolgen voor gemeenten en provincies. Voor gemeente Montferland betekent dit dat we in 2025 eenmalig € 1.248.000 minder aan algemene uitkering krijgen.

Om in de toekomst verantwoordingslasten te beperken en bestedingsvrijheid te bevorderen wordt, naast de lopende inspanningen om de financiële verhoudingswet aan te passen, een plan uitgewerkt om te komen tot een vermindering van het aantal (nieuwe) specifieke uitkeringen.

Ook is gesproken over een gedeelde verantwoordelijkheid om aan de balans tussen ambities, taken, middelen en uitvoeringskracht te werken.

Begrotingsadvies VNG

Tijdens de Algemene Ledenvergadering 2023 van de VNG is de resolutie 'Naar een rechtvaardig, duurzaam en solide meerjarig financieel perspectief' aangenomen. Aansluitend heeft de VNG - voor het eerst in haar bestaan - een begrotingsadvies uitgebracht voor de meerjarenbegroting 2024-2027. De kern van dat advies was om voor de jaren 2024 en 2025 een sluitende begroting te presenteren, maar voor de jaren daarna de tekorten zichtbaar te maken.

De VNG heeft op 1 maart 2024 een eerste begrotingsadvies uitgebracht voor de programmabegroting 2025-2028. Hierin wordt de financiële situatie voor gemeenten omschreven als 'prepare for the worst, hope for the best'. De VNG geeft daarmee aan dat het verstandig is om na te denken over maatregelen. Tegelijkertijd wil de VNG voorkomen dat gemeenten te vroeg onnodige en onomkeerbare ombuigingen in gang zetten.

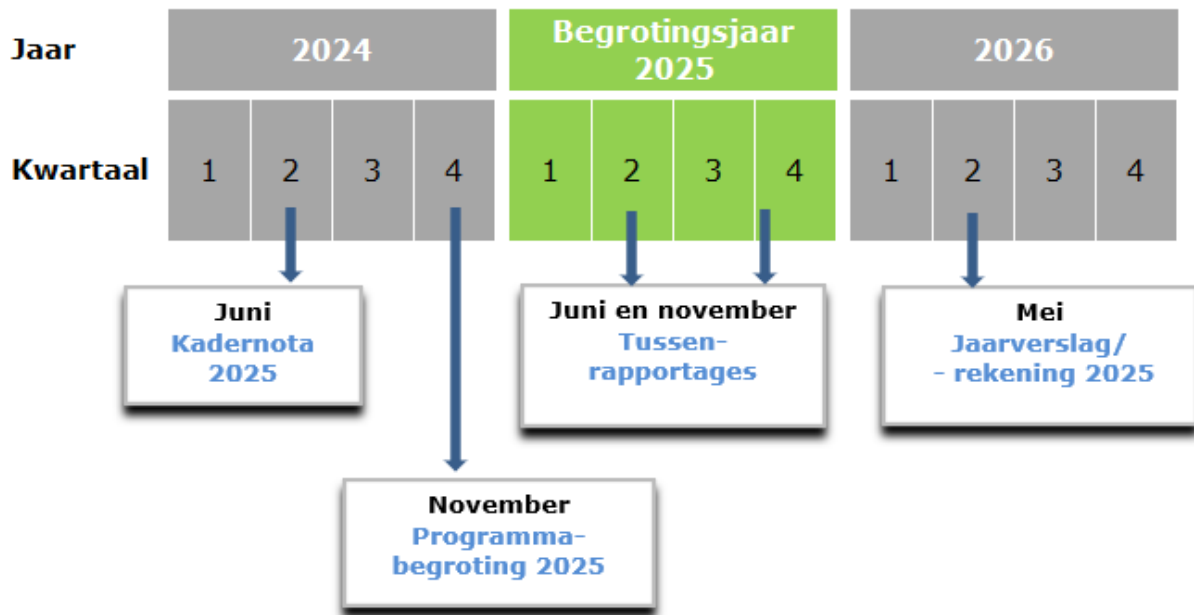
Vervolgens is op 11 juni 2024, na de Voorjaarsnota en het Hoofdlijnenakkoord, het tweede deel van het begrotingsadvies verschenen. Het eerste advies blijft staan, waarbij de VNG nu ook meegeeft om rekening te houden met toekomstige ontwikkelingen rondom het Btw-Compensatiefonds (BCF). Hier hebben wij rekening mee gehouden bij de verwerking van de meicirculaire.

In ons meerjarenperspectief hebben wij de korting van het Rijk mede door eerdere bezuinigingsoperaties kunnen opvangen. We hebben dan ook geen nieuwe maatregelen voor ombuigingen voorbereid. Wij zien wel dat als de huidige stijging van kosten in het bestaande en autonome beleid, en dan met name de zorgkosten, zich verder doorzet wij dit de komende jaren niet meer kunnen opvangen. De nieuwe aanbesteding zal dit moeten uitwijzen. Verder verwachten wij komend jaar raadsvoorstellen voor onderhoud van wegen, riolering, groen en onderwijshuisvesting die bij de volgende Kadernota financieel verwerkt worden.

Begrotingscyclus

In de volgende figuur is de begrotingscyclus 2025 weergegeven. De begroting 2025 is een (administratieve) uitwerking van de kadernota 2025, de meicirculaire 2024, vastgestelde raadsbesluiten tot en met de raadsvergadering in juli 2024 en autonome en significante ontwikkelingen tot het moment van aanbieden van de begroting door het college aan de raad. De

effecten van latere raadsbesluiten en de septembercirculaire 2024 worden verwerkt in de tussenrapportage 2025 en de kadernota 2026.

1.1.2 Kadernota 2025

Op 4 juli 2024 heeft de gemeenteraad de Kadernota 2025 vastgesteld. Behalve de uitgangspunten voor de (meerjaren)begroting 2025 - 2028 zijn ook de te verwachten financiële ontwikkelingen voor de komende jaren vastgelegd.

De opgenomen voorstellen 'nieuw beleid' in de Kadernota zijn conform besluitvorming meegenomen in deze begroting. Het is aan de gemeenteraad om te bepalen welke nieuwe voorstellen aangenomen worden. Daarnaast zijn de aangenomen moties en amendementen over de Kadernota 2025 financieel verwerkt in deze Programmabegroting.

Ontwikkelingen na de Kadernota 2025

In mei 2024 is het Hoofdlijnenakkoord 'Hoop, lef en trots' gesloten tussen de regeringspartijen PVV, VVD, NSC en BBB. De komende maanden zal door het nieuwe kabinet worden gewerkt aan de verdere uitwerking van het Hoofdlijnenakkoord richting een regeerprogramma. Daarna wordt ook meer bekend over de invloed van het akkoord op de gemeenten.

Algemene uitkering gemeentefonds

De Kadernota 2025 was gebaseerd op de septembercirculaire 2023 en de tot dat moment bekende gevolgen uit de Voorjaarsnota. Deze begroting is gebaseerd op de meicirculaire 2024.

Een toelichting op de ontwikkelingen in het gemeentefonds staan in hoofdstuk 2.4 Algemene dekkingsmiddelen.

Netto gevolgen meicirculaire 2024 tov de Kadernota 2025

bedragen x € 1.000

	2025	2026	2027	2028
Netto resultaat	-290	-473	-471	-452

1.1.3 Begrotingssaldo 2025 - 2028

Onderstaand overzicht geeft het meerjarig begrotingsperspectief weer inclusief nieuw beleid. Verderop in paragraaf 1.2 geven we een nadere toelichting op de cijfers.

Begrotingssaldi 2025-2028

bedragen x € 1.000

	2025	2026	2027	2028
Saldo Kadernota 2025-2028	126	-436	1.431	2.214
Nieuw beleid 2025-2028	-758	-791	-852	-852
Saldo Kadernota 2025-2028 incl. nieuw beleid	-632	-1.227	579	1.362
(Autonoom) Bestaand beleid	690	-459	-1.193	-1.371
Moties en amendementen Kadernota 2025	-8	-8		
Begrotingssaldo	50	-1.694	-614	-9
Correctie incidentele lasten en baten	727	1.372	1.074	-15
Structurele begrotingssaldo	777	-322	460	-24

We zien dat de jaarschijven 2025 en 2027 een positief structureel saldo laten zien. Voor 2026 en 2028 geldt dit niet.

Hoe verhoudt dit saldo zich ten opzichte van hetgeen wij hadden verwacht?

Ten opzichte van de Kadernota 2025 is het structureel saldo in 2025 positiever geworden. De analyse hiervan is te vinden in hoofdstuk 1.2.1 Bestaand beleid.

Beoordeling Provincie

Om, net zoals voorgaande jaren, voor repressief toezicht in aanmerking te komen, dient:

- De begroting 2025 reëel en structureel in evenwicht te zijn;
- Als dat niet het geval is, dient aangetoond te worden dat de meerjarenraming uiterlijk in 2028 reëel (=realistische ramingen) en structureel in evenwicht is. M.i.v. 2020 is het volgende hierbij gekomen:
 - Bij de beoordeling van het structureel en reëel evenwicht, beoordeelt de provincie of er sprake is van een opschuivend perspectief. Daarmee wordt bedoeld dat het niet is toegestaan om ieder jaar opnieuw een (meerjaren)begroting aan te bieden waarbij uitsluitend de laatste jaarschijf in evenwicht is.

Concreet: de jaarschijf 2025 moet structureel sluitend zijn, dus na eliminatie van de incidentele baten en lasten. Het alternatief is een structureel sluitende meerjarenbegroting (geënt op de jaarschijf 2028) en aantoonbaar geen sprake van opschuivend perspectief.

1.1.4 Presentatie meerjarig structureel begrotingsaldo

Omschrijving <i>Bedragen x € 1.000</i>	2025			2026			2027			2028		
	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo	Lasten	Baten	Saldo
Progr 1. Samenleving en bestuur	-8.683	992	-7.692	-8.593	992	-7.602	-8.493	992	-7.501	-8.511	992	-7.519
Progr 2. Ruimte	-25.768	14.199	-11.568	-25.540	12.317	-13.223	-25.141	12.089	-13.052	-25.321	12.234	-13.087
Progr 3. Sociaal	-73.654	17.880	-55.775	-70.530	18.458	-52.072	-69.550	17.322	-52.228	-70.146	17.932	-52.213
Totaal programma's	-108.170	33.503	-74.668	-104.663	32.253	-72.466	-103.242	30.889	-72.352	-104.031	31.645	-72.385
Overzicht algemene dekkingsmiddelen	-3.085	94.170	91.085	-3.429	90.159	86.730	-3.491	91.161	87.670	-3.464	91.997	88.533
Overzicht Overhead en ondersteuning	-17.840	1.850	-15.990	-16.678	1.160	-15.518	-16.115	622	-15.493	-16.198	485	-15.713
Bedrag heffing Vennootschapsbelasting												
Bedrag voor Onvoorzien	-10		-10	-10		-10	-10		-10	-10		-10
Subtotaal programma's incl. algemene dekkingsmiddelen, overhead, vennootschapsbelasting en onvoorzien	-129.041	129.091	50	-124.779	123.086	-1.694	-122.790	122.186	-614	-123.650	123.641	-9
Incidentele baten en lasten			727			1.372			1.074			-15
Structureel begrotingsaldo			777			-322			460			36

1.2 Financiële uitkomsten

Het begrotingsperspectief 2025 - 2028 is als volgt opgebouwd.

	<i>bedragen x € 1.000</i>			
	2025	2026	2027	2028
Begrotingssaldi bestaand beleid	816	-895	238	843
Moties en amendementen Kadernota 2025	-8	-8		
Begrotingssaldo bestaand beleid incl. amendement Kadernota 2025	808	-903	238	843

De voornaamste uitgangspunten en enkele kanttekeningen zijn dat:

- Het gaat om alleen het bestaande beleid (dus excl. nieuw beleid);
- De lasten en baten 2026-2028 zijn geraamd in constante prijzen, prijsniveau 2025.

Moties en amendementen nav Kadernota 2025

De aangenomen amendementen 'Democratie' en 'CPO Woningbouwaanjager' hebben een last van € 57.500 in 2025 en 2026. Doordat de lasten voor de CPO Woningbouwaanjager worden onttrokken aan de Algemene Reserve heeft dit geen gevolgen voor het saldo en tonen we hierboven alleen de € 7.500 vanuit het amendement 'Democratie'.

1.2.1. Bestaand beleid

In de volgende analyse geven wij de ontwikkelingen weer sinds de vaststelling van de Kadernota 2025. We richten ons hierbij op de jaarschijf 2025. De conclusie is dat het saldo van het bestaande beleid verbeterd is met € 725.000.

Van Kadernota 2025 naar Begroting 2025:

Analyse	<i>bedragen x € 1.000</i>	
	Tov Kadernota 2025 (j. 2025)	
Verwacht saldo jaarschijf 2025		-632 N
<i>Nominale aanpassingen (loon- en prijsstijgingen):</i>		
Loonkosten personeel (cao, stijging premies)	-43	N
Gemeentefonds (meicirculaire)	-290	N
Subtotaal nominale ontwikkelingen		-333 N
<i>Algemeen</i>		
Moties en amendementen nav Kadernota 2025	-8	N
Bedrijfsvoeringskosten	286	V
Bijstelling voorzieningen n.a.v. MJOP gemeentelijke gebouwen 2024-2033	-257	N
Kapitaallasten	164	V
<i>Programma 1: Samenleving en bestuur</i>		
Contributieverhoging VNG en hogere bijdrage GGU (Gezamenlijke Gemeentelijke Uitvoering)	-40	N
Toegezegde financiële bijdrage The Economic Board (TEB) 2025	-25	N
<i>Programma 2: Ruimte</i>		
Bijdrage Liemerse Ambassade ivm cofinanciering Leaderprogramma gericht op aantrekkelijker maken landelijke gebieden in de Liemers	-63	N

Budget voor uitvoering Motie "2000 meer bomen" omgezet van exploitatie naar krediet	834	V
Bijdrage Liemerse Economische Visie (LEV) voor de jaren 2024-2026	-46	N
Bijdrage ODA op basis van begroting 2025	-35	N
Uitvoering inspecties op basis van Wegenbeheerplan	-70	N
Verhoging storting in voorziening groot onderhoud wegen in 2025 vooruitlopend op basis van het Wegenbeheerplan	-250	N
<i>Programma 3: Sociaal</i>		
Bijdrage Laborijn	-85	N
Bijdrage Sociaal Domein Achterhoek (SDA)	-80	N
Mutatie reserve onderwijshuisvesting	812	V
Overige mutaties Begroting	-72	N
Overig mutaties Kadernota	-50	N
Totaal mutaties		682 V
Saldo bestaand beleid begroting 2025		50 V

Hieronder worden de afwijkingen toegelicht boven de € 50.000.

Nominale ontwikkelingen

Gemeentefonds:

De Kadernota 2025 was gebaseerd op de septembercirculaire 2023 en de tot dat moment bekende gevolgen uit de Voorjaarsnota. Deze begroting is gebaseerd op de meicirculaire 2024. Conclusie is dat de bekende gevolgen uit de Voorjaarsnota een te positief beeld hebben gegeven ten opzichte van de meicirculaire. Daardoor hebben we op basis van de meicirculaire de ontvangsten uit het gemeentefonds negatief moeten bijstellen. Meer informatie over het gemeentefonds is te vinden in hoofdstuk 2.4 Algemene dekkingsmiddelen.

Algemeen (alle programma's)

Bedrijfsvoeringskosten:

Er is een voordeel vanuit de kostenverdeling. Een groter deel van de loonkosten is toe te rekenen aan (investerings)projecten.

Bijstelling voorzieningen n.a.v. MJOP gemeentelijke gebouwen 2024-2033:

Vanuit het meerjaren onderhoudsplan voor de gemeentelijke gebouwen is een hogere toevoeging aan de voorziening benodigd.

Kapitaallasten:

Het voordeel in de kapitaallasten komt doordat een aantal investeringen later worden gerealiseerd. De afschrijving en rente starten daardoor later. Dit levert een voordeel op in de begroting voor 2025.

Programma 1: Samenleving en bestuur

Geen afwijkingen boven de € 50.000.

Programma 2: Ruimte

Bijdrage Liemerse Ambassade ivm cofinanciering Leaderprogramma:

Vanuit de samenwerking in de Liemerse Ambassade is een aanvraag bij de Provincie Gelderland ingediend voor het Leaderprogramma waaruit mogelijk € 2 miljoen Europese subsidiegelden vrijkomen. Van de gemeenten wordt een cofinanciering van €750.000 verwacht voor een periode van vijf jaar. Het Leaderprogramma stimuleert initiatieven die de landelijke gebieden in de Liemers aantrekkelijker maken. De werkgebieden zijn voedselvoorziening, agrarische sectoren of vrijetijdseconomie.

Budget voor uitvoering motie '2000 meer bomen':

In februari 2023 is de motie '2000 meer bomen' aangenomen. Voor uitvoering van deze motie zijn middelen beschikbaar gesteld in 2024, 2025 en 2026. Door een krediet beschikbaar te stellen voor de uitgaven worden de kosten voor aanschaf van de bomen afgeschreven in 20 jaar. Dit levert een voordeel op in de exploitatie.

Wegenbeheerplan:

Vooruitlopend op het vaststellen van een nieuw Wegenbeheerplan is duidelijk dat de kosten voor inspecties hoger zijn dan begroot. Daarom wordt dit budget verhoogd met € 70.000. Daarnaast wordt in 2025 een extra storting gedaan in de voorziening voor groot onderhoud.

Programma 3: Sociaal

Bijdrage Laborijn en Sociaal Domein Achterhoek (SDA)

De bijdragen zijn verhoogd op basis van de begroting 2025 van Laborijn en SDA. De verhoging komt voornamelijk door een CAO stijging in de loonkosten en uitbreiding van toezichthouders in de SDA begroting met ingang van 2025.

Mutatie reserves

Het voordeel van de vrijval van de kapitaallasten voor onderwijshuisvesting wordt al meegenomen in de reguliere berekening van de storting in de reserve. Daarnaast is ook een storting geraamd op basis van de besluitvorming in 2024 en 2025 voor de vrijval van kapitaallasten van het IKC. De berekening van de storting is geactualiseerd, waarbij rekening is gehouden met vrijval van de kapitaallasten van het IKC tot en met 2027.

1.2.2 Nieuw Beleid

Ieder jaar is er ook sprake van 'nieuw beleid'. Voor 2025 en verder heeft het college een aantal beleidswensen. Die komen voort uit:

- Het in werking treden van nieuwe of gewijzigde regelgeving;
- Noodzakelijk/aanvullende maatregelen om de beoogde doelstellingen te realiseren;
- Actualisatie/bijstelling van beoogde doelstellingen, bijvoorbeeld omdat deze niet meer actueel/realistisch zijn.

In onderstaand overzicht vindt u het nieuwe beleid, zoals ook opgenomen in de Kadernota 2025 met verdere toelichting. Wij stellen voor dit op te nemen in de begroting 2025-2028.

Voorstellen nieuw beleid 2025-2028

	<i>bedragen x € 1.000</i>			
	2025	2026	2027	2028
Verkeersveiligheid - Actualisatie van het Integraal verkeers- en vervoersplan (IVVP) en uitvoeringsprogramma verkeersveiligheidsmaatregelen (vooruitlopend op Mobiliteitsvisie)	200	100	-	-
Verkeersveiligheid - Kapitaallasten voor verkeersmaatregelen Hooglandseweg Braamt/Zeddam en Doetinchemseweg Wijnbergen en verkeersmaatregelen in combinatie met groot onderhoud Singel/de Els	-	85	85	85
Verkeersveiligheid - Kapitaallasten voor de herinrichting van de Hoofdstraat in Kilder	-	154	154	154
Volledige deelname Datalab GO	201	161	161	161
Formatie-uitbreiding Ruimtelijke Ontwikkeling & Economie	176	176	176	176
Beleidskader huisvesting arbeidsmigranten	-58	-206	-280	-280
Investeren in personeel	1.000	500	-	-
Investeren in Kunstmatige Intelligentie	100	100	100	-
Uitvoering Motie Kansen voor Kinderen	98	98	-	-
Regioprogramma 80 jaar vrijheid	18	-	-	-
Combi bouw school/MFA Loil	-	-	135	135
Formatie-uitbreiding ondersteunende diensten	421	421	421	421
Regiodeal	91	91	91	91
Totaal nieuw beleid	2.247	1.680	1.043	943
Dekking vanuit Algemene Reserve voor incidentele lasten	-1.489	-889	-191	-91

Totaal nieuw beleid ten laste van de exploitatie	758	791	852	852
---	------------	------------	------------	------------

1.2.3 Algemene reserve

De Algemene reserve is een belangrijk component binnen onze weerstandscapaciteit.

De actuele stand van de Algemene Reserve is als volgt:

bedragen x € 1.000

	2024	2025	2026	2027	2028
Stand per 1-1 (o.b.v. jaarrekening 2023)	11.838	12.644	10.365	8.776	8.085
Toevoegingen:					
Afwikkeling resultaat 2023	1.347				
Overheveling van de reserve Oekraïne naar de Algemene Reserve	2.000				
Onttrekkingen:					
Dekking begrotingstekort 2024-2027 wat ontstaat na moties en amendementen	-4				
Incidentele frictiekosten aan Plavei als gevolg van de Regiokeuze	-100				
Aanvulling Reserve Kwaliteitsimpuls vanuit Algemene Reserve	-436				
Onttrekking verwacht negatief resultaat 1e tussenrapportage 2024	-732				
Incidentele bijdrage aan VV Montferland	-94				
Resterende bijdrage aan open Club de Nevelhorst 2023	-9				
Plan van Aanpak Energiearmoede 2023 (22int02493 en 23int01863)	-391				
Plan van Aanpak Woonzorgvisie	-19				
Budget uitvoering visie 's-Heerenberg Oost 2022 en 2023, doorgeschoven naar 2024	-158				
Aanvulling budget uitvoering visie 's-Heerenberg Oost (Raadsbesluit 24int00789)	-217				
Motie Begroting 2022-2025 Energiebesparen door te ontzorgen	-50	-50			
De bijdrage voor Energiebesparen door te ontzorgen voor 2025 wordt in 2024 uitgekeerd aan het Energieloket		53			
Restant budget Energiebesparen door te ontzorgen 2023 doorgeschoven naar 2024	-63				
Motie Begroting 2022-2025 Extra capaciteit handhaving	-240				
ICT Beveiligingsplan Clearpass	-30				
Onttrekking Algemene reserve ter dekking van structurele lasten		-500	-500	-500	-500
Nieuw beleid 2025-2028: Actualisatie IVVP		-100	-100		
Nieuw beleid 2025-2028: Uitvoering mobiliteitsvisie		-100			
Nieuw beleid 2025-2028: Investeren in kunstmatige intelligentie (AI)		-100	-100	-100	
Nieuw beleid 2025-2028: Investeren in talentvol personeel		-500	-500		
Nieuw beleid 2025-2028: Uitwerking acties voorkomende uit strategische personeelsplanning		-500			
Nieuw beleid 2025-2028: Regiodeal		-91	-91	-91	-91
Nieuw beleid 2025-2028: Uitvoering motie Kansen voor Kinderen. Cultuurverbinders via Welcom		-23	-23		

Nieuw beleid 2025-2028: Uitvoering motie Kansen voor Kinderen		-75	-75		
Inhuur voor lokale inzet nieuwe inkoop Wmo/Jeugd		-200	-150		
Regionale inzet nieuwe inkoop Wmo/Jeugd		-43			
Amendement Kadernota 2025: CPO Woningbouwaanjager		-50	-50		
Totalen	12.644	10.365	8.776	8.085	7.494

In de Nota Reserves en Voorzieningen is ons uitgangspunt een ratio weerstandsvermogen van minimaal 2,0 ('uitstekend'). Verdere toelichting op het weerstandsvermogen is te vinden in de paragraaf A. Weerstandsvermogen en risicobeheersing.

1.2.4 Reserve Sociaal Domein

De actuele stand van de Reserve Sociaal Domein is als volgt:

bedragen x € 1.000

	2024	2025	2026	2027	2028
Stand per 1-1 (o.g.v. jaarrekening 2023)	4.690	4.906	5.081	3.577	1.926
Toevoegingen:					
Incidentele compensatie Jeugdhulp obv circulaires gemeentefonds	3.568	2.250	571	424	377
Resultaat Jaarrekening 2023	1.887				
Onttrekkingen:					
Digivaardige Achterhoekers	-44				
Uitbreiding POH 2022-2024	-90				
Dekking terugboeking bezuinigingen conform kadernota 2023	-201				
Informatiespecialist	-75	-75	-75	-75	-75
Budget Digivaardige Achterhoekers 2023, overgezet naar 2024	-169				
Dekking verhoogde kosten Lump Sum (prijsaanpassingen)	-614				
Dekking van sterk gestegen kosten binnen het sociaal domein	-1.648	-2.000	-2.000	2.000	-2.000
Theoretische uitnutting aangaande hervormingsagenda Jeugd	-300				
HHM protocol	-400				
Dekking tekort Sociaal Domein 2024	-1.698				
Totalen	4.906	5.081	3.577	1.926	228

Ontwikkelingen

Wij ontvangen de komende jaren minder inkomsten in de algemene uitkering op basis van een arbitrage uitspraak uit 2021. De storting in de reserve sociaal domein wordt hierdoor lager. De incidentele middelen in de reserve sociaal domein worden nu vanaf 2025 voor € 2 miljoen per jaar (was € 1,65 miljoen) gebruikt om de structureel stijging van de uitgaven op te vangen.

1.2.5 Woonlasten

De belastingverordeningen 2025 liggen in november 2024 aan de gemeenteraad ter vaststelling voor. De belastingopbrengsten in deze begroting zijn gebaseerd op de tariefvoorstellen uit deze belastingverordeningen 2025. In de Kadernota 2025 is aangegeven dat de rioolheffing en de afvalstoffenheffing 100% kostendekkend zijn. De OZB mag met maximaal de inflatie worden verhoogd. Voor de overige tarieven wordt uitgegaan van een indexatie van 2,2% volgens de meest recente berekeningen van het CPB.

De totale woonlasten voor een gemiddeld huishouden (afvalstoffenheffing, rioolheffing en OZB) stijgen in 2025 met 4,9% (€ 47) ten opzichte van de geraamde woonlasten gemiddeld huishouden voor 2024. De stijging in 2025 wordt veroorzaakt door een verhoging van de tarieven voor afvalstoffenheffing vastrecht (7,9%), de rioolheffing (4%) en OZB (2,2%).

Voor een nadere toelichting verwijzen we u graag naar de paragraaf G. Lokale heffingen.

2.0 Inleiding programma's

Vorig jaar is de eerste stap gemaakt met het verbeteren van de programmabegroting. De gemeenteraad, het college en de ambtelijke organisatie hebben aangegeven dat de programmabegroting beter kan op verschillende punten. Het doel van dit verbetertraject is om de programmabegroting doelgerichter, compacter en leesbaarder te maken. Vorig jaar is gekozen om het kopje 'Verbonden Partijen' te laten vervallen, omdat dit in de gelijknamige paragraaf al terugkomt. Ook is er veel verbeterd op het gebied van taalgebruik, het kwalitatief beter maken van de W-vragen en het compacter maken van de algehele begroting.

Dit jaar is het tijd voor een volgende stap. In afstemming met de auditcommissie en met instemming van de gemeenteraad is besloten de gebruikelijke acht programma's te bundelen naar drie programma's:

1. Samenleving en Bestuur
2. Ruimte
3. Sociaal

De drie programma's bevatten diverse subprogramma's. Omdat de auditcommissie heeft besloten om meer focus aan te willen brengen, bevatten niet alle subprogramma's concrete doelstellingen. De subprogramma's met doelstellingen zijn de onderwerpen waarvan de auditcommissie heeft aangegeven dat de gemeenteraad hierop concreet wil gaan sturen. Dit betekent uiteraard niet dat er in de andere subprogramma's niets gebeurt. Het is alleen geen onderwerp waar de gemeenteraad op wil focussen.

Zoals gebruikelijk treft u daarnaast de twee verplichte overzichten aan, namelijk:

- Algemene dekkingsmiddelen
- Overhead, ondersteuning organisatie en bestuur

De bedrijfskosten worden zoveel mogelijk direct toegerekend aan de primaire taken, activiteiten en producten die gericht zijn op de externe klant. De overheadkosten mogen daar niet meer aan toegerekend worden. De overheadkosten worden verzameld en verantwoord in bovengenoemd overzicht.

Samenstelling programmabegroting

Missie

Onder dit kopje vindt u het beoogde maatschappelijke effect, geformuleerd als een -er-doel. Deze doelen zijn nog abstract en drukken de ambitie van de gemeente uit in termen van mooier, beter, groter, schoner etc. Voorheen was dit abstracte doel onderdeel van het kopje 'Context en achtergronden'.

Context en achtergronden

Onder dit kopje wordt het maatschappelijk effect (het -er-doel) toegelicht, wordt er uitgelegd welke thema's eronder vallen en worden de belangrijkste ontwikkelingen aangegeven.

Kaderstellende beleidsnota's

Hier staan, zoals ook in de vorige programmabegroting, de beleidsnota's opgesomd die voor het programma relevant zijn.

1ste W-vraag "Wat willen we bereiken?"

In samenspraak met de auditcommissie is vorig jaar al besloten meer focus aan te brengen in dit onderdeel. Kernvraag hierbij was op welke doelen de raad zou willen sturen. Het is dus niet langer de bedoeling om volledig te zijn, maar door de selectie van doelen focus te creëren. Deze doelen zijn door de auditcommissie geselecteerd. De indicatoren zijn SMART geformuleerd en hebben duidelijke streefwaarden.

2e W-vraag "Wat gaan we daarvoor doen?"

Deze tweede vraag geeft aan wat we gaan doen met betrekking tot de doelstellingen uit de 1ste W-vraag. Dit betekent automatisch dat ook dit geen volledige opsomming is van wat er binnen dit programma gedaan wordt, maar dat het een opsomming is van wat er gedaan wordt in relatie tot

de gekozen doelen.

3e W-vraag "Wat mag het kosten?"

Dit onderdeel geeft de volledige kosten weer van het programma.

2.1 Samenleving en bestuur

Missie

We willen een gemeente zijn waar inwoners zich veilig voelen en vertrouwen hebben in het gemeentebestuur.

Context en achtergronden

We willen dat iedereen zich in onze gemeente veilig voelt en vertrouwen heeft in het gemeentebestuur. Daarom willen we de relatie tussen inwoners en de gemeente verder verbeteren en investeren in een veilige leefomgeving.

We hebben verschillende randvoorwaarden opgesteld om hier succesvol mee aan de slag te gaan. Nu is het tijd om verder invulling te geven aan onze speerpunten.

- **Verbeterde communicatie:** we zetten in op heldere en toegankelijke communicatie. Dit omvat niet alleen traditionele kanalen, maar we zetten ook digitale middelen in. Het nieuwe communicatiebeleidsplan en het 'sociale media'-beleidsplan zijn hierbij leidend.
- **Participatie:** we introduceren nieuwe vormen van participatie om onze inwoners te laten meedoen. Nieuwe vormen van participatie zijn het burgerberaad en innovatieve werkvormen zoals 'Mijn buurtje'. Ook wijk- en kerngericht werken krijgt verder vorm. Digitale participatie speelt een belangrijke rol. We moeten daarbij wel oog houden voor mensen die niet goed kunnen omgaan met computers en internet.
- **Dienstverlening:** we streven naar een klantgerichte dienstverlening. De nieuwe dienstverleningsvisie, waar we momenteel aan werken, voeren we uit.
- **We pakken ondermijnende criminaliteit aan.** Ondermijnende criminaliteit beïnvloedt het veiligheidsgevoel. Veelal is ondermijnende criminaliteit onzichtbaar. Maar de effecten ervan hebben een negatieve invloed op de veiligheid en leefbaarheid. Voorbeelden van ondermijnende criminaliteit zijn arbeidsuitbuiting en illegale wietkwekerijen. We treden streng op tegen de handel in soft- en harddrugs. Het gebruik van illegale middelen gedogen we niet. Samenwerking tussen handhaving, openbare orde en politie is essentieel. Zo kunnen we ondermijnende criminaliteit en al het andere voorkomende in het openbaar domein aanpakken en onze leefomgeving veiliger maken. Bovendien verbinden we zorg en veiligheid om kwetsbare inwoners te ondersteunen. Een goede aanpak zorgt voor een grotere kans op blijvende oplossingen.

De volgende subprogramma's maken deel uit van het programma Samenleving en bestuur:

- Burgerzaken
- Contact samenleving
- Bestuur
- Openbare orde en veiligheid

Overzicht kaderstellende (beleids)nota's

- Raadsakkoord 'Samenwerken voor de inwoners van Montferland' 2023-2026
- College Uitvoerings Programma (CUP)
- Visie Dienstverlening
- Communicatiebeleidsplan
- Eindrapport 'Participatiekader gemeente Montferland 2021'
- Mediabeleid 2021-2025
- Sociale media communicatiestrategie 2024
- Integraal Veiligheidsbeleid 2023 - 2026
- Regionaal Risicoprofiel en Regionaal Beleidsplan

Totaal programma 1: Samenleving en bestuur

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2025	MJB 2026	MJB 2027	MJB 2028
Lasten	-8.683	-8.593	-8.493	-8.511
Baten	901	901	901	901
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-7.783	-7.693	-7.592	-7.610
Onttrekkingen	91	91	91	91
Gerealiseerd resultaat	-7.692	-7.602	-7.501	-7.519

Burgerzaken

Voor dit subprogramma zijn geen specifieke doelen vastgesteld. Uiteraard nemen wij in de dienstverleningsvisie wel uitgangspunten op voor onze dienstverlening aan burgers en bedrijven. In dit subprogramma gaan de middelen om die besteed worden aan de uitvoering van de burgerlijke stand, de Basisregistratie personen, het verstrekken van rijbewijzen en reisdocumenten, straatnaamgeving en huisnummering en het bijhouden van Geo-informatie.

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2025	MJB 2026	MJB 2027	MJB 2028
Lasten	-1.678	-1.599	-1.616	-1.599
Baten	889	889	889	889
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-789	-710	-727	-710
Gerealiseerd resultaat	-789	-710	-727	-710

Contact samenleving

Wat willen we bereiken?

- [Voldoende ruimte geven aan de samenleving voor ideeën en initiatieven.](#)

Indicator	2024	2025	2026	2027	2028
Het aantal inwoners dat positief reageert op het betrekken bij ideeën en initiatieven.	30%	34%	38%	40%	40%

In 2024 is een nulmeting geweest. Vanuit deze meting willen we ervoor zorgen dat volgend jaar het aantal positieve inwoners stijgt met 4%.

Wat gaan we daarvoor doen?

- De positie van wijk- en dorpsraden uitwerken en uitrollen.
- Fonds oprichten om leefbaarheidsinitiatieven te stimuleren of ondersteunen.
- Het gesprek voeren met de gemeenteraad over participatie.
- Het makkelijker maken om initiatieven in te dienen door duidelijke communicatie over mogelijkheden en proces.
- Nieuwe vormen van participatie onderzoeken, zoals uitdaagrecht, digitale participatie, burgerberaad en innovatieve werkvormen. We voeren deze vormen van participatie ook uit.
- Onderzoeken hoe de organisatie initiatieven beter kan oppakken, zoals met een procesbegeleider.

- Plan participatiebeleid opstellen.
- Uitvoering van het participatiekader.
- We passen participatie toe op lopende en toekomstige projecten, plannen en beleid.

Wat willen we bereiken?

- De waarden uit de dienstverleningsvisie zijn herkenbaar voor de inwoners van Montferland. Het gaat om waarden als vertrouwen, duidelijkheid, vriendelijkheid, bereikbaarheid en deskundigheid.

Indicator	2024	2025	2026	2027	2028
Het aantal personen dat vindt dat de gemeente Montferland vertrouwen uitstraalt	19%	21%	23%	25%	27%
Het aantal personen dat vindt dat de gemeente Montferland duidelijk is in haar handelen	20%	22%	25%	28%	30%
Het aantal personen dat vindt dat de gemeente Montferland goed bereikbaar is via verschillende contactmogelijkheden.	60%	64%	67%	70%	71%
Het aantal personen dat de gemeente Montferland als deskundig ervaart	22%	25%	27%	30%	33%
Het aantal personen dat vindt dat de gemeente Montferland duidelijk is in haar communicatie	32%	35%	38%	41%	43%
Het aantal personen dat de zich vriendelijk behandeld voelt door de gemeente Montferland	74%	76%	77%	79%	80%

Voor de bovengenoemde indicatoren is een nulmeting uitgevoerd. De percentages onder 2024 zijn de uitkomsten. Ter vergelijking kunt u op waarstaatjegemeente.nl een soortgelijk onderzoek naar de relatie burger - gemeente vinden. De score ligt nagenoeg op hetzelfde niveau. Voor volgend jaar streven we ernaar om de indicatoren te laten stijgen.

Wat gaan we daarvoor doen?

- Actualiseren van het communicatiebeleid.
- De communicatiemiddelen uitbreiden met spraakberichten en video.
- Meer profileren van de gemeente aan de hand van de kernwaarden uit de dienstverleningsvisie. Dit doen we door op de juiste manier een mix aan communicatiemiddelen in te zetten.
- Nadere uitwerking dienstverleningsvisie in het dienstverleningsconcept.
- Verder uitrollen van Klinkende taal, een middel voor eenvoudig schrijven (taalniveau B1).

Contact samenleving

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2025	MJB 2026	MJB 2027	MJB 2028
Lasten	-344	-332	-332	-332
Gerealiseerd resultaat	-344	-332	-332	-332

Bestuur

Voor dit subprogramma zijn geen specifieke doelen vastgesteld. In dit subprogramma gaan onder andere middelen om die besteed worden aan de bezoldiging van raadsleden, (voormalig) collegeleden, de rekenkamerfunctie, bestuurlijke samenwerking, planning & control, informatiebeveiliging, rechtsbescherming en verkiezingen.

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2025	MJB 2026	MJB 2027	MJB 2028
Lasten	-2.818	-2.831	-2.815	-2.832
Gerealiseerd resultaat	-2.818	-2.831	-2.815	-2.832

Openbare orde en veiligheid

Wat willen we bereiken?

- Het gevoel van veiligheid in de eigen buurt stijgt.

Indicator	2022*	2025	2026	2027	2028
Het percentage inwoners dat zich zelden of nooit onveilig voelt in de eigen woonbuurt.	80%		82%		

* Laatste meting veiligheidsenquête Montferland Spreekt

In 2025 en 2027 houden we geen enquête.

Wat gaan we daarvoor doen?

- Bewustwording vergroten door in te zetten op preventie en voorlichting.
- Het bestuurlijk aanpakken van (drugs)criminaliteit.
- In het overleg met ketenpartners signalen bespreken en integrale controles organiseren.
- Inzichtelijk maken welke kosten gemoeid zijn met handhaving.

Openbare orde en veiligheid

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2025	MJB 2026	MJB 2027	MJB 2028
Lasten	-3.843	-3.831	-3.730	-3.748
Baten	11	11	11	11
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-3.831	-3.819	-3.719	-3.737
Gerealiseerd resultaat	-3.831	-3.819	-3.719	-3.737

2.2 Ruimte

Missie

In Montferland is het prettig wonen en leven. We willen passende woningen beter beschikbaar maken. Dat doen we dat met aandacht voor ons unieke landschap en de natuur.

Speerpunten zijn:

- voldoende en passende woningen;
- veilige deelname aan het verkeer;
- een aantrekkelijke omgeving om te wonen en recreëren;
- duurzaamheid, klimaatadaptatie en milieu;
- economische ontwikkeling ten bate van werkgelegenheid voor onze inwoners.

Context en achtergronden

Veel gemeentelijke woningbouwplannen zijn in voorbereiding. We verwachten in 2025 op een aantal plaatsen te kunnen starten met bouwen. Zo helpen we mee om in de behoefte aan woningen te voorzien. In al onze plannen houden we rekening met (toekomstige) uitdagingen. In de nieuwe plannen zijn vergroening, klimaatadaptatie en verduurzaming opgenomen. Bij veel van de plannen en projecten die we willen uitvoeren, hebben we te maken met netcongestie. De provincie Gelderland heeft in juli 2024 een actieplan vastgesteld met een maatregelenpakket om de netcongestie aan te pakken. Hier gaan we ook als gemeente mee aan de slag.

We bekijken ook hoe we de bestaande buitenruimte 'groener' kunnen maken. Zo willen we een prettige leefomgeving maken voor onze inwoners. We kijken niet alleen naar de ontwikkeling op korte termijn. Maar we kijken ook naar het beheer en onderhoud op de langere termijn. Dankzij de nieuwe woningen krijgen we meer inkomsten uit het gemeentefonds en via de onroerende zaakbelasting (ozb). Tegelijkertijd zien we dat de kosten voor beheer en onderhoud kunnen gaan stijgen. We moeten in de komende jaren een aanpak bedenken hoe we onze doelen kunnen halen en de kosten te beheren.

De volgende (voorgescreven) subprogramma's maken onderdeel uit van het programma Ruimte:

- Ruimtelijke ordening
- Wonen en Bouwen
- Duurzaamheid
- Cultureel erfgoed
- Afval, riolering en milieubeheer
- Groen
- Verkeer en Vervoer
- Economie
- Toerisme

Kaderstellende (beleids)nota's

De onderstaande visies, nota's en plannen zijn van toepassing op de gemeentelijke doelen en taken. In deze afzonderlijke plannen zijn eveneens doelen, voorschriften en begrotingen opgenomen. Deze maken integraal onderdeel uit van deze programmabegroting. Een deel van de nota's is bij het schrijven van deze begroting nog van toepassing, maar zal op korte termijn worden vervangen door nieuwe documenten, zoals de nota grondbeleid en integraal gemeentelijk verkeer en vervoerplan.

- Raadsakkoord 'Samenwerken voor de inwoners van Montferland' 2023-2026
- Cultuurhistorisch beleid voor Montferland (2012)
- Structuurvisie Montferland (2009)
- Masterplan Didam (2016)
- Structuurvisie Didam (2009)
- Notitie Ruimte voor vernieuwing in het buitengebied (2008)
- Notitie Ruimte voor wonen in het buitengebied (2007)
- Beleidsnotitie woningbouw op inbreidingslocaties (2016)
- Nota Grondbeleid (2011)
- Nota Grip op Verandering
- Van nieuwe naobers en brood op de plank, landschapsontwikkelingsplan+ (Doetinchem, Montferland en Oude IJsselstreek, 2008)

- Regionale structuurvisie Achterhoek (2012)
- Omgevingsverordening Gelderland (2023)
- Ruimte voor goed wonen; samen koersen naar een toekomstbestendige woonomgeving (provincie Gelderland)
- Liemerse Woonagenda: de koers voor 2020-2025
- Notitie woningbouwbehoefte 2019-2030 (2019)
- Woonvisie (2016 - 2020)
- Prestatieafspraken wonen Plavei en Woonzorg NL 2022
- Woondeal Regio Arnhem-Nijmegen 2.0 (2023)
- Klimaatadaptatieplan Montferland 2021-2026
- Beleids- en uitvoeringsprogramma biodiversiteit provincie Gelderland (2020)
- Biodiversiteitsplan 'Ruimte voor biodiversiteit' (2022)
- College Uitvoeringsprogramma (CUP) Montferland 2023 - 2026
- Akkoord van Groenlo (2023)
- Uitvoeringskader Montferland energieneutraal 2024-2027
- Ruimtelijk kader opwekking duurzame energie (2023)
- Regionale Energiestrategie 1.0 Achterhoek (2021)
- Transitievisie Warmte (2021)
- Bomenbeleidsplan (2020)
- Beleidsnota Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH) fysieke leefomgeving 2018 (wordt geactualiseerd in 2024)
- Gemeentelijk Water en Rioleringsplan Montferland (2022 - 2026)
- Integraal Gemeentelijk verkeer en Vervoerplan 2020 - 2024
- Hondenbeleidsplan (2013)
- Speelbeleid (2015 - 2030)
- Groenbeleidsplan 'Waardering voor groen' (2023 - 2032)
- Beleidsplan wegen (2022 - 2025)
- Beleidsplan zand- en halfverhardingswegen (2019 - 2028)
- Beleidsplan Civiele Kunstwerken (2019 - 2023)
- Beleidsplan Openbare Verlichting (2020 - 2024)
- Beleidsplan Toegankelijkheid Openbare Ruimte (2017-2021)
- Subsidieregeling Recreatie en Toerisme Montferland 2021-2
- R&T-beleid 'Mooi Montferland - De Groene Poort van Nederland' (2020)
- Regionaal Programma Werklocaties (2021) » Economische beleidsnota tot 2030 (2018)
- Omgevingsvisie en -verordening provincie Gelderland (2018)
- Structuurvisie Industrieterrein 's-Heerenberg (2019)
- Liemers Economische Visie
- Visie Regio Arnhem-Nijmegen Groene Metropoolregio (2020)
- Montferlandse Aanpak Huisvesting Arbeidsmigranten d.d. 30 april 2024
- Visie 's-Heerenberg Oost en Lengel
- Visie Wonen, Welzijn en Zorg Montferland 2024 - 2030

Totaal programma 2: Ruimte

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2025	MJB 2026	MJB 2027	MJB 2028
Lasten	-25.745	-25.517	-25.133	-25.314
Baten	13.567	11.691	12.004	12.149
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-12.178	-13.826	-13.129	-13.164
Onttrekkingen	632	626	85	85
Stortingen	-23	-23	-8	-7
Mutaties reserves	609	603	77	77
Gerealiseerd resultaat	-11.568	-13.223	-13.052	-13.087

Ruimtelijke ordening

Voor dit subprogramma zijn geen specifieke doelen opgenomen. In dit (verplichte) subprogramma gaan onder andere de middelen om die besteed worden aan (begeleiding bij) het opstellen van de

omgevingsvisie en het omgevingsplan. Beide instrumenten zijn verplicht onder de Omgevingswet. Dankzij deze instrumenten kan de gemeente beter zorgdragen voor een gezonde en veilige fysieke leefomgeving voor onze inwoners.

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2025	MJB 2026	MJB 2027	MJB 2028
Lasten	-662	-647	-647	-647
Baten	94	94	94	94
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-568	-553	-553	-553
Gerealiseerd resultaat	-568	-553	-553	-553

Wonen en bouwen

Wat willen we bereiken?

- Voorzien in de woonbehoefte (betaalbaar, starters) die op ons afkomt.

Indicator	2025	2026	2027	2028
We ondersteunen de bouw van gemiddeld 150 woningen per jaar. Tenminste 60 procent van deze woningen valt in de categorie 'betaalbaar' (max. € 355.000).	150	150	150	150

We zetten in op de bouw van gemiddeld 150 woningen per jaar. Vooralsnog lukt dat goed en gaan we door met onze plannen. Wel kan er vertraging ontstaan door bijvoorbeeld bezwaren. Of doordat de lokale corporatie te weinig financiële mogelijkheden heeft. Bij veel van de plannen en projecten die we willen uitvoeren, hebben we te maken met netcongestie. De provincie Gelderland heeft in juli 2024 een actieplan vastgesteld met een maatregelenpakket om de netcongestie aan te pakken. Hier gaan we ook als gemeente mee aan de slag.

In de woonvisie actualiseren we de totale opgave.

In 2024 is Montferland overgegaan van de GMR naar de regio Achterhoek. We werken samen met de regio Achterhoek aan een nieuwe Woondeal, een regionaal afgestemde Huisvestingsverordening en de regionale Wonen, Welzijn en Zorgvisie Achterhoek. We maken duidelijk wat de gevolgen zijn van onze ambities. We verwachten in de eerste helft van 2025 besluitvorming op deze onderdelen.

Wat gaan we daarvoor doen?

- We brengen de gemeentelijke woningbouwplannen tot ontwikkeling en sturen op voortgang.
- We faciliteren de bouw van gemiddeld 150 woningen per jaar, waarvan 60% betaalbaar en 30% sociale huurwoningen. We onderzoeken met de regio hoe en hoeveel woningen we in het sociale koopsegment kunnen realiseren.
- We faciliteren de bouw van voldoende woningen voor ouderen en aandachtsgroepen en starten met de realisatie van acties uit het uitvoeringsprogramma 'Visie Wonen, Welzijn en Zorg Montferland 2024 - 2030'.
- We faciliteren en ondersteunen 'Collectief Particulier Opdrachtgeverschap' in 2025 en 2026.
- We onderzoeken de mogelijkheden om de slaagkansen van starters op de woningmarkt te verbeteren en de doorstroming van oudere inwoners naar een passende woning te stimuleren.
- We onderzoeken de mogelijkheden voor de realisatie van alternatieve woonvormen, bijvoorbeeld voor de locatie van de voormalig VVL-velden in Lengel.

- We verstrekken zowel startersleningen als leningen voor toekomstbestendig bouwen.
- We werken de visie 's-Heerenberg Oost en Lengel uit in concrete (woningbouw)plannen voor 'De Bongerd' en het 'Drieheuvelenpark'

Wonen en bouwen

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2025	MJB 2026	MJB 2027	MJB 2028
Lasten	-2.619	-2.595	-2.425	-2.220
Baten	2.157	772	772	772
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-462	-1.823	-1.653	-1.448
Gerealiseerd resultaat	-462	-1.823	-1.653	-1.448

Duurzaamheid

Wat willen we bereiken?

- Meer woningen met energielabel B of hoger.

Indicator	2025	2026	2027	2028
60 procent van de woningen heeft in 2026 energielabel B of hoger.	58%	60%	62%	64%

Wat gaan we daarvoor doen?

- Aanpak energiearmoede: onder andere door de tijdelijke isolatiesubsidieregeling te promoten.
- Regionale aanpak voor de uitvoering van het Nationaal Isolatieprogramma (energiebesparing).
- Uitvoering Transitievisie Warmte: we werken aan aardgasvrije woningen en energiebesparing.
- Uitvoeringskader Energieneutraal Montferland 2024-2027 uitvoeren en projectagenda jaarlijks vaststellen.
- We houden overzicht op provinciale en landelijke subsidieregelingen die we kunnen inzetten.
- Wijk aanpak: energie besparen op wijk- en buurtniveau.

Duurzaamheid

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2025	MJB 2026	MJB 2027	MJB 2028
Lasten	-999	-634	-642	-638
Baten	651	193	193	193
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-348	-440	-448	-445
Gerealiseerd resultaat	-348	-440	-448	-445

Cultureel erfgoed

Dit subprogramma richt zich op de duurzame instandhouding van cultureel erfgoed. De activiteiten binnen dit programma gaan over:

- Behoud door ontwikkeling;
- Versterken (beleefbaar maken) cultureel erfgoed.

We ondersteunen eigenaren van beschermde gemeentelijke monumenten bij de werkzaamheden om het monument in goede staat te houden. Ook ondersteunen we ze bij maatregelen om te verduurzamen. Wij doen dat in de vorm van informatie geven en (financiële) ondersteuning (de subsidieregeling instandhouding gemeentelijke monumenten). De gemeenteraad stelt jaarlijks een budget vast, dat wordt aangevuld met een subsidiebijdrage vanuit de provincie.

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2025	MJB 2026	MJB 2027	MJB 2028
Lasten	-153	-152	-152	-152
Gerealiseerd resultaat	-153	-152	-152	-152

Afval, riolering en milieubeheer

Wat willen we bereiken?

- Minder restafval, zodat de gemeente kan voldoen aan de VANG-doelstelling* (Van Afval Naar Grondstof).

Indicator	2025	2026	2027	2028
De totale hoeveelheid restafval in kilo's per inwoner daalt met 2,5 procent in 2025 ten opzichte van 2022**.	-2,5%	-2,8%	-3,0%	-3,2%

*Doelstelling VANG: 2030 minimaal 60% van het huishoudelijk afval te recyclen. (Montferland 2022: 69,9%)

**Peiljaar 2022: 97 kg restafval per inwoner.

Wat gaan we daarvoor doen?

- Het opstellen van zwerfvuilbeleid gericht op een schone openbare ruimte en het terugdringen van het aantal dumpingen.
- Uitwerken en uitvoeren vastgestelde afvalbeleid (grondstoffenbeleid).
- We geven voorlichting, zetten in op promotie en extra communicatie rondom afvalscheiding.
- We monitoren en optimaliseren de aanbestedingen.

Riolering

Naast de acties om de hoeveelheid afval terug te dringen, hebben we in dit programma geld en activiteiten opgenomen voor de riolering. Met de activiteiten willen we zorgen voor een gezonde leefomgeving. Ook richten we ons met die activiteiten op bescherming van grondwaterreserves, waarbij vervuiling van grondwater en oppervlaktewater wordt voorkomen. We hebben de volgende uitgangspunten:

- Huishoudelijk- en bedrijfsafvalwater wordt zoveel mogelijk ingezameld en afgevoerd naar een rioolwaterzuivering van het Waterschap;
- Minder hemelwater verpompen naar de rioolwaterzuivering door bij projecten hemelwater af te koppelen van de gemengde riolering;
- Knelpunten voorkomen door ruimtelijke ontwikkelingen voor te bereiden op gevolgen van klimaatverandering;
- Stimuleren vergroening en vermindering verharding op particuliere percelen;

- Uitvoeren en actualiseren Gemeentelijk Water- en Rioleringsplan (GWRP), waarbij we meenemen in hoeverre wij toegerust willen zijn op extreem weer;
- Riolering (en andere afvalwatersystemen) op een duurzame en toekomstgerichte wijze beheren, onderhouden en verbeteren, waarbij we betreffende projecten zoveel mogelijk integraal oppakken (werk met werk maken).

Afval, riolering en milieubeheer

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2025	MJB 2026	MJB 2027	MJB 2028
Lasten	-9.566	-9.737	-9.633	-9.935
Baten	10.385	10.364	10.666	10.812
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	819	627	1.033	878
Gerealiseerd resultaat	819	627	1.033	878

Groen

Wat willen we bereiken?

- We richten de leefomgeving klimaatadaptiever en biodiverser in. Klimaatadaptiever: minder hinder van hitte, droogte en minder kans op wateroverlast en overstromingen. Biodiverser: meer variatie aan planten, dieren en micro-organismen.

Indicator	2025	2026	2027	2028
Toename van 50 ha (ten opzichte van 2023)* dat in 2026 minder gevoelig is voor extreem weer (hitte, droogte, wateroverlast, overstroming).	20	20	10	10

* in 2024 is de doelstelling 10 ha

Wat gaan we daarvoor doen?

- Bij elke ruimtelijke ontwikkeling zetten we in op: 1) minimaal behoud van de bestaande landschappelijke waarden en/of bomen 2) versterking van de biodiversiteit.
- Bij nieuwe ontwikkelingen worden de thema's (klimaatadaptatie, biodiversiteit, gezondheid, esthetiek, recreatie en toerisme, etc) vroegtijdig in het proces meegenomen en waar mogelijk gecombineerd om de opgaven daadkrachtig op te pakken.
- Uitvoeren motie '2000 extra bomen (en struiken)'.
- Uitvoeren van de gebiedsgerichte vervangingsopgave openbaar groen en bomen met als kader de doelstellingen uit het groenbeleidsplan
- We evalueren het groenbeleidsplan en nemen de uitkomsten mee in de kadernota 2026.
- We stimuleren de versterking van landschap en biodiversiteit door aanleg landschapselementen en gebruik van inheemse soorten.

Groen

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2025	MJB 2026	MJB 2027	MJB 2028
Lasten	-3.762	-3.798	-3.797	-3.754
Baten	149	136	146	146
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-3.613	-3.663	-3.651	-3.607
Gerealiseerd resultaat	-3.613	-3.663	-3.651	-3.607

Verkeer en vervoer

De thema's in het subprogramma Verkeer en vervoer zijn: zorgen voor een goede bereikbaarheid, verkeersveiligheid, en vrije beweging van mensen (doorstroming). Veilige schoolroutes en de veiligheid van de langzame verkeersroutes zijn belangrijke punten. Daarnaast streven we naar krachtige kernen met goed onderhouden, aantrekkelijke, groene en gezonde openbare ruimte. We willen ook dat ze goed toegankelijk zijn voor recreatieverkeer. De komende jaren hebben we extra aandacht voor het regelen van het verkeer door de nieuwe woningbouw.

We hebben de volgende uitgangspunten en actiepunten:

- Opstellen Mobiliteitsprogramma met investeringsagenda die uitvoering geeft aan het nieuwe mobiliteitsbeleid van de gemeente (Mobiliteitsvisie, het Mobiliteitsplan 's-Heerenberg (voormalig VCP) en het Parkeerbeleid).
- Het uitvoeren van onderhoud wordt zoveel mogelijk integraal opgepakt om dubbele werkzaamheden te vermijden en zoveel mogelijk kostenbesparend te werk te gaan.
- Lopen en fietsen aantrekkelijker maken via goede fiets- en looproutes.
- Beheer en onderhoud verhardingen uitvoeren zoals vastgelegd in het wegenbeheerplan. Daarbij gaan we uit van beeldkwaliteitsniveau B voor de historische kernen en winkelgebieden en beeldkwaliteitsniveau C voor de overige verhardingen. We investeren in groot onderhoud om aan de wettelijke eisen te kunnen blijven voldoen.
- Bij (her)inrichtingsprojecten openbare ruimte wordt de Leidraad Inrichting Openbare Ruimte (LIOR) toegepast.
- Wij ondersteunen het belang van de Regio-express en spannen ons in voor een goede inpassing in onze gemeente.

Verkeer en vervoer

In 2025 richten we verschillende straten in de gemeente opnieuw in. Ook starten we met meer en vaker onderhoud aan de wegen. Verder hebben we de huur van de parkeerplaats bij Gouden Handen en verkeerskundig advies bij (onder andere) evenementen opgenomen in dit subprogramma. In 2025 schrijven we verder aan het Mobiliteitsprogramma. Daarin nemen we een investeringsagenda op om het nieuwe mobiliteitsbeleid van de gemeente uit te voeren. Het nieuwe mobiliteitsbeleid bestaat uit: Mobiliteitsvisie, het Mobiliteitsplan 's-Heerenberg (voormalig VCP) en het Parkeerbeleid.

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2025	MJB 2026	MJB 2027	MJB 2028
Lasten	-5.980	-6.148	-6.128	-6.320
Baten	71	71	71	71
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-5.909	-6.077	-6.057	-6.249
Gerealiseerd resultaat	-5.909	-6.077	-6.057	-6.249

Economie

Wat willen we bereiken?

- We trekken nieuwe bedrijven aan, die aansluiten bij de beroepsbevolking/werkzoekenden binnen onze gemeente. In 2025 trekken we 1% meer aan nieuwe bedrijven aan in vergelijking met het aantal nieuwvestigingen in 2023. Minimaal 40% van de werknemers is

Indicator	2025	2026	2027	2028
Elk jaar vestigen zich circa 10 nieuwe bedrijven in Montferland.	10	10	10	10

Wat gaan we daarvoor doen?

- Economische visie herijken
- Ondersteunen en zoveel waar mogelijk samen werken met ondernemers (verenigingen)
- Op reguliere basis vanuit de gemeente (bestuur en ambtelijk) bedrijfscontacten onderhouden
- Overleg voeren met partners (provincie, regio, ondernemers, verenigingen) over werkgelegenheid. De focus ligt op MKB.
- PVA maken voor revitalisering (opknappen) van bedrijventerreinen
- Uitbreiden bedrijventerrein 's-Heerenberg

Wat willen we bereiken?

- We knappen bedrijventerreinen op.

Indicator	2025	2026	2027	2028
In 2025 is minimaal een (deel van een) bedrijventerrein opgeknaapt/gerevitaliseerd.	0	0	1	

In 2025 is onze energie en aandacht vooral gericht op de uitbreiding van het bedrijventerrein in 's-Heerenberg. Wel treffen we voorbereidingen om een (deel van) onze bestaande bedrijventerreinen op te knappen. In 2025 bieden we een plan van aanpak aan. De daadwerkelijke opknapbeurt vraagt om een lange voorbereiding, wij verwachten op zijn vroegst in 2027 zichtbaar resultaat.

Wat gaan we daarvoor doen?

- Revitaliseren bestaande bedrijventerreinen: - subsidiemogelijkheden onderzoeken - overleg met partners - plan van aanpak opstellen
- Verduurzamen van bedrijventerreinen is in potentie een project binnen het nieuwe Uitvoeringsprogramma en de bijbehorende projectagenda Montferland energieneutraal 2024 - 2027.

Economie

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2025	MJB 2026	MJB 2027	MJB 2028
Lasten	-1.579	-1.431	-1.334	-1.274
Baten	61	61	61	61
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-1.518	-1.370	-1.273	-1.213
Gerealiseerd resultaat	-1.518	-1.370	-1.273	-1.213

Toerisme

Naar aanleiding van de evaluatie van Bureau Buiten en het rekenkamerrapport werken we in 2024 aan het nieuwe R&T beleid. We verwachten dat dit in 2025 klaar is en dat we dan opnieuw kijken naar de besteding van de financiële middelen.

In het nieuwe beleidskader geven we antwoord op de vraag: hoe kunnen we de middelen inzetten om doelen te halen. In de tweede helft van 2024 is de visie van de Nevelhorst compleet. In 2025 volgt de uitwerking hiervan in concrete plannen voor het gebied.

In 2024 zijn we intensiever gaan samenwerken met de (Duitse) bureaus. We gaan in 2025 deze samenwerking verder versterken. Doordat we zijn toegetreden tot de regio Achterhoek zijn nieuwe samenwerkingen ontstaan. Zowel op het gebied van beleid als ook bij financiering (provinciale en euregio subsidies).

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2025	MJB 2026	MJB 2027	MJB 2028
Lasten	-426	-374	-374	-374
Baten	0	0	0	0
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-426	-374	-374	-374
Gerealiseerd resultaat	-426	-374	-374	-374

2.3 Sociaal

Missie

In Montferland kan iedereen meedoen. Dit willen we vanuit onze visie op het Sociaal Domein in al onze kernen realiseren door:

- gezond samenleven te versterken, door mensen te verbinden;
- bestaanszekerheid te bieden, door onzekerheid te verminderen;
- kansengelijkheid te vergroten, door ongelijk te investeren.

Samen met onze verschillende samenwerkingspartners, het lokale verenigingsleven en uiteraard vele inwoners zelf willen we ervoor zorgen dat:

- er speciale aandacht is voor onze kwetsbare inwoner. Daarbij willen we als regisseur problemen laagdrempelig en zo vroeg mogelijk aanpakken. Dat doen we in samenspraak met ons voorliggend veld.
- we bijdragen aan een inclusieve samenleving waar iedereen ertoe doet en van waarde is ongeacht verschillen;
- via cultuureducatie meer jongeren in contact laten komen met culturele activiteiten. Dit zodat meer jongeren hun creatieve competenties ontwikkelen;
- meer jongeren een startkwalificatie behalen en daarmee hun kansen op de arbeidsmarkt blijvend vergroten;
- inwoners van Montferland zich sportief en gezonder ontwikkelen en dit ook blijven;
- jongeren en oudere inwoners met behoefte aan hulp en ondersteuning deze zoveel mogelijk in een vroegtijdig stadium en in de eigen vertrouwde omgeving ontvangen. Daarbij kunnen ze zo lang mogelijk genieten van hun zelfstandigheid. Daardoor kunnen al onze inwoners zoveel mogelijk zelfstandig meedoen in de Montferlandse samenleving;
- meer inwoners zolang als mogelijk zelfredzaam zijn en blijven door het versterken van een brede sociale basis, waarbij zowel jong als oud een beroep kan doen op een gevarieerd en rijk cultureel, sportief en welzijnsaanbod;
- (tijdelijk) kwetsbare inwoners zich welkom voelen in het verenigingsleven en worden ondersteund bij hun deelname aan de samenleving;
- iedere inwoner zich in de directe leefomgeving thuis voelt en op straat en in onze kernen zich veilig voelt in Montferland.

Context en achtergronden

Jeugd

Met de meeste jongeren in Montferland gaat het goed. Een aantal jongeren heeft (tijdelijk) extra steun en stimulans nodig. Ons preventieve aanbod bestaat uit sportieve, welzijns- en culturele activiteiten. Daarnaast kopen we verschillende vormen van jeugdzorg in. De coronajaren werken nog steeds door in onze samenleving: een aanzienlijk deel van de jongeren voelt zich eenzaam en/of heeft psychosociale klachten. Er is aanbod aan hulp, maar de wachtlijsten zijn lang en de jeugdzorg blijft nog steeds op onderdelen overvol.

Wij willen zoveel mogelijk jongeren via het voorliggende veld ondersteuning bieden en weerbaar maken (N.B. Het voorliggende veld staat voor het totaal aan algemene voorzieningen dat beschikbaar is in een wijk, kern of dorp. Het gaat dus om alle voorzieningen voor (hulp)vragen zonder indicatie). Via het onderwijs worden culturele en sportieve activiteiten georganiseerd. Ook de jeugdgezondheidszorg heeft een divers aanbod om de weerbaarheid te versterken. Door onze jeugd zo tijdig mogelijk geestelijk en sportief te stimuleren, voorkomen we bij een aantal van hen dat ze in de zorg terecht komen.

Voor jongeren met meerdere problemen of uit een kwetsbare gezinssituatie is er altijd jeugdzorg beschikbaar. Ouders en opvoeders krijgen waar nodig extra ondersteuning: veel jeugdzorg blijkt het gevolg van problemen bij de ouders. Onze inzet is er steeds meer op gericht om de oorzaak aan te pakken en niet het gevolg.

Onderwijs

Een goede beheersing van de Nederlandse taal en andere vaardigheden is een voorwaarde om mee te kunnen doen in de samenleving. In onze gemeente zien we dat een relatief groot deel van de inwoners laaggeletterd is: ze kunnen niet goed lezen, schrijven en/of rekenen. Ook een toename van het aantal gezinnen met een migratieachtergrond draagt hieraan bij. We spannen ons in om

achterstanden te verkleinen. Dat geldt voor zowel leer- en taalachterstanden, als voor sociaal emotionele achterstanden. Met ons onderwijsachterstandenbeleid zetten we ons in om kansgelijkheid te creëren als inwoners de aansluiting in de samenleving dreigen te verliezen. Elke (jonge) inwoner moet kunnen meedoen.

We werken samen met netwerkpartners om de educatieve doorgaande leerlijn te versterken. Uitgangspunt is talentontwikkeling waarmee jongeren hun startkwalificatie halen. Een startkwalificatie is een diploma havo, vwo, mbo niveau 2 of hoger. Met een startkwalificatie vergroten jongeren blijvend hun kansen op de arbeidsmarkt. Door de instroom van vluchtelingen en ontheemden wordt het behouden van de huidige streefwaarde bij de startkwalificatie wel een stevige uitdaging.

Een ander doel is steeds meer ouders te betrekken bij de ontwikkeling van hun kinderen. We willen voor kinderen en jongeren een rijke leer- en ontwikkelomgeving maken. Door de realisatie van het Integraal Kind Centrum (IKC) in 's-Heerenberg gaan we tegen dat verschillende inwonersgroepen zich van elkaar afscheiden. Alle leerlingen uit 's-Heerenberg, Lengel en Stokkum krijgen in dit nieuwe schoolgebouw eigentijds onderwijs. In het gebouw zijn aanvullende voorzieningen zoals de bibliotheek, de kinderopvang en het consultatiebureau aanwezig.

Cultuur

Het is belangrijk dat kinderen in contact komen met culturele activiteiten. Wetenschappelijk is aangetoond dat deze activiteiten een positieve invloed hebben op de ontwikkeling van kinderen. Zelfs het IQ wordt erdoor verhoogd. Daarnaast zijn culturele activiteiten van belang omdat kinderen er anderen ontmoeten en hun sociale vaardigheden ontwikkelen. Cultuur is uiteraard ook van belang voor de volwassen inwoners. Doordat mensen elkaar bij culturele activiteiten ontmoeten, ontstaat er meer sociale samenhang en kunnen we eenzaamheid voorkomen.

We vinden het belangrijk om de sociale basisstructuur binnen de verschillende kernen te behouden en versterken. Daarom faciliteren en stimuleren wij het verenigingsleven en dorpshuizen. Wij ondersteunen hen bij het maken en borgen van dorpsvisies en dorpsplannen. De initiatiefnemers doen het vooral samen met: dorpsbewoners, verenigingen, fondsen, gemeente en de provincie Gelderland. Zo zorgen we voor korte lijnen, heldere verwachtingen en een realistisch financiële kader.

Sport en volksgezondheid

Mensen met een goede gezondheid kunnen langer zelfstandig de regie houden over hun eigen leven. Daardoor zijn ze minder afhankelijk van eventuele (dure) zorg. Eigen regie kunnen houden geeft meerwaarde aan het eigen leven én aan dat van een ander. We gaan uit van 'voorkomen is beter dan genezen'. We zetten in op bewegen, gezonde leefstijl en sport om positieve maatschappelijke effecten te bereiken. We hebben een taak als het gaat om gezondheidspreventie. Het is belangrijk om een breed lokaal sportief aanbod te realiseren en te houden. We zetten in op goede voorlichting en projecten die een gezonde leefstijl stimuleren.

In Montferland wonen relatief meer mensen met een ongezonde leefstijl en slechtere gezondheid dan gemiddeld in Nederland. Mensen met een hoge sociaal economische status (SES) worden gemiddeld zeven jaar ouder. Ze leven gemiddeld ook nog eens vijftien jaar langer in goede gezondheid dan mensen met een lage SES. Iedereen in Montferland verdient een kans op een goede gezondheid. Daarom richten we ons bewust op de wijken met een lagere SES om de sociaal economische gezondheidsverschillen te verkleinen. We hebben aandacht voor inwoners met beperkte gezondheidsvaardigheden (= mensen die moeite hebben met het vinden, begrijpen, beoordelen en gebruiken van informatie over gezondheid). We richten ons ook op nieuwe inwoners van Montferland zoals vluchtelingen en statushouders die in Montferland een nieuw thuis hopen te vinden. Voor veel inwoners is het lastig om informatie over gezondheid, voeding en sport te vinden, te begrijpen en toe te passen. Ook hebben zij meer moeite om de weg te vinden in de zorg en hulpverlening. Waar mogelijk ondersteunen we hierin via onze sociale teams, het welzijnswerk en een breed aanbod aan organisaties en verenigingen binnen onze gemeente.

In 2023 is ook het subsidiebeleid herijkt: de gemeente ondersteunt een groot aantal lokale verenigingen en organisaties. Het doel is om in de kernen een gevarieerd sportief en cultureel aanbod te behouden voor jong en oud. We zetten subsidies in ter versterking van preventie en vanuit overlappende programma's zoals het Gezond Actief Leven Akkoord (GALA) en het Integraal Zorg Akkoord (IZA). Via de 'Beweeg- en Gezondheidsnota 2025-2030' die de gemeenteraad in het

najaar van 2024 vaststelt, geven we richting aan onze acties in de komende jaren.

Maatschappelijke ondersteuning

Montferland groeit: het leerlingaantal neemt toe door de nieuwbouw in onze gemeente en de komst van nieuwe Nederlanders. Tegelijkertijd zien we ook een stevige vergrijzing: de groep inwoners van 75 jaar en ouder groeit de komende jaren extra hard. Dat betekent een extra beroep op de Wmo-zorg. Daarom willen wij goede woonplekken dichtbij voorzieningen voor iedereen behouden en waar mogelijk realiseren. Ons doel: onze inwoners blijven zo lang mogelijk meedoen en ze voelen zich gezond en veilig in hun eigen omgeving. In 2024 is hiervoor de visie Wonen, Welzijn en Zorg met een jaarlijks uitvoeringsprogramma vastgesteld.

Werk en inkomen, minimabeleid, schuldhulpverlening en nieuwkomers

We verwachten dat het in 2025 economisch goed blijft gaan. De vraag van werkgevers naar nieuwe medewerkers blijft hoog. Wel is er vaak sprake van een mismatch tussen vraag en aanbod. Daarmee bedoelen we dat werkzoekenden niet de opleiding/kennis, ervaring of vaardigheden hebben die een werkgever vraagt. De werkgever kan de juiste medewerker niet vinden, de werkzoekende vindt niet de passende baan. Veel inwoners van Montferland met een bijstandsuitkering hebben moeite een passende baan te vinden. Of ze hebben moeite om te werken. Ze hebben een 'afstand tot de arbeidsmarkt'. Voor de gemeente is het een uitdaging deze mensen naar passend werk te begeleiden en ze aan het werk te houden. Daarnaast verblijven er meer vluchtelingen met een verblijfsvergunning in Montferland, de zogeheten statushouders. Als gemeente ondersteunen we deze nieuwe inwoners bij hun 'inburgering' in onze samenleving en met de begeleiding naar werk. De komende jaren verwachten we door diverse ontwikkelingen een toename van het aantal uitkeringen.

Kaderstellende (beleids)nota's

- Raadsakkoord 'Samenwerken voor de inwoners van Montferland' 2023 - 2026
- College Uitvoeringsprogramma (CUP)
- Verbindend Kader Sociaal Domein 2020 - 2024
- Beleidskader welzijnsvoorzieningen 2018 - 2023
- Sportnota 'Montferland Beweegt 2020 - 2023
- Lokaal beweeg- en sportakkoord 'Heel Montferland Beweegt 2021
- Uitvoeringsagenda Achterhoek in Beweging 2020 - 2024
- Regionaal Preventie Akkoord: Gezondheid en geluk voorop in de Achterhoek 2020 - 2030
- Bestuursagenda GGD Noord en Oost-Gelderland: NOG Gezonder 2023-2027
- Subsidieregeling Jeugd en Onderwijs Montferland 2019
- Onderwijshuisvestingsvisie 2015 - 2023 gemeente Montferland
- Visie Muziekonderwijs Montferland 2020
- Beleidskader onderwijsachterstanden 2023 - 2027
- Convenant Cultuur & Onderwijs Gemeente Montferland 2023 - 2026
- Kadernota subsidiebeleid 2024 - 2030
- Samenwerken door elkaar te versterken 2019
- Integraal Veiligheidsbeleid 2023 - 2026
- Regionaal Risicoprofiel en Regionaal Beleidsplan 2025-2028
- De verordeningen Jeugd, Wmo, Participatiewet en Leerlingenvervoer
- Het uitvoeringsplan re-integratie 2023
- Het beleidsplan integrale schuldhulpverlening 2020 - 2024
- Beleidskader Veranderopgave Inburgering 2021
- Regiovisie 'Samen Veilig 2024 - 2028', aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling
- Regiovisie Opvang en Bescherming 2017 en visie maatschappelijke opvang 2021
- Visie Wonen, Welzijn en Zorg, 2024 - 2030
- Beleidskader Onderwijsachterstanden en voorschoolse voorzieningen gemeente Montferland 2023-2027

Totaal programma 3: Sociaal

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2025	MJB 2026	MJB 2027	MJB 2028
Lasten	-68.977	-66.821	-66.662	-67.372
Baten	13.699	13.998	13.585	13.585
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-55.278	-52.823	-53.077	-53.787
Onttrekkingen	4.181	4.460	3.736	4.347
Stortingen	-4.677	-3.708	-2.888	-2.773
Mutaties reserves	-496	751	848	1.573
Gerealiseerd resultaat	-55.775	-52.072	-52.228	-52.213

Jeugd

Wat willen we bereiken?

- Meer jeugdigen en hun ouders maken gebruik van een voorliggende voorziening.

Indicator	2025	2026	2027	2028
Het aantal jeugdigen en hun ouders die gebruik maken van een voorliggende voorziening neemt in 2028 toe met 1,0 procent ten opzichte van 2025.	1,0%	1,25%	1,25%	2,0%

Wat gaan we daarvoor doen?

- Vanuit de Hervormingsagenda sociaal domein gaan wij extra activiteiten uitvoeren.
- Wij behouden voorliggende maatschappelijke voorzieningen en intensiveren waar mogelijk het aanbod.
- Wij pakken overlastgevend jeugd aan door straathoekwerk en extra jongerenwerkers in te zetten.

Jeugd

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2025	MJB 2026	MJB 2027	MJB 2028
Lasten	-19.667	-19.422	-19.553	-19.555
Baten	1.392	1.392	1.392	1.392
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-18.275	-18.030	-18.161	-18.163
Gerealiseerd resultaat	-18.275	-18.030	-18.161	-18.163

Onderwijs

Wat willen we bereiken?

- Meer jongeren halen een startkwalificatie.

Indicator	2025	2026	2027	2028
Het aantal jongeren met een startkwalificatie stijgt met 0,5 procent tot en met 2025 en daarna jaarlijks met 0,25% ten opzichte van voorgaand jaar.	0,50%	0,75%	1,0%	1,25%

Wat gaan we daarvoor doen?

- Actief onderwijsachterstandenbeleid op onze peuterspeelzalen en de OAB-basisscholen.
- Jaarlijks organiseren we de zomerschool.
- VoorleesExpres, Boekstartcoach op het consultatiebureau, 'Voor je en je kind' blijven inzetten om ouders te stimuleren om samen met hun kind(eren) te lezen.

Onderwijs

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2025	MJB 2026	MJB 2027	MJB 2028
Lasten	-1.851	-1.925	-2.278	-3.009
Baten	533	533	533	533
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-1.318	-1.392	-1.745	-2.476
Gerealiseerd resultaat	-1.318	-1.392	-1.745	-2.476

Cultuur

Voor dit subprogramma zijn geen specifieke doelen vastgesteld. Met ons cultuurbeleid richten we ons op alle inwoners (zowel op de toeschouwer gericht als op de deelnemer). We willen jongeren zoveel mogelijk cultureel creatief uitdagen. Dit doen we door actief cultuurbeleid op onze basisscholen, culturele talentontwikkeling op jonge leeftijd, een breed cultuuraanbod via Welcom en subsidies aan het lokale verenigingsleven.

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2025	MJB 2026	MJB 2027	MJB 2028
Lasten	-2.072	-2.027	-2.027	-2.027
Baten	174	174	174	174
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-1.897	-1.853	-1.853	-1.853
Gerealiseerd resultaat	-1.897	-1.853	-1.853	-1.853

Sport

Wat willen we bereiken?

- De Montferlandse jeugd gaat meer bewegen.

Indicator	2025	2026	2027	2028
Montferlandse jeugd voldoet in 2027 aan het Achterhoeks gemiddelde van de VNOG beweegnorm. (Stijging van 36% van de jeugdigen in 2021 naar 41% in 2028.)	38%	39%	40%	41%

Wat gaan we daarvoor doen?

- Bestaande sportprojecten in de kernen zetten of ontwikkelen we door.

- Preventie zien we als een belangrijk speerpunt. Bewegen en sport is een bijdrage aan een gezonde leefstijl.
- Via de nieuwe Beweeg- en Gezondheidsnota en het lokaal sportakkoord gaan we gerichte activiteiten inzetten en uitvoeren.
- Voor jeugdigen van 4-13 jaar ontwikkelen en realiseren we een pumptrackbaan met een vaste locatie.

Sport

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2025	MJB 2026	MJB 2027	MJB 2028
Lasten	-4.772	-4.294	-4.219	-4.268
Baten	1.373	1.335	1.263	1.263
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-3.398	-2.959	-2.955	-3.005
Gerealiseerd resultaat	-3.398	-2.959	-2.955	-3.005

Volksgezondheid

Wat willen we bereiken?

- Minder alcohol, roken en drugsgebruik. Meer gezond eten en drinken van water in 2025.

Indicator	2025	2026	2027	2028
Het aantal jonge inwoners dat alcohol heeft gebruikt, is in 2028 gedaald en daarmee gelijk aan het niveau van het Nederlands gemiddelde. (Daling van 40% van de jeugdigen in 2021 naar 31% in 2028.)	37%	35%	33%	31%

Wat gaan we daarvoor doen?

- Preventie-activiteiten doorontwikkelen binnen (sport)verenigingen.
- Uitbreiden van de NIX 18 campagne.
- We gaan door met het voorlichtingsbeleid vanuit de GGD op alle basis- en middelbare scholen.

Volksgezondheid

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2025	MJB 2026	MJB 2027	MJB 2028
Lasten	-1.959	-872	-706	-706
Baten	238	168	3	3
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-1.720	-704	-704	-704
Gerealiseerd resultaat	-1.720	-704	-704	-704

Maatschappelijke ondersteuning

Wat willen we bereiken?

- Steeds meer 65-plussers nemen deel aan activiteiten bij stichting Welcom.

Indicator	2025	2026	2027	2028
Het aantal 65-plussers dat deelneemt aan activiteiten bij stichting Welcom stijgt in 2028 met minimaal 2 procent ten opzichte van 2024.	0,5%	1%	1,5%	2%

Wat gaan we daarvoor doen?

- De activiteiten van Welcom worden breed voortgezet in actieve samenwerking met onze ketenpartners om 65-plussers cultureel en creatief te activeren.
- Inwoners kunnen binnen onze gemeente naar dagactiviteiten/-opvang en inloopactiviteiten.
- Mantelzorgondersteuning en respijtzorg zetten we actief door. Ons Mentaal gezondheidsplan (in ontwikkeling) steekt concreet in op de groeiende vraag naar mantelzorgondersteuning.
- Voor ouderen met (beginnende) cognitieve problematiek is laagdrempelige opvang mogelijk mede om mantelzorgers te ontlasten.
- Welzijns- en zorgactiviteiten worden beter vindbaar en zichtbaar: via website, de lokale media en via bijeenkomsten. Regionaal werken wij aan een mentaalgezondheidsnetwerk met een daarbij behorend platform.

Maatschappelijke ondersteuning

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2025	MJB 2026	MJB 2027	MJB 2028
Lasten	-19.054	-18.877	-18.646	-18.720
Baten	843	1.264	1.088	1.088
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-18.212	-17.613	-17.558	-17.631
Gerealiseerd resultaat	-18.212	-17.613	-17.558	-17.631

Werk en inkomen

Wat willen we bereiken?

- Het aantal mensen met een bijstandsuitkering blijft gelijk of neemt af.

Indicator	2025	2026	2027	2028
Het aantal mensen dat afhankelijk is van een bijstandsuitkering op 1 januari 2026 blijft gelijk of daalt ten opzichte van het aantal op 1 januari 2025.	400	400	400	400

Wat gaan we daarvoor doen?

- Het coachen en bemiddelen van de verschillende doelgroepen, waarbij re-integratievoorzieningen en opleidingen worden ingezet.
- Het inzetten van handhaving en fraudepreventie om onrechtmatig gebruik van de uitkering te voorkomen.

- Het inzetten van jobcoaching en loonkostensubsidie om de doelgroep met een arbeidsbeperking naar werk te bemiddelen en duurzaam aan het werk te houden.
- Het uitvoeringsplan re-integratie 2024 gaan we implementeren en uitvoeren waarbij we via de Visie sociaal domein steeds meer verbindingen realiseren met ons sport-, jeugdbeleid en Wmo-beleid.
- Poortwachtersrol; alleen mensen die een uitkering nodig hebben, krijgen een uitkering. Anderen worden naar werk bemiddeld.

Werk en inkomen

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2025	MJB 2026	MJB 2027	MJB 2028
Lasten	-16.060	-15.863	-15.625	-15.479
Baten	8.375	8.375	8.375	8.375
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-7.685	-7.488	-7.250	-7.104
Gerealiseerd resultaat	-7.685	-7.488	-7.250	-7.104

Minimabeleid en schuldhelpverlening

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2025	MJB 2026	MJB 2027	MJB 2028
Lasten	-2.536	-2.548	-2.615	-2.621
Baten	45	45	45	45
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-2.492	-2.503	-2.570	-2.577
Gerealiseerd resultaat	-2.492	-2.503	-2.570	-2.577

Nieuwkomers

Wat willen we bereiken?

- [Mensen die onder de inburgeringswet vallen, halen binnen drie jaar een diploma.](#)

Indicator	2025	2026	2027	2028
Van de mensen die onder de inburgeringswet 2022 vallen, behaalt 90% binnen 3 jaar een diploma. Het eerste meetmoment is in 2025, dan zijn de eerste inburgeringstrajecten onder de nieuwe wet afgerond.	90%	90%	90%	90%

Wat gaan we daarvoor doen?

- Brede intake, leefbaarheidstoets en het persoonlijke Plan Integratie en Participatie (PIP)
- Financiële coaching en ontzorging
- Leerroutes via de taalaanbieders
- Lokaal participatieaanbod
- Maatschappelijke begeleiding
- Module Arbeidsmarkt en Participatie (MAP)

- Participatieverklaringstraject (PVT)
- We voeren het beleidskader Veranderopgave Inburgering uit.

Nieuwkomers

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2025	MJB 2026	MJB 2027	MJB 2028
Lasten	-1.006	-993	-993	-986
Baten	725	711	711	711
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-281	-281	-281	-275
Gerealiseerd resultaat	-281	-281	-281	-275

2.4 Algemene dekkingsmiddelen

Toelichting

Het BBV schrijft voor dat het programmaplan een overzicht bevat van de algemene dekkingsmiddelen en de post onvoorzien. In de begroting presenteren we het overzicht tegelijk met de overige programma's.

Context en achtergronden

Het onderdeel 'Algemene dekkingsmiddelen' heeft, in tegenstelling tot de overige programma's, een algemeen karakter. Het bevat een (voorzichtige) schatting van de lasten (kosten), maar vooral de baten (opbrengsten) van onder andere de algemene belastingen en de algemene uitkering uit het gemeentefonds. Onder algemene belastingen vallen de onroerende zaakbelasting, de hondenbelasting en de toeristenbelasting.

Tegenover deze inkomsten staan geen directe uitgaven, het zijn algemene dekkingsmiddelen waarvan niet is vastgelegd waar ze aan worden uitgegeven (niet geormerkt). Onder het onderdeel 'Algemene Dekkingsmiddelen' vallen ook de stelposten voor onvoorziene uitgaven en onderuitputting (het deel van het budget dat niet is uitgegeven).

Wij streven naar optimale middelenverwerving, waarbij de mate van middelenverwerving op korte termijn maar zeer beperkt kan worden beïnvloed:

- De stijging van de heffingen (i.c. de afvalstoffen- en rioolheffing) is ingekaderd door het uitgangspunt van kostendekkendheid, zoals vastgelegd in de Kadernota 2025;
- De hoogte van de algemene uitkering uit het gemeentefonds is enerzijds afhankelijk van de beschikbare rijksmiddelen en anderzijds afhankelijk van de specifieke kenmerken (bijvoorbeeld het aantal inwoners);
- De inkomsten uit beleggingen zijn afhankelijk van de bedrijfsresultaten van de betreffende ondernemingen. Daarbij, en ook bij andere uitzettingen van gelden, vormt het treasurystatuut een restrictief kader. Met andere woorden: we zijn gebonden aan regels.

Verbonden partijen

De gemeente is aandeelhouder in de volgende NV's:

Alliander

Netwerkbedrijf Alliander is verantwoordelijk voor het distribueren van gas en elektriciteit en de aansluitingen van klanten op het netwerk in onze gemeente. Dit zijn wettelijk bepaalde taken.

Vitens

Vitens levert het drinkwater in onze gemeente met zorg voor de bescherming van natuur en milieu.

Bank Nederlandse Gemeenten

Dit is de bank van en voor overheden en instellingen voor het maatschappelijk belang. De strategische doelstelling van de bank is het behoud van substantiële marktaandeelen in het Nederlandse publieke en semipublieke domein en het behalen van een redelijk rendement voor de aandeelhouders.

Tevens is de gemeente aandeelhouder in de volgende besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid:

Leisurelands B.V.

Ter uitvoering van de verplichting van het RAL (Recreatieschap Achterhoek Liemers) hebben wij in 2020 op basis van de gesloten overeenkomst en het besluit tot ontmanteling en liquidatie 1225 aandelen Leisurelands ontvangen. Leisurelands heeft 19 recreatiegebieden in eigendom en exploitatie in Gelderland, Overijssel en Noord-Limburg, waaronder De Nevelhorst en Stroombroek in Montferland.

Ontwikkelingen uitkering gemeentefonds

De uitkomsten van de meicirculaire 2024 zijn in deze begroting verwerkt. In deze circulaire is de

nieuwe financieringsystematiek vervroegd van 2027 naar 2024. Het betekent dat de koppeling van het accres (de groei van het gemeentefonds) aan de ontwikkeling van het Bruto Binnenlands Product (BBP) per 2024 al is ingevoerd.

Opschalingskorting

Sinds 2015 worden gemeenten in het kader van de zogenaamde opschalingskorting geconfronteerd met een hoge korting op het gemeentefonds die oploopt tot € 975 miljoen macro in 2026. Deze korting is opgelegd omdat gemeenten door gedwongen opschaling naar 100.000 plus gemeenten kosten zouden kunnen besparen. Sinds 2019 is een stand van de opschalingskorting bereikt van € 300 miljoen. In deze circulaire is de oploop van de opschalingskorting vanaf 2026 (€ 675 miljoen macro) structureel geschrapt. Dit leidt voor ons tot een voordeel van ca. € 1.250.000 vanaf 2026. De korting van € 300 miljoen macro blijft dus wel gehandhaafd.

BTW-Compensatiefonds

Het BTW-Compensatiefonds (BCF) heeft een plafond. Gemeenten zijn in 2023 € 573 miljoen onder dit plafond gebleven met declaraties. Op basis van de ruimte onder het plafond van het jaar 2023 van € 573 miljoen, wat overeenkomt met ongeveer 19 punten van de uitkeringsfactor, mogen we in de begroting 2025 een structurele stelpost voor dit onderdeel opnemen van circa € 1 miljoen. De provinciaal toezichthouders gebruiken dit als richtlijn bij het beoordelen van de (meerjaren)begroting. Wel adviseert het ministerie van BZK, gezien de onzekerheid over de toekomstige ontwikkeling van de ruimte, om voorzichtig te zijn met het opnemen van een raming voor dit dekkingsmiddel. Met ingang van deze circulaire hebben we een structurele raming opgenomen van € 500.000 (circa 50% van het bedrag dat we maximaal op mogen nemen).

Wmo

Als vooraankondigingen staat in de meircirculaire dat het Rijk en de VNG werken aan de beheersbaarheid van de uitgaven van gemeenten in relatie tot de wettelijke zorgtaken Wmo. De verwachting is dat in de toekomst een nader te bepalen deel van de Wmo niet langer via de algemene uitkering gaat, maar via aparte financiering. Vanaf 2026 heeft het Rijk een reservering opgenomen van € 75 miljoen oplopend tot € 300 miljoen in 2029. Het streven is dat er met ingang van 2026 nadere afspraken zijn. Overigens is in deze circulaire de reservering nog niet verwerkt. Daarnaast staat in het Hoofdlijnenakkoord (van het nieuwe kabinet) dat de SPUK's (specifieke uitkeringen) op termijn overgaan naar het gemeentefonds minus een korting van 10 procent in verband met lagere administratieve lasten voor de gemeenten.

Overzicht geraamde algemene dekkingsmiddelen (baten)

(Bedragen x1.000)

	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
Algemene uitkering	81.514	77.219	77.961	78.775
Deelnemingen/beleggingen	393	393	393	393
Gemeentelijke belastingen*	587	552	552	42
OZB + WOZ	9.058	9.058	9.058	9.058
Treasury (rentevergoeding)	2.045	2.372	2.642	2.667
Overig	73	64	55	53
Totaal algemene dekkingsmiddelen	93.670	89.659	90.661	91.497

* De gemeentelijke belastingen bestaan uit toeristenbelasting, hondenbelasting en reclamebelasting.

Algemene dekkingsmiddelen

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2025	MJB 2026	MJB 2027	MJB 2028
Lasten	-3.085	-3.429	-3.491	-3.464
Baten	93.670	89.659	90.661	91.497
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	90.585	86.230	87.170	88.033
Onttrekkingen	500	500	500	500
Stortingen	0	0	0	0
Mutaties reserves	500	500	500	500
Gerealiseerd resultaat	91.085	86.730	87.670	88.533

2.5 Overhead, ondersteuning organisatie en bestuur

Inleiding

In het BBV (Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten) zijn vanaf de begroting 2017 voorschriften opgenomen voor het toerekenen van kosten, zoals de organisatie- en personeelskosten. Zo wordt geprobeerd gemeenten financieel beter met elkaar te kunnen vergelijken.

Uitgangspunt van de voorschriften is dat de kosten zoveel mogelijk direct aan de programma's / taakvelden worden toegerekend. Dit betekent dat we alle bedrijfskosten die direct verbonden zijn aan een taak gericht op de externe klant, in het betreffende taakveld moeten registreren. De bedrijfskosten die dus niet verbonden zijn aan een dergelijke taak mogen niet toegerekend worden. Ze worden verzameld in het overzicht 'kosten overhead'.

Overhead definitie

Overhead is het geheel van functies gericht op de sturing en ondersteuning van de medewerkers in het primaire proces. Alle functies die dit doel dienen behoren tot de overhead. Het betreffen de zogenaamde PIOFACH-taken (Personeel, Informatievoorziening, Organisatie, Financiën, Automatisering, Communicatie en Huisvesting). Ook vallen onder overhead de taken die betrekking hebben op bestuurszaken en bestuurs- en managementondersteuning in het primaire proces.

Overheadkosten

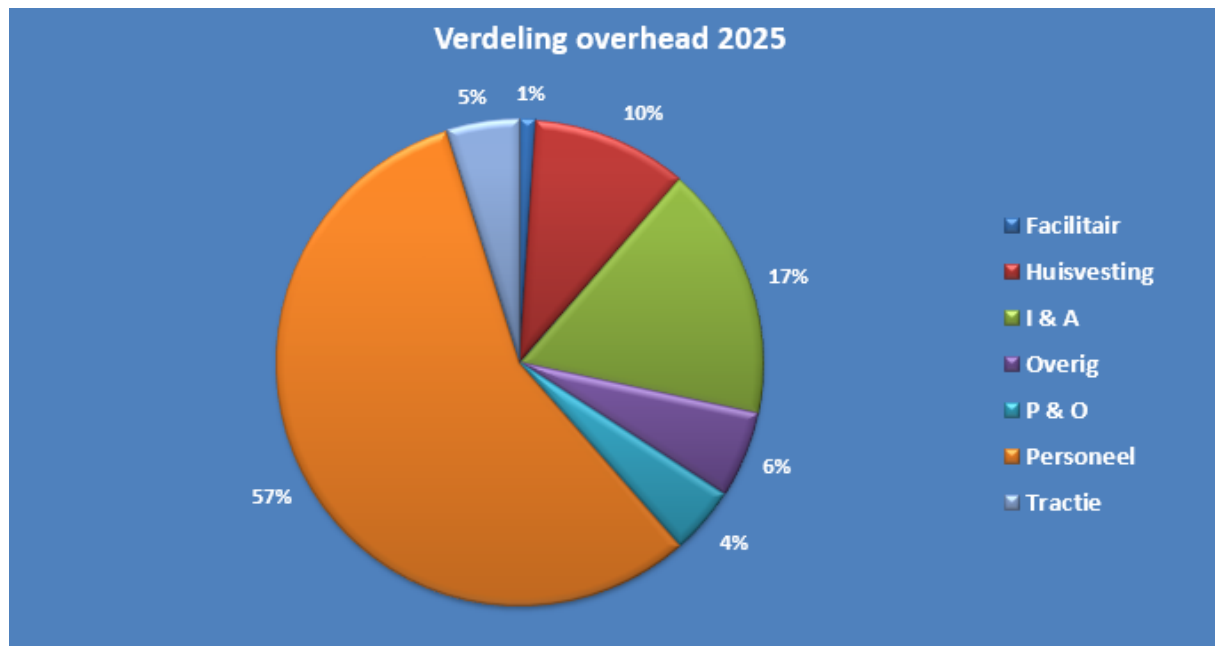
De op basis van de definitie bepaalde kosten van overhead in Montferland zijn in onderstaande tabel weergegeven.

Kosten voor:	x € 1.000
• Eigen en ingehuurd personeel	9.064
• Facilitair	169
• Huisvesting	1.647
• ICT	2.721
• Overige	895
• P&O / HRM	714
• Tractie	777
Totaal	15.987

Bovenstaande tabel heeft uitsluitend betrekking op de netto lasten van de overhead, inclusief de ondersteuning. De kosten van het bestuur, die ook tot dit programma behoren, zijn hier niet in opgenomen. Zie ter vergelijking ook de tabel in het onderdeel Financiën. De onderstaande onttrekkingen aan de reserves zijn uit bovenstaande overheadkosten gehaald:

- € 100.000 Investeren in kunstmatige intelligentie
- € 500.000 Investeren in talentvol personeel
- € 500.000 Uitwerking acties strategische personeelsplanning
- € 249.147 Dekking personeelslasten gedekt van uit reserves

De totale onttrekkingen bedragen € 1.349.147

Overhead, ondersteuning organisatie en bestuur

Bedragen x €1.000

Exploitatie	Begroting 2025	MJB 2026	MJB 2027	MJB 2028
Lasten	-17.850	-16.688	-16.125	-16.208
Baten	501	464	426	389
Gerealiseerd saldo van baten en lasten	-17.349	-16.224	-15.698	-15.820
Onttrekkingen	1.349	696	196	96
Gerealiseerd resultaat	-16.000	-15.527	-15.502	-15.723

2.6 Vennootschapsbelasting

Vennootschapsbelasting

Met ingang van belastingjaar 2016 is de gemeente in principe vennootschapsbelasting (VPB) verschuldigd over de behaalde winst op haar bedrijfsmatige activiteiten.

Conform de BBV-voorschriften wordt de verschuldigde Vennootschapsbelasting als een afzonderlijk onderdeel in de begroting en jaarrekening opgenomen.

Voor de jaren 2025 en volgende wordt op voorhand geen vennootschapsbelasting geraamd. Een eventuele berekening kan pas na afloop van het jaar worden gemaakt en wordt dan in de jaarrekening opgenomen.

2.7 Paragrafen

Paragraaf A. Weerstandsvermogen en risicobeheersing
 Paragraaf B. Onderhoud kapitaalgoederen
 Paragraaf C. Financiering
 Paragraaf D. Bedrijfsvoering
 Paragraaf E. Verbonden partijen
 Paragraaf F. Grondbeleid
 Paragraaf G. Lokale heffingen
 Paragraaf H. Subsidies
 Paragraaf I. Wet open overheid (Woo)

Paragraaf A. Weerstandsvermogen en risicobeheersing

1. Missie

We beschikken over een weerstandsvermogen van tenminste een ratio van 2,0 ('uitstekend'). Dit betekent dat we voldoende vrij beschikbare middelen moeten hebben om minimaal twee keer de ingeschatte risico's op te vangen.

De definitie van weerstandsvermogen is de mate waarin de gemeente in staat is om substantiële tegenvallers op te vangen zonder dat dit betekent dat het beleid veranderd moet worden. Voor de beoordeling van het weerstandsvermogen kijken we naar de:

- Verhouding tussen risico's en beschikbaar weerstandsvermogen
- Omvang van de algemene reserves
- Ontwikkeling van de financiële kengetallen

2. Context en achtergronden

Het weerstandsvermogen bestaat uit de relatie tussen de beschikbare weerstandscapaciteit en de risico's waarvoor geen voorzieningen zijn getroffen of verzekeringen zijn afgesloten. Het weerstandsvermogen van de gemeente wordt bepaald door de mate waarin de gemeente in staat is om in de toekomst aan haar financiële verplichtingen te kunnen voldoen.

Waardering	Ratio weerstandsvermogen	Kwalificatie
A	Groter dan 2,0	Uitstekend
B	1,4 tot 2,0	Ruim voldoende
C	1,0 tot 1,4	Voldoende
D	0,8 tot 1,0	Matig
E	0,6 tot 0,8	Onvoldoende
F	Kleiner dan 0,6	Ruim onvoldoende

Ons financieel beleid is gebaseerd op drie kernindicatoren voor het nastreven van een gezonde financiële gemeente:

- Een (materieel) sluitende meerjarenbegroting;
- Uitstekend weerstandsvermogen;
- Een houdbare schuldpositie.

Dankzij de onbegrensde leencapaciteit bij de BNG Bank is er altijd liquiditeit. Daardoor kan er per definitie bij gemeenten geen onzekerheid bestaan over de continuïteitsveronderstelling.

Wij definiëren een risico als: de impact (kans x effect) van een onzekerheid (gebeurtenis) op het behalen van doelstellingen. In de Nota reserves en voorzieningen is beschreven dat een risico moet worden meegenomen in de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing (W&R) bij de begroting en jaarstukken, indien er een kans is dat een risico zich zal voordoen en de omvang van het risico niet goed is in te schatten. Beleidswensen waarover nog geen besluiten zijn genomen en waarvoor geen structurele financiële middelen zijn vrijgemaakt in de begroting, nemen we niet mee in de risico-inschatting. Een dergelijk voorstel met bijbehorende risicoafweging wordt eerst afgewogen in het keuzeprocess van de kadernota/begroting.

Wij hebben binnen onze gemeente nog geen structureel proces van 'risicomanagement'. Op dit gebied zal nog een ontwikkeling nodig zijn om de kwaliteit van de risico-inschatting verder te vergroten.

3. Kaderstellende (beleids)nota's

De door de raad vastgestelde beleidsnota's voor de paragraaf weerstandsvormogen zijn:

- Nota reserves en voorzieningen (2022)
- Financiële verordening gemeente Montferland 2023

4. Beschikbare weerstandcapaciteit

Conform de nota reserves en voorzieningen 2022 bestaat onze weerstandscapaciteit uit de volgende componenten:

1. De Algemene reserve en de reserve "Verkoop aandelen Nuon";
2. De reserve grondexploitatie (voor zover boven de minimale buffer van € 2 miljoen);
3. Begrotingsruimte en de post onvoorzien.

Op grond van deze begroting berekenen we de weerstandscapaciteit als volgt:

Verwachte weerstandscapaciteit (* € 1 miljoen)	2028
Algemene reserve	€ 7,5
Reserve verkoop aandelen Nuon	€ 15,1
Reserve grondexploitatie	€ 0,8
Begrotingsruimte en post onvoorzien (€ 0,5 miljoen per jaar voor vier jaar)	€ 2,0
Totaal	€ 25,4

Het verwachte saldo van de Algemene reserve bedraagt per eind 2028 € 7,5 miljoen.

Het saldo van de reserve verkoop aandelen Nuon wordt na de vaststelling van de nota reserves en voorzieningen in november 2018 meegenomen in de bepaling van de beschikbare weerstandscapaciteit. De stand van deze reserve bedraagt ultimo 2028 € 15,1 miljoen.

Het saldo van de Reserve Grondexploitatie bedraagt per ultimo 2028 € 2,8 miljoen. Deze reserve dient als buffer voor specifieke risico's in de grondexploitatie. In de nota reserves en voorzieningen 2022 is de minimale omvang van deze reserve bepaald op € 2,0 miljoen. Het bedrag boven deze minimale buffer wordt meegenomen in de bepaling van de beschikbare weerstandscapaciteit, op dit moment dus € 0,8 miljoen.

De structurele begrotingsruimte (€ 0,5 miljoen per jaar) en de post onvoorzien (€ 10.000 per jaar) is structurele dekking voor structurele risico's. Deze structurele ruimte is voor een periode van vier jaar meegenomen.

Op basis van de genoemde nota nemen we de onbenutte belastingcapaciteit niet meer mee bij de bepaling van de weerstandscapaciteit, omdat deze niet direct beschikbaar is (wel latent aanwezig). Hierbij sluiten we aan bij de lijn die de provincie hanteert.

5. Benodigd weerstandsvormogen

Voor de bepaling van het benodigde weerstandsvormogen hebben we een inventarisatie van individuele risico's gedaan. Het weerstandsvormogen kan betrekking hebben op het begrotingsjaar zelf (het statisch weerstandsvormogen), het kan ook betrekking hebben op de consequenties voor meerdere begrotingsjaren (het dynamisch weerstandsvormogen). Wij beoordelen het benodigd weerstandsvormogen zowel voor de begroting (dynamisch) als voor de jaarrekening (statisch). Bij de risico-inventarisatie nemen wij dan ook risico's mee, die zich hebben voorgedaan als risico, of die zich kunnen gaan voordoen.

Aangezien niet alle risico's zich in de praktijk gelijktijdig en in volle omvang zullen voordoen is een reëel risicobedrag berekend. Om het reële risicobedrag te bepalen hebben we drie uitgangspunten gehanteerd, die hieronder worden toegelicht. Wij maken met de risico-inventarisatie een

impactanalyse, waarmee wij inzicht krijgen in de gevoeligheid van de begroting voor structurele risico's en de gevoeligheid van de algemene reserves voor incidentele risico's.

1. Bepalen risicoscore

De omvang van het risico wordt bepaald door:

- De hoogte van de inschatting van het maximaal risico.
- De kans dat het risico zich kan voordoen.

De risicoscore van kans wordt berekend over de inschatting van het maximaal risico. Met de klasse indeling hebben we in een risicokaart verderop in deze paragraaf de risico's inzichtelijk gemaakt. Klasse 1 is het minst risicovol en klasse 5 het meest risicovol.

Klasse	Inschatting max. risico
1	< € 50.000
2	€ 50.000 - € 200.000
3	€ 200.000 - € 500.000
4	€ 500.000 - € 1.000.000
5	> € 1.000.000

Klasse	Kans op risico	Risicoscore kans
1	< of 1x per 10 jaar	10%
2	1x per 5-10 jaar	30%
3	1x per 2-5 jaar	50%
4	1x per 1-2 jaar	70%
5	1x per jaar of >	90%

2. Structurele risico's relateren aan incidentele beschikbare weerstandscapaciteit

Structurele risico's doen zich meerdere jaren voor. Het heeft de voorkeur om deze risico's op te vangen met structurele ruimte in de begroting. Met andere woorden: in de begroting een bedrag opnemen om risico's op te vangen. Deze ruimte is veelal niet beschikbaar. Om de structurele risico's op te vangen en enigszins gelijkwaardig te relateren aan beschikbare incidentele middelen vermenigvuldigen we het structurele risico in de berekening van het benodigd weerstandsvermogen voor een periode van vier jaar, overeenkomstig de periode van de meerjarenbegroting.

3. Bepalen van de waarschijnlijkheid dat alle risico's tegelijk optreden

Gemeenten gebruiken vaak specifieke software om met statistische kansberekeningen het mogelijke financiële gevolg van het risicoprofiel van alle risico's tezamen door te rekenen. Het voordeel van deze rekenmethodiek is dat rekening gehouden kan worden met het gegeven dat niet alle risico's zich tegelijkertijd voor zullen doen. Daardoor is het bedrag aan benodigde weerstandscapaciteit lager dan de optelsom van alle risicobedragen bij elkaar. Aangezien wij dergelijke software (nog) niet tot onze beschikking hebben hanteren wij gemakshalve een afslag tot 90% op het berekende risicobedrag.

Wij benadrukken dat het inschatten van risico's met daarbij behorende bedragen en kansen per definitie geen exacte wetenschap is. Ook de berekeningen die op basis daarvan plaatsvinden zijn dat niet. Ze zijn een hulpmiddel om in totaliteit een bedrag te bepalen om als buffer voor risico's aan te houden. Enige relativering van de waarde van dit gegeven is zeker op zijn plaats. Daarnaast kunnen ingeschatte risico's ook meevallen en zelfs een positief effect opleveren. Het is daarom van belang om de financiële kengetallen in onderlinge samenhang te bezien en niet uit te gaan van één enkel kengetal als de weerstandsfactor.

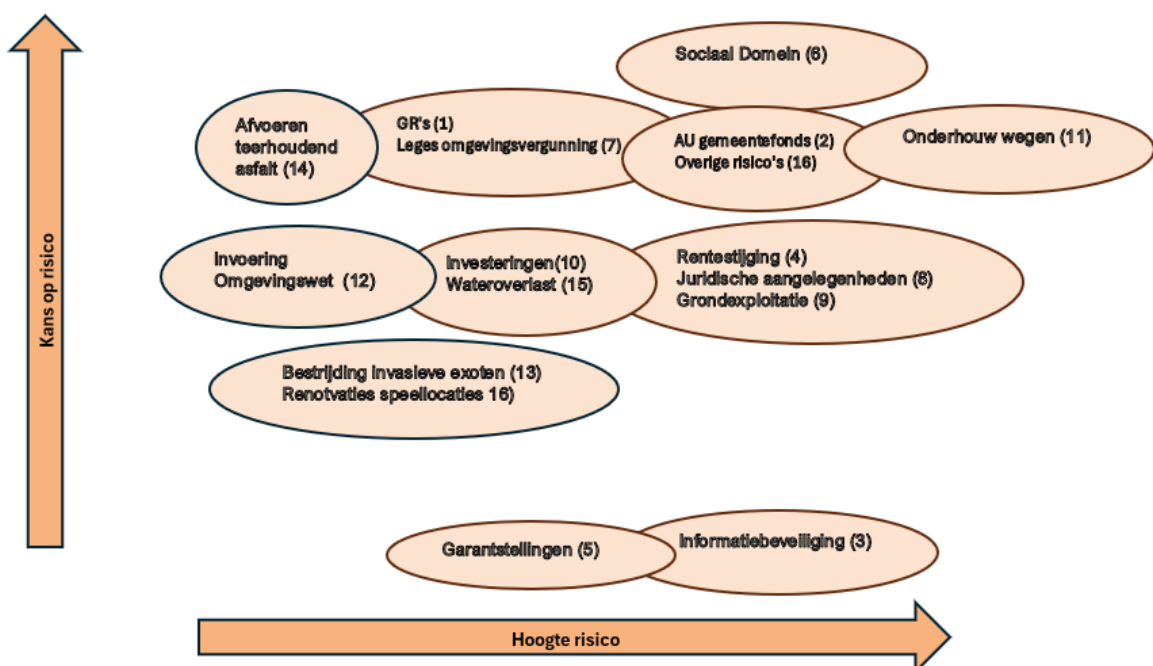
nr.	Overzicht benodigd weerstandvermogen Risico's (bedragen * € 1.000)	Impactanalyse incidentele en structurele risico's			
		Max. risico	Risicoscore kans	Incidenteel	Structureel
1.	Gemeenschappelijke regelingen	400	70%		280
2.	Algemene uitkering gemeentefonds	800	70%		560

3.	Informatiebeveiliging	4.000	10%	400	
4.	Rentestijgingen	450	50%		225
5.	Garantstellingen	400	10%	40	
6.	Sociaal domein	750	90%		675
7.	Leges omgevingsvergunning	350	70%	245	
8.	Juridische aangelegenheden	700	50%	350	
9.	Grondexploitatie	1.000	50%	500	
10.	Investerings	320	50%		160
11.	Onderhoud wegen	3.000	70%	2.100	
12.	Invoering omgevingswet	200	50%	50	50
13.	Bestrijding invasieve exoten	150	30%	45	
14.	Afvoeren teerhoudend asfalt	130	70%	90	
15.	Wateroverlast	300	50%	100	50
16.	Renovatie speellocaties	150	30%	45	
17.	Overige risico's	1.000	70%	500	200
Totaal risico's		14.100		4.465	2.200
Structureel risico's maal factor 4 (jaar)					8.800
Waarschijnlijkheidsfactor 90%				4.019	7.920
Benodigd weerstandsvermogen					11.939
Beschikbare weerstandscapaciteit					25.400
Ratio weerstandscapaciteit					2,1

Dit betekent dat de weerstandscapaciteit in deze begroting het predicaat 'uitstekend' krijgt. De omvang van het eigen vermogen is op uitstekend niveau om alle mogelijke risico's op te vangen en boven het minimale ratio van 2. Dit komt vooral omdat wij over een reserve verkoop aandelen Nuon beschikken van ruim € 15,1 miljoen. Exclusief de reserve Nuon bedraagt de ratio weerstandsvermogen 1,0.

6. Risicokaart

De risicokaart op basis van de klasse-indeling van de risico's geeft het volgende beeld. Linksonder bevinden zich de risico's, die laag worden ingeschat (garantstelling) en rechtsboven de risico, die hoog worden ingeschat (sociaal domein).

7. Financiële kengetallen

Toelichting financiële kengetallen

De vijf financiële kengetallen geven samen een beeld van de financiële ontwikkelingen in de gemeente. Eén los kengetal zegt echter weinig over de totale financiële positie. Of een hoge schuldquote voor een gemeente nadelig is, hangt bijvoorbeeld af van het eigen vermogen en hoe groot de kans is dat de schuld weer wordt afgelost. Onderstaande een toelichting op de verschillende kengetallen.

Weerbaarheid: kan de gemeente tegen een stootje?

Netto schuldquote (ongecorrigeerd): De niet gecorrigeerde netto schuldquote geeft het risico voor de gemeente weer als derden niet aan hun verplichtingen kunnen voldoen. Denk bij voorbeeld aan een woningcorporatie, die geld heeft geleend bij de gemeente. Hoe lager, hoe beter.

Netto schuldquote (gecorrigeerd): De netto schuldquote geeft aan of de gemeente in staat is de schulden terug te betalen waarvoor zij volledig zelf aan de lat staat. Ook hier geldt: hoe lager, hoe beter.

Solvabiliteit: De mate waarin de gemeente in staat is aan haar financiële verplichtingen te voldoen. Dit wordt berekend op basis van het eigen vermogen en de bezittingen van de gemeente. Hoe hoger, hoe beter.

Grondexploitatie: Het kengetal grondexploitatie geeft aan hoe groot de grondpositie (de waarde van de grond) is ten opzichte van de totale (geraamde) baten. Hier geldt: hoe lager, hoe minder risicovol.

Wendbaarheid: kan de gemeente zich relatief snel aanpassen aan veranderende omstandigheden?

Hierbij zijn de volgende kengetallen van belang:

- Belastingcapaciteit: De belastingcapaciteit geeft aan hoe de gemiddelde woonlasten voor een meerpersoonshuishouden zich verhouden tot het landelijk gemiddelde. Hoe lager, hoe beter;
- Structurele exploitatieruimte: Dit kengetal geeft aan hoe groot de structurele exploitatieruimte is, door de structurele baten en structurele lasten te vergelijken met de totale baten. Hoe hoger, hoe beter.

		Indeling categorieën (%)					
Kengetal		A 'Voldoende'	B 'Matig'	C 'Onvoldoende'			
1a	Netto schuldquote	< 90%	90-130%	> 130%			
1b	Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	< 90%	90-130%	> 130%			
2	Solvabiliteitsratio	> 50%	20-50%	< 20%			
3	Structurele exploitatieruimte	> 0%	0%	< 0%			
4	Grondexploitatie	< 20%	20-35%	> 35%			
5	Belastingcapaciteit	< 95%	95-105%	> 105%			
Financiële kengetallen Montferland (%)							
Kengetal		Rek. 2023	Begr. 2024 na w.	Begr. 2025	Begr. 2026	Begr. 2027	Begr. 2028
1a	Netto schuldquote	54%	61%	80%	103%	105%	100%
1b	Netto schuldquote gecorrigeerd voor alle verstrekte leningen	46%	55%	71%	93%	95%	90%
2	Solvabiliteitsratio	39%	34%	28%	23%	23%	24%
3	Structurele exploitatieruimte	5,6%	0,7%	0,6%	-0,3%	0,4%	-0,02%
4	Grondexploitatie	1%	0%	0%	0%	0%	0%
5	Belastingcapaciteit	98%	101%	101%	101%	101%	101%

Voldoende
Matig
Onvoldoende

De financiële kengetallen dienen in samenhang te worden gezien om onze financiële positie te beoordelen. In de jaren na 2025 worden onze schuldquotes matig door de stijging van onze vaste schulden. Dit is het gevolg van de grote investeringen die er in de komende jaren te verwachten zijn. Alleen in de jaarschijf 2026 is onze structurele exploitatieruimte onvoldoende.

In 2025 vallen vier kengetallen in de categorie voldoende (netto schuldquote, netto schuldquote gecorrigeerd, structurele exploitatieruimte en grondexploitatie) en twee in de categorie matig (solvabiliteitsratio en belastingcapaciteit). Rekening houdend met ons uitstekende weerstandsvermogen kunnen we concluderen dat we de financiële positie van onze gemeente als voldoende kunnen kwalificeren.

Paragraaf B. Onderhoud kapitaalgoederen

Missie

De gemeente Montferland zorgt voor een groot oppervlakte aan openbare ruimte. In die openbare ruimte gebeurt veel, zoals wonen, werken en recreëren. Om dat te kunnen doen, zijn kapitaalgoederen nodig. Kapitaalgoederen zijn: wegen, rioleringen, civiele kunstwerken (zoals bruggen en tunnels), openbaar groen, verlichting en gebouwen. De kwaliteit van de kapitaalgoederen en hoe goed ze zijn onderhouden is vaak bepalend voor hoe onze inwoners de openbare ruimte beleven en waarderen. Uiteraard is dat ook bepalend voor hoe hoog de (jaarlijkse) kosten voor onderhoud zijn.

We streven naar onderhoud dat voldoet aan de eisen die we eraan hebben gesteld. We willen ook dat onze kapitaalgoederen zo lang mogelijk meegaan.

Context en achtergronden

De beleidsplannen stellen we minstens een keer in de tien jaar vast, volgens de eisen van de provincie en het BBV (Besluit Begroting en Verantwoording provincies en gemeenten). De beleidsplannen gaan over hoe goed we onderhoud doen aan wegen, riolering, civiele kunstwerken, openbaar groen, verlichting, straatmeubilair, sportfaciliteiten, water en gebouwen. Minimaal één keer per vier jaar beoordelen we de beheerplannen. Als het nodig is, dan stellen we die bij.

In de beheerplannen geven we bij elk kapitaalgoed inzicht in hoe het gemeentelijk beleid zich vertaalt naar de uitvoering. Hierin is opgenomen wat er aan onderhoud staat te gebeuren, hoeveel dat kost en eventuele ontwikkelingen en risico's.

Kaderstellende beleidsnota's

- Gemeentelijk Water en Rioleringsplan Montferland (2022 – 2026)
- Integraal Gemeentelijk verkeer en Vervoerplan 2020 - 2024
- Hondenbeleidsplan (2013)
- Speelbeleid (2015 - 2030)
- Beleidsplan wegen (2022 - 2025)
- Beleidsplan zand- en halfverhardingswegen (2019 – 2028)
- Beleidsplan Civiele Kunstwerken (2019 - 2023)
- Beleidsplan Openbare Verlichting (2020 - 2024)
- Bomenbeleidsplan 2020
- Groenbeleidsplan 'Waardering voor groen' (2023 – 2032)

Ontwikkelingen

Onderstaand een toelichting per onderdeel.

Wegen en bermen

De gemeente Montferland beheert ruim 500 kilometer aan wegen en (fiets)paden, waarvan het totale oppervlak meer dan 2,7 miljoen vierkante meter bedraagt. Samen vormt dit het areaal.

Areaal

Onderdeel	Lengte (km)	Oppervlakte (m ²)
Verharde wegen	388	
Onverharde wegen	67	
Fietspaden	53	
Asfaltverharding		1.053.349
Elementenverharding		1.471.887
Betonverharding		28.757
Onverhard/halfverhard		189.865

De totale vervangingswaarde (kosten van vervanging) van alle verhardingen in beheer van de gemeente is in korte tijd gestegen naar € 200 miljoen. Dit komt vooral door prijsstijgingen. De vervangingswaarde geeft aan wat het ongeveer kost als we het bestaande areaal wegennet opnieuw zouden moeten aanleggen.

Wegen

Om wegbeheer op een juiste manier te kunnen uitvoeren, is het belangrijk dat we weten:

- Wat het totaal te onderhouden areaal wegennet is;
- Hoe de technische kwaliteit van het areaal is;
- Hoeveel geld nodig is om het areaal op het vastgestelde kwaliteitsniveau te houden.

In de begroting 2024 gaven we aan dat we eind 2023 nieuwe onderzoeken doen naar de staat van het gemeentelijke wegennet. Bij de onderzoeken is onder andere gewerkt met nieuwe technieken (zoals radaronderzoek) en is gekeken naar de belangrijkste doorgaande wegen. Uit het onderzoek bleek dat de wegen minder goed zijn dan gedacht. Vooral de asfaltwegen. Daarom is een nieuw wegenbeheerplan opgesteld. In dit plan is aangegeven welke maatregelen en investeringen nodig zijn om aan de vastgestelde beeldkwaliteit te kunnen voldoen.

Het beheerplan wegen is opgesteld met de door de gemeenteraad vastgestelde beeldkwaliteit als uitgangspunt. Winkelgebieden en het historisch centrum onderhouden we op beeldkwaliteit B. Alle overige gebieden onderhouden we op beeldkwaliteit C (het minimumniveau voor aansprakelijkheid).

Zoals gemeld in de begroting 2024 en de kadernota 2025 is meer geld nodig om het wegbeheer uit te kunnen voeren. Dit betekent in de komende jaren een hogere storting in de voorziening. In het nieuwe wegenbeheerplan is dit verder uitgewerkt. Om te voorkomen dat het wegennet verder verslechtert, zijn de komende jaren zowel groot onderhoud (gefinancierd vanuit een voorziening) als rehabilitatie maatregelen, waarbij een weg deels wordt vernieuwd (te financieren vanuit kapitaallasten) nodig. De verhouding schatten we voorsnog in op 50%-50%. Bij de kadernota 2026 volgt een nadere concretisering van het wegenbeheerplan waarin onder andere dit percentage en de financiële effecten voor 2026 en verder worden geactualiseerd.

Toelichting:

* Groot onderhoud: asfalt: vervangen van de bovenste laag / elementen: herstraten met hetzelfde materiaal

** Rehabilitatie: asfalt: vervangen bovenste laag en dieper liggende lagen / elementen: herstraten met nieuw materiaal

Verouderde verhardingen

De voorziening 'groot onderhoud wegen' voorziet niet in volledige vervanging van verouderde verhardingen. Het wegenareaal is echter zo zeer aan het verouderen dat we verhardingsmaterialen (asfalt en elementen) moeten vervangen. We hebben in het nieuwe beheerplan een eerste inschatting gemaakt van de jaarlijkse kapitaalinvesteringen die nodig zijn als het tijd is voor vervanging. In 2025 en 2026 brengen we per wegvak in beeld hoelang de verharding nog meegaat. Zodat we op termijn een meer nauwkeurige uitspraak kunnen doen over de gewenste uitvoering en reconstructies (kapitaalwerken).

Onderhoud onverharde wegen

Een groot deel van de onverharde wegen is voorzien van het product Padvast. Deze bovenlaag

geeft minder stofoverlast dan een onverharde weg zonder deze laag. Op deze onverharde wegen hebben we één keer per jaar een onderhoudsronde, naast het ad hoc onderhoud op basis van meldingen.

Bermen en bermsloten

Naast maaien van de bermen en de bermsloten moeten we ook bermen en bermsloten onderhouden. Daarmee bedoelen we: het uitvullen van gaten, het verhogen of verlagen van de berm, het herprofileren van sloten of andere reparaties.

Het natte najaar 2023 en voorjaar 2024 heeft ons laten zien dat afwatering van bermen en de bermsloten niet overal voldoet. Doordat het teveel aan water niet goed genoeg wordt afgevoerd, ontstaat schade aan de weg (constructie) en overlast voor weggebruikers en aanwonenden. Dit is voor ons aanleiding om het bermbeheerplan in 2025 bij te werken. Als we het bermbeheerplan bijwerken, hebben we nadrukkelijker aandacht voor meer verschralend maaibeheer, dat past bij de beleidsuitgangspunten in het kader van biodiversiteit. Daarnaast kijken we naar de maaifrequentie en de gebruikte maaitechniek.

Voorbeeld van het afroven (verlagen) van de berm

Rioleringen

Het huidige GWRP (Gemeentelijk Water en RioleringsPlan) heeft een looptijd van 2022-2026. Dit plan is de basis voor het uitvoeren van onze wettelijke zorgplichten op het gebied van afvalwater, grondwater en hemelwater.

Areaal

Onderdeel	Lengte (km)	Aantal
Gemengde riolen	135	
Vuilwaterriolen (dwa)	107	
Regenwaterriolen (rwa)	34	
Infiltratieriolen	38	
Inspectieputten		6.130
Kolken		13.737
Drukriolering	163	
Persleidingen gemalen	13	

Overstorten		36
Interne bergingen		1
Randvoorzieningen		10
Stelselgemalen		39
Pompunits drukriolering		611
Tunnelgemalen		2
Waterelementen/vijverpomp		1
Grondwatergemaal		1
IBA's		45
Wadi's		20
Retentievijvers		3
Groene bergingen		2
Helofytenfilter/veld		1

We hebben de wettelijke zorgplichten voor:

1. inzameling en transport van stedelijk afvalwater (1993 Wet Milieubeheer, artikel 10.33);
2. inzameling en verwerking van hemelwater (2009 Waterwet, artikel 3.5);
3. maatregelen tegen grondwateroverlast en het verwerken van ingezameld grondwater (2009 Waterwet, artikel 3.6).

Hiernaast hebben alle gemeenten op grond van het Deltaprogramma Ruimtelijke Adaptatie de verplichting in 2050 klimaatbestendig en waterrobuust te zijn.

Het natte najaar 2023 en voorjaar 2024 zorgden binnen het gehele beheergebied voor flink verhoogde (grond)waterstanden. De rioolinfrastructuur en de voorzieningen voor bergen en afvoeren van hemelwater zijn flink op de proef gesteld. Helaas hebben we tot aan deze zomer door problemen in het riool ruim meer dan 50 verzakkingen (sinkholes) moeten repareren. Daarnaast waren er veel storingen bij onze pompen en gemalen. Ook hebben we veel rioolvreemd water geconstateerd. Rioolvreemd water is water dat onbedoeld in de riolering terecht komt, zoals oppervlaktewater.

Bovenstaande geeft aanleiding om de kwaliteit van ons rioolstelsel en overige infrastructuur nader te bekijken. Ook zijn maatregelen nodig om rioolvreemd water (bijv. instromend oppervlaktewater) te beperken. Een en ander in lijn met de opgave om de basis op orde te hebben en te houden. En daarnaast te werken aan een waterrobuust systeem. Mogelijk leidt dit tot een vervroegde actualisatie van het Gemeentelijk Water- en Rioleringsplan (GWRP) en tot aanpassing van de rioolheffing.

Grondwater (drainage)

Regenwater (afkoppelen)

Afvalwater (rioolgemaal)

Civiltechnische kunstwerken

In 2018 is het beheerplan civiele kunstwerken 2019-2023 vastgesteld.

Areaal

Onderdeel	Aantal
Bruggen	10
Tunnels	2
Viaducten	2*
Vlonders	3
Duikers	3

Om de civiele kunstwerken veilig en beschikbaar te houden is het van belang te weten:

- Welke kunstwerken of delen ervan onder de verantwoordelijkheid van de gemeente vallen?
- Wat de technische staat is?
- Hoeveel financiële middelen er nodig zijn voor de instandhouding van de bedoelde civiele kunstwerken?

Door iedere vijf jaar een technische inspectie van de civiele kunstwerken uit te voeren, krijgen we een actueel beeld van de conditie van de kunstwerken.

In 2023 zijn alle kunstwerken geïnspecteerd. Op basis daarvan is een nieuw beheerplan kunstwerken opgesteld en starten we eind 2024 met een overkoepelend beleidsplan civiele infrastructuur (wegen, kunstwerken, openbare verlichting). Het nieuwe beheerplan kunstwerken wordt in het derde kwartaal van 2024 aangeboden aan het college.

* Beide viaducten over de Drieheuvelenweg hebben we overgenomen van de provincie. Bij het opstellen van het beheerplan is het uitgangspunt dat door de realisatie van het Drieheuvelenpark één viaduct komt te vervallen. Daarom is alleen het viaduct in De Zandakkers opgenomen in het beheerplan. De uitbreiding met één viaduct (ten opzichte van het oude beheerplan) samen met forse prijsstijgingen zorgen ervoor dat de jaarlijkse storting in de voorziening zal stijgen.

Groen

Het onderhoud aan het openbaar groen wordt uitgevoerd op basis van het door de gemeenteraad vastgestelde beeldniveau. Dit betekent dat het onderhoud wordt afgestemd op wat nodig is om te voldoen aan de vooraf vastgestelde normen.

Areaal

Onderdeel	Oppervlak (m ²)	Lengte (m)	Aantal
Bomen			19.150
Gazon	385.000		
Bermen	1.299.986		
Bodembedekkers	34.100		
Hagen/Blokhagen		47.753	
Sierheesters	136.282		
Bosplantsoen + houtwal	329.488		
Bos	109.154		
Rozen	9.934		
Vaste planten + prairiebeplanting	17.631		
Bloembakken	245		

Openbaar groen

Op dit moment kennen we een achterstand in het groenonderhoud. Dit kent de volgende oorzaken:

- Juist in 2024 kennen we extreem groeizaam weer.
- De bezetting bij zowel de eigen dienst als bij aannemers blijft achter op de benodigde capaciteit. De krapte op de arbeidsmarkt maakt dat vacatures relatief lang open blijven staan. Zowel de gemeente als de gecontracteerde aannemers zijn dringend op zoek naar personeel. De mate waarin de gemeente openstaande vacatures in kan vullen met uitbesteed werk is dus beperkt. Dit zien we terug in het onderhoud.
- De areaaluitbreidingen (projecten en vergroening) vragen om meer capaciteit. Hier dient nog een beleidsmatige vertaling op plaats te vinden. Om deze reden starten wij eind 2024 een eerste evaluatie van het groenbeleidsplan op. Vanzelfsprekend wordt de gemeenteraad geïnformeerd over deze evaluatie en worden de beheerconsequenties in beeld gebracht.
- De gemeente Montferland kent een bovengemiddeld percentage afgeschreven groen. Hoewel de eerste deelgebieden naar volle tevredenheid zijn gerenoveerd, is deze achterstand nog niet weggewerkt. Dit maakt dat er bovenop het genoemde personeelstekort bij groeizaam weer extra uren nodig zijn.

In 2025 brengen we in beeld welke beheermaatregelen nodig zijn om de gevolgen van wortelopdruk aan verharding te verhelpen. Bij wortelopdruk drukken boomwortels de grond omhoog, waardoor er schade aan asfalt en stoeptegels ontstaat. Ook brengen we in beeld wat nodig is om invasieve soorten als de Aziatische duizendknoop en Reuzenberenklauw te bestrijden. En we kijken naar het beheer van bosplantsoenen.

Bomen

De boomeigenaar en/of -beheerder kan aansprakelijk gesteld worden voor schade door bomen of takken als er onvoldoende zorg aan de boom of takken is besteed. Deze zorg moet aantoonbaar zijn. Dit houdt onder meer in dat een deskundig persoon controle en uitvoering moet doen. De bevindingen en werkzaamheden moeten goed zijn geregistreerd.

We kennen een algemene zorgplicht waarbij er regelmatig (3-jaarlijks) en systematisch een deel van het bomenbestand visueel wordt gecontroleerd. En waar nodig onderhoud wordt uitgevoerd. Hiermee voldoen we aan onze algemene zorgplicht. Bij meer kans op gevaar controleren we de bomen minimaal 1 keer per jaar. Of er meer kans op gevaar is en er dus verhoogde zorgplicht nodig is, is afhankelijk van groeiplaats en omstandigheden. Als we gebreken constateren met mogelijk gevaarlijke gevolgen, dan doen we nader onderzoek. Dat is verplicht.

Ziektes en klimaatveranderingen zoals verdroging vormen een (financieel) risico. Specifieke ziekten aan bomen (waaronder de kastanjabloedingziekte, Massaria, iepziekte en essentaksterfte) zijn moeilijk te beheersen en te genezen.

Openbare verlichting

In 2020 is het beleidsplan 'openbare verlichting 2020–2024' door de raad vastgesteld. Naast een aantal beleidsmatige keuzes is in dit plan ook het beheer geregeld. Eind 2024 wordt het nieuwe beheerplan openbare verlichting aangeboden aan het college.

Areaal

Onderdeel	Aantal
Lichtmasten	7.986
Armaturen	8.015

Op 2 november 2023 is tijdens de raadsvergadering de 'Motie straatverlichting LED' aangenomen. Vooruitlopend op de evaluatie van het beleidsplan 'Licht in de openbare ruimte 2020-2024' besloot het college 3.000 conventionele armaturen versneld te vervangen door LED armaturen. Hiermee starten we in 2025. We verwachten in 2026 klaar te zijn. Als het nodig blijkt, vervangen we ook de lichtmasten. Zo maken we een forse inhaalslag op onze ambitie om energieneutraal te zijn. Ook de gemiddelde kwaliteit van het areaal lichtmasten verbetert behoorlijk. De aanvullende lasten voor de vervanging van verouderde lichtmasten zijn terug te vinden in de Kadernota 2025. De aanpassing van de exploitatiebegroting en de betreffende voorziening regelen we aan de hand van het nieuwe beheerplan 'Openbare Verlichting' vanaf 2026.

Speelvoorzieningen

In 2015 heeft de gemeenteraad het beleidsplan 'Spelen in Montferland' vastgesteld voor de periode 2015 – 2030. Hieraan gekoppeld is een beheerplan waarin het beheer en onderhoud planmatig is vertaald met de benodigde kosten.

In het beleidsplan is er een verschuiving naar avontuurlijke, toegankelijke en natuurlijke plekken (zoals Cool Nature). De speelplaatsen bieden inwoners de mogelijkheid om te spelen, te bewegen en elkaar te ontmoeten, ongeacht de leeftijd. Logisch gevolg hiervan is dat bestaande traditionele speellocaties voor een deel zullen verdwijnen. Met het oog op de gestegen vervangingskosten en bevolkingsontwikkelingen stellen we in 2024 het beleidsplan 'Spelen bij'.

Areaal

Kern	Aantal speellocaties
------	----------------------

Azewijn	2
Beek	4
Braamt	3
Didam	30
Kilder	2
Loil	2
Nieuw Dijk	2
's-Heerenberg	17
Stokkum	2
Zeddam	3
Totaal	69

Sportvelden

De gemeente heeft een aantal sportvelden en accommodaties in eigendom en voert het beheer en onderhoud daarop uit.

Areaal

Kern/ccomodatie	Aantal natuurgrasvelden	Aantal kunstgrasvelden
Azewijn (Den Dam)	1,3	
Lengel (VVL)	2*	
Braamt (St. Joris)	1*	
Stokkum	1*	
Kilder (SV Kilder)	3,5	
Zeddam	2	0,5
's-Heerenberg (FC Montferland)	1	2
Beek ('t Peeske)	3	
Didam (DVC '26)	3	2,5
Nieuw Dijk (Sprinkhanen)	2	
Loil (SV Loil)	1	1

* Deze accommodaties zijn niet meer in gebruik door de fusie van clubs.

Naast het regulier en groot onderhoud dat we jaarlijks op de natuurvelden uitvoeren, is renovatie soms nodig. Door extra aandacht aan regulier en groot onderhoud te geven, kunnen we renovaties uitstellen.

Het dagelijks onderhoud van de kunstgrasvelden is een verantwoording van de clubs. Wel schrijven wij in 10 jaar de velden af. Daarvoor wordt jaarlijks € 50.000 toegevoegd aan de reserve kunstgrasvelden.

In 2023 is de toplaag (kunstgrasveld) van het hoofdveld van DVC vervangen. In 2024 voeren wij het reguliere onderhoud uit aan de sportvelden. Er staan geen grote vervangingen en daarmee investeringen gepland.

Gemeentelijke gebouwen

Areaal gemeentelijke gebouwen

Functie gebouw	Naam gebouw	Adres	Plaats
Kantoorgebouw	Gemeentehuis Infopunt	Bergvredestaat 10 Raadhuisstraat 14	Didam Didam
Bedrijfsgebouw	Gemeentewerf Afvalebrengrstation	Leigraaf 9 Nijverheidstraat 10	Loerbeek 's-Heerenberg

Binnensport locaties	Sportzaal 't Raland Sporthal de Muizenberg Sportzaal Kilder Sportzaal Azewijn	Reinskamp 2a Lupinestraat 11 Hoofdstraat Leppestraat	Didam Didam Loerbeek Azwijn
Brandweer kazernes	Brandweerpost Didam Brandweerpost 's-Heerenberg	Vincwijkstraat 1 c Zeddamsesweg 77b	Didam 's-Heerenberg
Woningen		Vincwijkstraat 6	Didam
Schoolgebouwen	Bredeschool Zuid Bredeschool Noord	Reinskamp 2a Lupinestraat 11	Didam Didam
Maatschappelijke gebouwen	Willem van den Berghcentrum Finally 't Neije Reathuys Bibliotheek Muziekschool	Willem van den Berghstraat 1 Willem van den Berghstraat 1a Hofstraat 1 Oudste Poortstraat 24 Plantsoensingel Zuid 36	's-Heerenberg 's-Heerenberg 's-Heerenberg 's-Heerenberg 's-Heerenberg 's-Heerenberg
Gebouw in ontwikkeling	IKC 's-Heerenberg	Zeddamsesweg 84	's-Heerenberg
Zwembad	Sportcomplex Montferland	Oude Doetinchemseweg 43	's-Heerenberg
Ammovatie gebouw	Oude werf Didam Oude Brandweerkazerne	Burgemeester Kronenburglaan 6	Didam Didam
Kapellen en begraafplaats gebouwen	Bergingen en Urnenmuur begraafplaats Didam Begraafplaats 's-Heerenberg Kapel Didam Koningin van de Vrede Kapel Vethuizen Mariakapel Kapel Didam Martinus begraafplaats	Kerkwijkweg 1 Plantsoensingel Noord 25 Tatelaarweg 16 Holthuiserstraat 2 Deken Reuvekamplaan	Didam 's-Heerenberg Didam Vethuizen Didam

Verduurzaming gemeentelijk Vastgoed 2025

Het verduurzamingsplan is voor de zomer voorgelegd aan het college en aan de gemeenteraad. Daar is groen licht gegeven om uitvoering te geven aan het plan.

Bij DUMAVA (Duurzaam maatschappelijk vastgoed) hebben we subsidie aangevraagd voor een drietal projecten:

- Gemeentewerf Loerbeek
- Jongerencentrum Finally
- Aanbiedstation Nijverheidstraat 's-Heerenberg

Voor alle drie de locaties is de subsidie toegewezen voor het plaatsen van PV panelen (zonnepanelen) in combinatie met een opslagsysteem. De voorbereiding voor de aanbesteding loopt. De uitvoering vindt plaats in 2024.

De realisatie van een gedeelte van de verduurzamingsmaatregel bij het gemeentehuis wordt doorgeschoven naar 2025. De voorbereiding op de aanbesteding wordt in het najaar van 2024 gestart.

Paragraaf C. Financiering

1. Missie

Voor de uitvoering van de programma's zijn financiële middelen nodig. Binnen de treasuryfunctie streven we naar beperking van de financiële risico's en de lasten die daaraan zijn verbonden.

Treasury betekent letterlijk schatkist. Treasury is het sturen en beheersen van, het verantwoording

afleggen over en het toezicht houden op de financiële vermogenswaarden, de financiële geldstromen, de financiële posities en de daaraan verbonden risico's.

2. Context en achtergronden

De missie en doelstellingen van het financieringsbeleid zijn vastgelegd in het treasurystatuut. De wettelijke basis ligt vast in de Wet Financiering Decentrale Overheden (FIDO). Daarmee is de beleidsvrijheid van de gemeenten aan strenge regels gebonden. Daarnaast zijn er regels die betrekking hebben op de treasury, vastgelegd in de financiële verordening (ex art. 212 Gemeentewet).

Sinds 2013 is de regeling Schatkistbankieren van toepassing. Die verplicht de gemeente om overtollige geldmiddelen, rekening houdend met een doelmatigheidsdrempel, te beleggen in de schatkist dan wel uit te zetten bij andere overheidsinstellingen (gemeenten, provincies, etc.).

Ook is de wet Houdbare Overheidsfinanciën (wet HOF) van toepassing. De wet HOF is een nadere uitwerking van de Europese afspraken over de beperking van het EMU-saldo (-3% Bruto Binnenlands Product). Het gemeentelijk aandeel, voor alle gemeenten tezamen, is -0,27% BBP.

Het netto-financieringssaldo van alle gemeenten bij elkaar mag in een jaar niet boven dit plafond uitkomen. Als decentrale overheden de afgesproken norm structureel overschrijden en het niet mogelijk blijkt met elkaar passende maatregelen af te spreken om terug te keren naar het verbeterpad, kan het kabinet maatregelen nemen. Wel is er op basis van het macroplafond voor het financieringstekort van alle gemeenten een referentiewaarde per gemeente vastgesteld. Op individuele overschrijdingen van die referentiewaarde staat geen directe sanctie.

3. Kaderstellende (beleids) nota's

- Wet Financiering Decentrale Overheden (FIDO)
- Wet Houdbare Overheidsfinanciën
- Wet Schatkistbankieren
- Financiële verordening (ex art. 212 Gemeentewet)
- Treasurystatuut 2016

4. Ontwikkelingen

In deze paragraaf wordt nader ingegaan op:

- Renteontwikkeling
- Financieringsbehoefte
- Kasgeldlimiet
- Renterisiconorm
- Overige risico's

a. Renteontwikkeling

In de afgelopen jaren zien we een sterk oplopende inflatie. Dit als gevolg van de ontwikkelingen rond Oekraïne en de daarmee sterk stijgende energieprijzen. De ECB (Europese Centrale Bank) heeft daarop de rentetarieven verhoogd om de inflatie tegen te gaan. Het besluit heeft invloed op de hoogte van zowel de kort- als de langlopende rente.

De inflatie is per 2024 gedaald naar +/- 2,8%. Na vele renteverhogingen heeft de ECB in 2024 de rente verlaagd. Hoewel het moeilijk is om voor 2025 en later een voorspelling te doen, is het aannemelijk dat de rente zich in de komende tijd stabiliseert of licht daalt. Bij de kadernota 2025 zijn de volgende percentages vastgesteld voor de berekening van de rentelasten.

Wijze van financiering	Rente	Toelichting
Rente over het financieringstekort tot aan de kasgeldlimiet	4,05 %	Tekort zal worden gefinancierd met korte financieringsmiddelen (m.n. rekening-courant; daggeld; kasgeld)
Rente op te nemen vaste leningen	2,0 %	Op basis van gewogen gemiddelde rente BNG 2017-2026 (vanaf 2025 extrapolatie)
Rentelast over het eigen en vreemd vermogen (reserves en voorzieningen)	2,0 %	Gelijk aan de raming voor de rentelast van een vaste geldlening

b. Financieringsbehoefte

In 2022 hebben we voor het laatst een (langlopende) lening afgesloten. Op basis van de huidige liquiditeitspositie verwachten wij op middellange termijn een toename van de financieringsbehoefte (+/- € 45 mln.). Dit met name door investeringen als het IKC. Als wij overgaan tot financiering zullen we op het daarvoor meest geschikte moment de kapitaalmarkt op gaan. De ontwikkelingen van de rente op de geld- en kapitaalmarkt volgen wij op de voet met als doel om zo economisch mogelijk in onze financieringsbehoefte te voorzien.

c. Kasgeldnorm

De Wet FIDO (Wet Financiering Decentrale Overheden) geeft concrete richtlijnen voor gemeenten voor het beheersen van het renterisico in verband met de korte termijn financiering. De kasgeldlimiet is een wettelijk maximum (plafond) voor het volume geldleningen in de vorm van zogenaamde call- en kasgeldtransacties. De bovengrens is bij ministeriële regeling vastgesteld op 8,5% van het lastentotaal van de gemeentelijke begroting.

De begroting van de gemeente Montferland voor het jaar 2025 heeft een omvang van € 122 mln. en daarmee komt de kasgeldlimiet uit op € 10,4 mln. Het Rijk geeft gemeenten voldoende ruimte om maximaal gebruik te maken van (goedkope) financiering met kasgeld. Hoewel het gemeenten niet is toegestaan de kasgeldlimiet te overschrijden (Wet FIDO, art. 4, lid 1), hoeven deze pas aan de toezichthouder te rapporteren wanneer de kasgeldlimiet drie kwartalen op rij wordt overschreden (art. 4, lid 2).

De gemeente Montferland stuurt erop onder de kasgeldlimiet te blijven en deze niet te overschrijden.

d. Renterisiconorm

Het renterisico betreft het risico dat de begroting van de gemeente geconfronteerd wordt met een verzwaring van de rentelasten. Dit als gevolg van herfinancieringen van bestaande activa of van herziening van rente van bestaande leningen.

Het doel van de renterisiconorm is om dit risico te beperken tot een aanvaardbaar niveau. Bij een goed (gelijkmatig) opgebouwde leningenportefeuille blijft het renterisico binnen verantwoorde marges. En zullen de renteaanpassingen zich geleidelijk voordoen en binnen de begroting opgevangen kunnen worden.

In de Wet FIDO is vastgelegd dat jaarlijks een volume ter grootte van 20% van het lastentotaal van de gemeentelijke begroting (peildatum 1 januari) mag worden geherfinancierd of een herziening van de rente mag ondergaan.

Omdat we voor de eigen financiering geen leningen hebben aangetrokken, waarvan periodiek de rente wordt herzien, heeft voor Montferland de renterisiconorm alleen betrekking op herfinanciering van aflopende leningen. Het Renterisico van gemeente Montferland mag renterisiconorm niet overschrijden (art. 6 van wet FIDO). Hieraan wordt voldaan (zie 'Ruimte onder renterisiconorm' in onderstaand overzicht).

	<i>Bedragen x € 1.000</i>			
	2025	2026	2027	2028
Renteherziening op vaste schuld o/g (1a)	0	0	0	0
Renteherziening op vaste schuld u/g (1b)	0	0	0	0
Netto renteherziening op vaste schuld (1) = (1a-1b)	0	0	0	0
Te betalen aflossingen (2a)	7.387	7.359	7.255	6.890
Te ontvangen aflossingen (2b)	265	274	105	107
Herfinanciering (2) = (2a-2b)	7.122	7.085	7.150	6.783
Renterisico op vaste schuld (3) = (1+2)	7.122	7.085	7.150	6.783
Begrotingstotaal	122.163	116.538	117.350	118.295

Het vastgesteld percentage	20	20	20	20
Renterisico norm (4)	24.433	23.308	23.470	23.659
Toets renterisico norm				
Renterisico norm (4)	24.433	23.308	23.470	23.659
Renterisico op vaste schuld (3)	7.122	7.085	7.150	6.783
Ruimte onder renterisiconorm	17.310	16.223	16.320	16.876
Overschrijding renterisiconorm	-	-	-	-

e. Overige risico's

Schatkistbankieren

In het najaar van 2013 is voor gemeenten en andere decentrale overheden verplicht schatkistbankieren ingevoerd. Decentrale overheden dienen banktegoeden, die een vooraf bepaalde drempelwaarde te boven gaan, af te storten naar een rekening-courant bij het ministerie van Financiën.

Met ingang van juli 2021 is de drempelwaarde verhoogd naar 2% van het begrotingstotaal met een minimum van € 1,0 miljoen. Voor onze gemeente bedraagt de drempelwaarde voor 2025 € 2,4 miljoen. Tegen deze drempelwaarde moet het gemiddelde van de banksaldi van de gemeente in een kwartaal worden afgezet.

Binnen de treasuryfunctie sturen we erop dat de drempelwaarde per kwartaal niet wordt overschreden en dat we dus geen of heel beperkt financiële middelen hoeven te stallen bij het Rijk. Bij de controle van de jaarrekening zal de accountant de verplichting tot schatkistbankieren meenemen.

Aangezien de BNG Bank, eveneens met ingang van juli 2021, haar voorwaarden heeft aangepast is de hogere drempelwaarde in de praktijk niet relevant. Als de gemeente namelijk bij de bank op dagbasis een hoger creditsaldo heeft dan € 0,5 miljoen, moet zij over het meerdere een boete betalen, gebaseerd op het Euribor-rentepercentage. Daarom zal in de praktijk zoveel mogelijk een saldo worden aangehouden tussen de € 0,1 en 0,5 miljoen. Het meerdere wordt direct doorgestort naar onze rekening bij de schatkist.

Overig

Gezien de samenstelling van de gemeentelijke leningenportefeuille en de kaderstelling vanuit de wet en het treasurystatuut (alleen leningen in euro's) is er binnen de gemeente Montferland geen sprake van valutarisico en/of koersrisico.

Paragraaf D. Bedrijfsvoering

Inleiding

Het 'Overzicht overhead, ondersteuning organisatie en bestuur' is een verplicht onderdeel van de programmabegroting. Hierin is een aanzienlijk deel van de kosten van bedrijfsvoering opgenomen. In dit kader is de paragraaf bedrijfsvoering teruggebracht tot de kern.

Formatie en budget ambtelijke organisatie

De omvang van het salarisbudget en de formatie van de gehele ambtelijke organisatie is:

	<i>Bedragen x € 1.000</i>	
	Begroting na wijz. 2024	Begroting 2025
Budgetten (x € 1.000):		
• Salariskosten eigen personeel (inclusief Griffie)	29.651	31.714
• Kosten inhuur tijdelijk/extern personeel	2.369	1.778
Loonsom	32.020	33.493
Formatie in fulltime eenheden (fte's):		

• Vaste formatie	346	349
• Tijdelijke formatie	12	12

De loonkosten voor het vaste personeel nemen toe door loonindexeringen (CAO, maar ook stijging werkgeverslasten). De daling van de raming 2025 voor kosten inhuur heeft een ramingstechnische oorzaak: In de loop van het jaar vinden er verschuivingen plaats van de budgetten voor salariskosten naar de budgetten inhuur.

De raming van de loonkosten is gebaseerd op het arbeidsvoorwaardenakkoord voor de sector Gemeenten 2024 (looptijd tot en met 31 maart 2025). Voor het jaar 2025 is rekening gehouden met een stijging van de loonkosten met 4,4% (cf. Kadernota 2025, gebaseerd op prognoses CPB).

Apparaatskosten

De apparaatskosten zijn alle personele en materiële kosten die verbonden zijn aan het functioneren van de organisatie, exclusief griffie en bestuur. De "loon- en overige personeelskosten" bestaan uit de salariskosten (zie vorige tabel) en overige personeelskosten zoals kosten voor opleiding, bedrijfsgezondheidszorg, dienstkleding, enzovoort.

Bedragen x € 1.000

	Begroting 2024 na wijz.	Begroting 2025
• loon- en overige personeelskosten	30.484	32.051
• kosten externe inhuur	2.369	1.778
• huisvestingskosten	1.442	1.647
• kosten ICT	2.683	2.721
• tractiekosten	681	777
• facilitaire kosten	161	169
• overige organisatiekosten	919	895
Totaal	38.739	40.038
Per inwoner	€ 1.056	€ 1.088

Verdieping van enkele onderwerpen

Organisatieontwikkeling

In de jaarrekening 2023 en de begroting 2024 is de Gemeenteraad geïnformeerd over de organisatieontwikkeling die in gang is gezet. Sinds 1 januari 2024 werken we met een domeinstructuur waardoor beleid en uitvoering dichter bij elkaar is gezet. Ook werken we (vanuit de bedoeling) met de thema's: Team Montferland, De inwoner centraal, Vertrouwen, Lef en Plezier. In 2025 krijgt dit verder invulling door onder meer een leiderschapsprogramma, inspiratiesessies, intervisie etc. We gaan ook verder met ons werkgeversmerk 'Montferland biedt een podium voor Talent'. Ontwikkelingen als de vergrijzing, ontgroening, digitalisering en dergelijke vragen dat we aan de slag gaan met Strategische PersoneelsPlanning. We gaan dit doen vanuit de insteek dat medewerkersbeleving een belangrijk goed is. In 2025 zal dit continue aandacht krijgen.

Arbeidsmarktkrapte

De krapte op de arbeidsmarkt blijft een structureel probleem. De afgelopen twee jaar hebben wij flink geïnvesteerd om een aantrekkelijke werkgever te zijn en te blijven. Door deze inspanningen lukt het ons bijna om alle vacatures vervuld te krijgen, op enkele specialistische vacatures na. De investeringen in geld en tijd lonen dus! Maar voor de vervulling van vacatures volstaat niet meer

alleen onze traditionele werving. We organiseren inloopspreekuren/bijeenkomsten, staan op beurzen en doen mee aan startersprojecten in Werken in Gelderland. Onze teksten zijn op maat geschreven. Dit najaar werken wij aan een nieuwe wervingscampagne waarbij we onze gemeente en organisatie inzetten als ons unieke werkgeversmerk. Al deze inspanningen lonen! We blijken nog steeds een aantrekkelijke werkgever te zijn.

Accountantscontrole en (verbijzonderde) interne controle

De wetswijziging 'rechtmatigheidsverantwoording door het college van B&W' werd in 2023 definitief van kracht. Voor het eerst in de jaarstukken 2023 heeft het college een verklaring afgelegd over de rechtmatigheid van het door het college gevoerde beleid.

De conclusie was dat *'de in de jaarrekening verantwoorde baten en lasten alsmede de balansmutaties niet rechtmatig tot stand zijn gekomen binnen de daarvoor gestelde grens'*. Belangrijker was de conclusie dat het totaal aan 'niet-acceptabele onrechtmatigheden' (buiten de afspraken met de gemeenteraad) beperkt bleef tot een bedrag van € 487.000. Het ging hierbij hoofdzakelijk om een drietal inkopen waarvoor niet de voorgeschreven Europese aanbestedingsprocedure is gevolgd. De achtergrond is toegelicht in de paragraaf Bedrijfsvoering in de jaarstukken 2023. De accountant heeft de getrouwheid van de verklaring van het college getoetst en akkoord bevonden.

In 2023 heeft de organisatie al de nodige voorbereidende maatregelen getroffen. Daarna nam de gemeenteraad de vereiste besluiten: de raad heeft de nieuwe Financiële verordening 2023, de Controleverordening 2023 en de verordening voor doelmatigheidsonderzoeken 2023 vastgesteld. Hiermee zijn we weer helemaal bij de tijd. Wel zijn er enkele ontwikkelingen die om een (lichte) aanpassing van de Financiële verordening vragen. Wij zullen de gemeenteraad hiertoe een geactualiseerde Financiële verordening ter vaststelling aanbieden. Dit doen we voor de start van de accountantscontrole 2024.

Verder heeft het college in 2024 de regeling budgethouders geactualiseerd en de beleidsnotitie 'Misbruik- en oneigenlijk gebruik' opgesteld. Beide stukken vallen onder de bevoegdheid van het college.

De gemeenteraad heeft bij besluit op 14 maart de nieuwe accountant voor de controlejaren 2024-2027 (+ 2 optie jaren) aangewezen. We hebben een contract met accountantskantoor Stolwijk Kelderman. De accountant is inmiddels gestart met de werkzaamheden voor het controlejaar 2024. Het eerste jaar zal in het teken staan van aan elkaar wennen. De Auditcommissie wordt actief betrokken in de bevindingen en aanbevelingen.

Informatiebeveiliging en privacy

Informatiebeveiliging en privacy zijn twee elkaar overlappende termen. Waar informatiebeveiliging gaat over veiligheid van data in het algemeen, gaat het bij privacy over een specifiek soort data, namelijk persoonsgegevens.

De Baseline Informatiebeveiliging Overheid (BIO) is inmiddels binnen alle overheidsinstanties een bekende term. Dit normenkader is het uitgangspunt voor het treffen van beveiligingsmaatregelen om de weerbaarheid van gemeenten te vergroten. Gemeentelijke processen zijn vrijwel allemaal afhankelijk van ondersteunende ICT- systemen/diensten. Daarnaast maken inwoners en ondernemers steeds meer gebruik van digitale diensten. Zij verwachten een betrouwbare overheid die zorgvuldig omgaat met (kwetsbare) informatie.

Het is essentieel beschikbaarheid, integriteit en vertrouwelijkheid van informatiesystemen te waarborgen. Dit is nodig om de betrouwbaarheid, kwaliteit en continuïteit van de bedrijfsvoering en dienstverleningsprocessen te garanderen. Met de komst van de AVG (Algemene Verordening Gegevensbescherming) en de WPG (Wet Politiegegevens) kreeg privacy voor gemeentes eveneens meer aandacht, waarbij privacywaakhond AP (Autoriteit Persoonsgegevens) toeziet op de naleving. In 2023 is ons informatiebeveiligings- en privacy beleid geactualiseerd.

De komende jaren zullen we een aanzienlijke verzwaring zien van de audit-lasten en de hierbij behorende verplichtingen. Dit komt door onder andere de Network and Security Directive, ofwel de Europese NIS2 richtlijn. Deze richtlijn zal ervoor zorgen dat we als gemeente een zorgplicht en een meldplicht krijgen ten aanzien van informatiebeveiliging. Daarnaast zal de Wet Digitale Overheid voor aanvullende verplichtingen zorgen ten aanzien van de beveiliging van basisregistraties en veilig inloggen bij overheidsdiensten.

Middels ENSIA (Eenduidig Normatief Single Information Audit) wordt verantwoording afgelegd, over de inrichting van het BIO normenkader. We leggen verantwoording af aan de gemeenteraad en toezichthouders, zoals de ministeries BZK en SZW, Logius en de AP. ENSIA streeft naar een zo effectief en efficiënt mogelijk ingericht verantwoordingsstelsel voor informatieveiligheid. Verantwoording wordt jaarlijks afgelegd over Suwinet, BRP, PNIK, DigiD, BAG, BRO, BGT en WOZ. De ENSIA verplichtingen zullen toenemen omdat voor een aantal controls een diepere controle wordt uitgevoerd, waarbij naast opzet en bestaan ook zal worden gekeken naar de werking.

Absolute veiligheid bestaat niet maar optimale beveiliging wel. Een belangrijke insteek is het analyseren van de grootste risico's: De meeste informatiebeveiligingsincidenten worden veroorzaakt door menselijk handelen. Bewuste medewerkers zijn de beste beveiligingsmaatregel; een doorlopende bewustwordingscampagne richt zich hierop. Een ander aandachtspunt is dataclassificatie waarbij een waarde wordt toegekend aan diverse soorten informatie om te bepalen welk niveau van bescherming er nodig is. In het verlengde daarvan bereiden we ons voor op een mogelijke ICT-crisissituatie indien die zich ondanks de voorzorgsmaatregelen toch voordoet. Het herstelvermogen van de organisatie is immers van groot belang.

Paragraafgegevens

Prestatiegegevens / indicatoren	Begroting na wijz. 2024	Begroting 2025
Vaste formatie per 1.000 inwoners	9,4 fte	9,5 fte
Bezetting per 1.000 inwoners	9,0 fte	-
Apparaatskosten per inwoner	€ 1.056	€ 1.088
Externe inhuur (% van totale loonsom + totale kosten inhuur externen)	7%	5%
Overhead (% van totale lasten)	13%	13%
Ziekteverzuim */**	8,74% (7,34%)	< 6% (4%)
Uitstroom medewerkers *	22	-
Doorstroom medewerkers *	8	-
Instroom medewerkers *	44	-
Factuurbetaling binnen 2 weken */***	35%	> 75%

* De kolom 'Begroting na wijz. 2024' bevat de werkelijke gegevens over het eerste halfjaar 2024.

** Het ziekteverzuimpercentage is inclusief het verzuim van het personeel met een WSW-dienstverband (voormalig Laborijn). Het percentage tussen haakjes betreft het verzuim van het ambtelijk personeel exclusief de WSW'ers.

*** Ingaande 2023 wordt iedere factuur volgens het '4-ogen -principe' geaccordeerd en vindt er een koppeling plaats met inkoopordernummers. In combinatie met het gegeven dat in de organisatie veel nieuwe personeelsleden werkzaam zijn constateren we dat deze wijzigingen tot vertraging heeft geleid.

Paragraaf E. Verbonden partijen

Inleiding

Verbonden partijen zijn, volgens artikel 1 Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten (BBV), die partijen (privaat- of publiekrechtelijk) waarin een gemeente zowel een bestuurlijk als een financieel belang heeft.

Van een financieel belang is sprake als aan de verbonden partij een bedrag beschikbaar is gesteld dat we niet kunnen terughalen als de partij failliet gaat of wanneer de gemeente aansprakelijk is voor een bepaald bedrag in de situatie dat de verbonden partij zijn verplichtingen jegens derden niet nakomt.

Van een bestuurlijk belang is sprake indien een wethouder, raadslid of ambtenaar van de gemeente namens de gemeente plaatsneemt in het bestuur van de verbonden partij of namens de gemeente stemt in bijvoorbeeld een aandeelhoudersvergadering.

Opdrachtgever en eigenaar

De gemeente vervult twee rollen richting de verbonden partijen namelijk de rol van opdrachtgever en de rol van eigenaar.

- *opdrachtgever*: de gemeente is afnemer/*opdrachtgever* van de verbonden partij. De verbonden partij levert diensten of producten, is uitvoerder van gemeentelijk beleid. Vaak gaat dit in de vorm van een basispakket dat door alle deelnemers in de samenwerking afnemen. Daarnaast is er een aanvullend (maatwerk) pakket voor afzonderlijke deelnemers. Daarin zijn op maat afspraken gemaakt;
- *eigenaar*: in de eigenaarsrol beslist de gemeente over de oprichting, missie, de taken, bevoegdheden en verantwoordelijkheden van de verbonden partij. Het gemeentebestuur is mede *eigenaar* van de verbonden partij en draagt bestuurlijke verantwoordelijkheid (de gemeente neemt deel aan het bestuur). De rol van eigenaar richt zich vooral op de continuïteit en de levensvatbaarheid van de (samenwerking)organisatie.

Het is belangrijk dat onze (beleids)doelstellingen ook via de verbonden partijen worden gerealiseerd. We blijven uiteindelijk zelf verantwoordelijk voor het behalen van de doelen in de programma's in de de begroting. In de programma's is al aangegeven welke bijdrage een verbonden partij hieraan levert. Telkens moeten we beoordelen of een taak wordt uitgevoerd zoals ons dat voor ogen staat en of er voldoende inhoudelijk en financieel toezicht is op het uitvoeren van deze taak.

Kaders

De Wgr (Wet gemeenschappelijke regeling) maakt (publiekrechtelijke) samenwerking mogelijk tussen gemeenten, provincies en waterschappen. De Wgr is per 1 juli 2022 gewijzigd. Met deze wijziging krijgen volksvertegenwoordigers, zoals raadsleden, meer invloed op de besluitvorming van dit soort samenwerkingen en kunnen ze die beter controleren. Het deel van de Wgr dat rechten geeft aan volksvertegenwoordigers is direct ingegaan. Een ander deel gaat over verplichtingen om bestaande gemeenschappelijke regelingen aan te passen, om zo scherpere afspraken te maken over bijvoorbeeld uittreding of evaluatie. Voor dat deel geeft de wet twee jaar de tijd voor uitwerking. Enkele belangrijke punten zijn:

- De algemene en financiële kaders voor het volgende begrotingsjaar moeten door het samenwerkingsverband uiterlijk vóór 30 april aangeboden worden aan de raden van de deelnemers (artikel 34b Wgr). Voor de gemeente Montferland betekent dit dat deze informatie beschikbaar is tijdens de behandeling van de Kadernota;
- De jaarrekening en het verslag van de accountant moeten eveneens uiterlijk 30 april worden aangeboden aan de gemeenteraad;
- De termijn waarbinnen de gemeenteraad een zienswijze kan indienen op de ontwerpbegroting van een samenwerkingsverband is twaalf weken. De vastgestelde begroting van het samenwerkingsverband moet daarom uiterlijk 15 juli toegezonden worden aan de provincie.
- Lokale rekenkamers en rekenkamercommissies kunnen ook onderzoek doen bij samenwerkingsverbanden die op grond van de Wgr zijn ingesteld;
- Een bestuur van een samenwerkingsverband kan de overgedragen bevoegdheden niet zelf uitbreiden.

Nota Verbonden partijen

De huidige nota Verbonden Partijen stamt uit 2012 en behoeft actualisatie. Dat was reeds het

voornemen van de vorige coalitie en is ook één van de conclusies uit het Rekenkamerrapport 'Kiezen of delen: ...rendement op regionale samenwerking'. De nieuwe Nota verbonden partijen 2024 is inmiddels opgesteld en is ter vaststelling aan de gemeenteraad aangeboden..

Indexeringsmethodiek begroting gemeenschappelijke regelingen

De afgelopen jaren bepleitten de Achterhoekse gemeenten één gemeenschappelijk systeem van indexering voor de begrotingen van de gemeenschappelijke regelingen. In de praktijk leidde dit onvoldoende tot het gewenste resultaat. Dat had twee redenen: iedere gemeenschappelijk regeling kende zijn eigen dynamiek waardoor een generieke indexering 'te kort door de bocht' bleek. En de stem van de Achterhoekse gemeenten bleek een minderheidsbelang te vertegenwoordigen. Op dit moment ontbreekt een collectief standpunt, maar loopt wel de afspraak dat indexpercentages kritisch worden beoordeeld, zo veel als mogelijk aan de voorkant.

Huidige procedure zienswijzen begrotingen gemeenschappelijke regelingen

Bij alle gemeenschappelijke regelingen stelt het algemeen bestuur de begroting vast. College en gemeenteraad hebben vooraf de mogelijkheid een zienswijze op de begroting te geven. De verschillende procedures van de diverse gemeenschappelijke regelingen lopen qua tijdsperiode niet gelijk op met elkaar en met de reguliere besluitvorming van de gemeenteraad. We bundelen dan ook de begrotingen van de gemeenschappelijke regelingen in een raadsnotitie. Die leggen we medio juni aan de gemeenteraad voor. Hieraan vooraf adviseert de Auditcommissie de gemeenteraad om al dan niet een zienswijze in te dienen.

De Auditcommissie en uiteindelijk de gemeenteraad doen dit op basis van een door het college vastgestelde notitie waarin kort en bondig geïnformeerd wordt over:

- belangrijke beleidsinhoudelijke ontwikkelingen die aanleidingen geven tot aanpassing van de koers van de regeling
- de gevolgen voor de financiën en/of financiële bijdrage
- financiële kerngegevens als verdeelsleutel financiële bijdrage, het bedrag per eenheid en het totaal, de reserve- en schuldpositie en de risico's en de beheersing daarvan
- concept advies zienswijze.

Op 13 juni 2024 (voor de RDL 4 juli) heeft de gemeenteraad ingestemd met de voorgelegde begrotingen 2025 (en jaarstukken 2023). Wel zijn voor de RDL en de GGD zienswijzen ingediend.

Bestuurlijk belang - bezetting bestuurszetels

De benoeming van een bestuurslid kan een bevoegdheid van de raad (raadsregeling) zijn of van het college (collegeregeling).

Gemeenschappelijke regelingen	Programma	Burgemeester De Vries	Wethouder Derksen	Wethouder Nijland	Wethouder Eleveld	Wethouder Wolsing	Raadslid
1a. Groene Metropoolregio Arnhem - Nijmegen (C)	1	AB				plv AB	RegioAgenda Commissie 2 leden
1b. Regio Achterhoek	1	AB + DB				plv AB	
2. Euregio Rijn-Waal (R)	1	lid euregioraad				plv lid euregioraad	euregioraad 2 leden
3. Omgevingsdienst Achterhoek (C)	2		plv AB	AB			
4. Reinigingsdienst de Liemers (R)	2		AB + DB	plv AB			
5. Doelgroepenvervoer regio Arnhem Nijmegen (C)	2		Bestuur	plv Bestuur			
6. GGD Noord- en Oost-Nederland (C)	2				AB	plv AB	
7. Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers (C)	1				AB + BC	plv AB	
8. Huisvesting Voortgezet Onderwijs in de Liemers (C)	3				AB	plv AB	
9. Veiligheidsregio Noord en Oost Gelderland (C)	3	AB				plv AB	
10. Laborijn (C)	3		AB		plv AB + DB	AB + DB	
11. Stadsbank Oost Nederland (C)	3				plv AB	AB	
Vennootschappen en coöperaties							
Alliander N.V. (C)	Alg		AA	plv AA			

Gemeenschappelijke regelingen	Programma	Burgemeester De Vries	Wethouder Derksen	Wethouder Nijland	Wethouder Eleveld	Wethouder Wolsing	Raadslid
Vitens N.V. (C)	Alg		AA	plv AA			
N.V. Bank Nederlandse Gemeenten (C)	Alg		AA	plv AA			
Coöperatie Energieloket Achterhoek U.A.. (C)	2				plv AL	AL	
Agem Gemeentelijke Energie B.V.	Alg				plv AA	AA	
Leisurelands B.V.	2		plv AA	AA			
N.V. Cultuur Centrum Amphion (C)	3				AA	plv AA	
Warmtenetwerk Didam B.V.	2				plv AA	AA	

Legenda

- AA Afgevaardigde algemene
aandeelhoudersvergadering
- AB Algemeen bestuur
- AL Afgevaardigde algemene ledenvergadering
- BC Bestuurscommissie
- (C) Benoemd door het college
- DB Dagelijks bestuur
- (R) Benoemd door de raad
- plv Plaatsvervangend

Gemeenschappelijke regelingen

Bedragen x €
1

Openbaar Lichaam Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen		Programma 1		
Financieel belang	De deelnemende gemeenten dragen bij op basis van het aantal inwoners. Montferland treedt uit per 31 december 2024.			
	Jaarrekening 2022	Jaarrekening 2023	Begroting 2025	
saldo van baten en lasten	€ 84.368	€ 150.892	n.v.t.	
gerealiseerd resultaat	€ 84.368	€ 109.697	n.v.t.	
eigen vermogen	€ 104.606	€ 150.892	n.v.t.	
vreemd vermogen	€ 0	€ 0	n.v.t.	
oordeel accountant	goedkeurend	goedkeurend	n.v.t.	
bijdrage per inwoner	€ 1,88	€ 1,88	n.v.t.	
idem totaal	€ 67.031	€ 67.031	n.v.t.	
Risico's	N.v.t.			

Bedragen x €
1

Samenwerkingsverband regio Achterhoek		Programma 1		
Financieel belang	De deelnemende gemeenten dragen bij op basis van het aantal inwoners. Gemeente Montferland is in 2024 toegetreden.			
	Jaarrekening 2022	Jaarrekening 2023	Begroting 2025	
saldo van baten en lasten	€ 124.000	€ -342.000	€ -667.000	
gerealiseerd resultaat	€ 124.000	€ 97.000	0	
eigen vermogen	€ 7.150.000	€ 6.808.000	€ 6.095.000	
vreemd vermogen	€ 5	€ 0	€ 0	
oordeel accountant	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	
bijdrage per inwoner	N.v.t.	N.v.t.	€ 8,01	
idem totaal	N.v.t.	N.v.t.	€ 295.232	
Risico's	De provincie Gelderland heeft in het kader van haar herijkingsoperatie aangekondigd de (inwoner)bijdrage aan de governance van 8RHK ambassadeurs per 2025 stop te zetten. Dit heeft een fors effect op de begroting van negatief €468.000 in 2025. Daarnaast moet er reeds een bestaande taakstelling opgevangen worden van negatief € 64.000. Samen met wat kleine ontwikkelingen geeft dit een negatief structureel effect van € 561.000 op het begrotingsjaar 2025. Een tweede ontwikkeling is de toetreding van de gemeente Montferland tot Regio Achterhoek/8RHK ambassadeurs. De toetreding van Montferland betekent een verhoging van de totale inwonerbijdragen van gemeenten aan de regio Achterhoek van € 295.000 positief. Overall is er in de meerjarenraming een oplopend structureel tekort in de jaarschijven 2026 tot en met 2028 te zien.			

Bedragen x €
1

Euregio Rijn-Waal gevestigd te Kleve (Duitsland)		Programma 1		
Financieel belang	De deelnemende gemeenten dragen bij op basis van het aantal inwoners.			
	Jaarrekening 2022	Jaarrekening 2023	Begroting 2025	

saldo van baten en lasten	€ -3.189	€ -11.942	N.n.b.
eigen vermogen	€ 1.747.124	€ 1.734.760	N.n.b.
vreemd vermogen *	€ 1.507.930	€ 1.542.608	N.n.b.
oordeel accountant	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
bijdrage per inwoner	€ 7.350	€ 7.750	€ 7.900
Risico's	De Euregio valt niet onder de Nederlandse wetgeving en voor hen geldt dan ook niet de verplichting tot het opnemen van een Risicoparagraaf. (Financiële) verantwoording moet worden afgelegd aan de Bezirksregierung Düsseldorf. Financiële tekorten komen voor rekening van de deelnemers.		

Bedragen x €
1

Omgevingsdienst Achterhoek gevestigd te Hengelo (Gld)		Programma 2		
Financieel belang	Met ingang van 2017 is er sprake van outputfinanciering op basis van af te nemen / afgenomen diensten/producten. Per ultimo 2022 bedragen de overlopende passiva (nog te betalen bedragen) € 482.000. Van het nadelig resultaat over 2022 ad € 384.000 heeft de ODA een bedrag van € 298.000 in rekening gebracht bij de partners. Dit zorgde voor Montferland een bedrag aan kosten van € 12.240, waarmee onze bijdrage voor 2022 uitkwam op € 648.240. Het resterende deel van het nadelige resultaat wordt deels (€ 36.000) onttrokken uit de algemene reserve en deels (€ 50.000) uit de bestemmingsreserve.			
	Jaarrekening 2022	Jaarrekening 2023	Begroting 2025	
saldo van baten en lasten	€ -384.000	€ 335.000	€ 0	
gerealiseerd resultaat	€ -384.000	€ 335.000	€ 0	
eigen vermogen	€ -134.000	€ 500.000	€ 300.000	
vreemd vermogen	€ 2.878.000	€ 2.609.000	€ 1.146.000	
oordeel accountant	Goedkeurend	Goedkeurend	N.v.t.	
overige bijdrage	€ 636.000	€ 744.000	€ 723.500	
Risico's	Outputfinanciering is rechtvaardig maar herbergt ook het risico van grote fluctuatie jaarlijkse gemeentelijke bijdrage (grotendeels open-einderegeling), mede als gevolg van verandering economische en/of onvoorziene omstandigheden (bijv. coronacrisis, milieucalamiteiten, ondermijning/ontdekking drugslabs). In de begroting 2025 geeft de ODA aan dat het financieel effect van hun risico's € 352.500 bedraagt.			

Bedragen x €
1

Reinigingsdienst de Liemers gevestigd te Zevenaar		Programma 2		
Financieel belang	De kosten van de RDL worden toegerekend op basis van nacalculatie. De kosten in de begroting vormen de basis voor de voorschotten die de gemeenten Montferland en Zevenaar betalen; de uiteindelijke afrekening volgt op grond van de jaarrekening. De jaarrekening 2023 heeft een negatief saldo van € 156.384. Hiervan komt € 76.059 ten laste van de gemeente Montferland en € 80.325 ten laste van de gemeente Zevenaar. De beëindiging van de veegtaken door de Reinigingsdienst heeft tot gevolg dat de gemeentelijke bijdrage voor Montferland en Zevenaar tezamen met in totaal een bedrag van bijna € 0,5 miljoen wordt verminderd, maar omdat beide gemeenten deze taak vanaf 2025 weer in eigen beheer uitvoeren heeft dit voor de gemeentelijke begrotingen een budgetneutraal effect. De stijging van de bijdrage 2025 is aanleiding geweest om een zienswijze in te dienen.			
	Jaarrekening 2022	Jaarrekening 2023	Begroting 2025	
saldo van baten en lasten	€ 0	€ 0	€ 0	

gerealiseerd resultaat	€ 0	€ 0	€ 0
eigen vermogen	€ 0	€ 0	€ 0
vreemd vermogen 1	€ 0	€ 0	€ 0
oordeel accountant	Voor de getrouwheid een verklaring met beperking en voor de rechtmatigheid een afkeurende verklaring ²	Goedkeurend	N.v.t.
bijdrage totaal	€ 1.557.790	€ 1.752.664	€ 1.942.960
Risico's	De RDL is een uitvoerende regeling. Een exploitatieoverschot of -tekort wordt verrekend met de deelnemende gemeenten. De regeling beschikt daarom niet over een algemene reserve.		

1 De vaste activa van de RDL is gefinancierd via de gemeente Zevenaar. De boekwaarde bedraagt ultimo 2022 € 5.788.454.

2 De verklaring met beperking is bij de jaarrekening 2021 en 2022 afgegeven omdat de volledigheid van de opbrengsten van het aanbestedingsstation niet is vast te stellen alsmede op basis van een steekproef van 218 stuks er 10 facturen niet zijn onderbouwd met onderliggende prestatieverklaringen. Voor de rechtmatigheid is een afkeurende verklaring afgegeven omdat de rechtmatigheidsfouten groter zijn dan 3%. Het gaat hier om aanbestedingsfouten.

Bedragen x €
1

Vervoersorganisatie regio Arnhem Nijmegen		Programma 3		
Financieel belang	Begrotingsbedragen m.i.v. 2021 zijn gebaseerd op de resultaten van de aanbestedingen.			
	Jaarrekening 2022	Jaarrekening 2023	Begroting 2025	
saldo van baten en lasten	€ 0	€ 0	€ 0	
gerealiseerd resultaat	€ 0	€ 0	€ 0	
eigen vermogen	n.v.t.	n.v.t.	0	
vreemd vermogen	0	0	0	
oordeel accountant	Goedkeurend	Goedkeurend	n.v.t.	
bijdrage totaal	€ 361.948	€ 617.414	€ 670.899	
Risico's	De inrichting van het vervoer is gebaseerd op een "open einde" systematiek. Dit betekent dat de kosten oplopen wanneer een gemeente meer inbrengt of dat er in een periode meer ritten hebben plaatsgevonden dan begroot. Dit brengt een financieel risico met zich mee.			

Bedragen x €
1

GGD Noord- en Oost-Gelderland gevestigd in Warnsveld		Programma 3		
Financieel belang	Deelnemende gemeenten betalen een bijdrage per inwoner. Voor 2025 is de bijdrage per inwoner begroot op € 22,41, te weten € 10,65 vanuit publieke gezondheid en € 11,76 vanuit jeugdgezondheid. De incidentele bijdrage GGD NOG Robuust bedraagt € 0,32. In totaal is de inwonerbijdrage € 22,73. De afspraken rondom de indexerings leiden tot een indexeringspercentage van 7,48%. Met de middelen ten behoeve van HR21 is voor 2025 in totaal een bedrag van € 235.977 gemoeid. Dit resulteert in een inwonerbijdrage Publieke Gezondheid van € 10,646 en een inwonerbijdrage Jeugdgezondheid van € 11,762. In het AB van november 2019 zijn afspraken gemaakt over de nieuwe indexeringsystematiek. Deze afspraken zijn toegepast. Het indexeringspercentage bedraagt 7,48%. Dit is 0,23% meer dan in de Uitgangspuntennota stond, aangezien abusievelijk van een onjuiste tabel was uitgegaan: de 7,48% is in lijn met eerder vermelde afspraken.			

	Jaarrekening 2022	Jaarrekening 2023	Begroting 2025
saldo van baten en lasten	€ -256.000	€ 525.000	€ 28.000
gerealiseerd resultaat	€ -487.000	€ 910.000	€ 0
eigen vermogen	€ 2.656.000	€ 3.182.000	€ 2.158.000
vreemd vermogen	€ 606.000	€ 373.000	€ 150.000
oordeel accountant	Goedkeurend	Goedkeurend	N.v.t.
bijdrage per inwoner structureel	€ 16,72	€ 18,76	€ 22,41
Totale bijdrage structureel	€ 616.764	€ 691.872	€ 826.400
Risico's	<p>Het algemeen bestuur heeft op 22 november 2018 de onderstaande risico's als belangrijkste risico's voor de GGD in het kader van het risicomanagement vastgesteld.</p> <ol style="list-style-type: none"> Inhoudelijke risico's en risico's met betrekking tot opbrengsten: <ol style="list-style-type: none"> wijziging wetgeving uitbraak infectieziekte/tbc gemeenten laten taken niet door de GGD uitvoeren omzetzakking/minder opdrachten morele verplichting voor uitvoering van taken die niet kostendekkend zijn Risico's vanwege personele omstandigheden: <ol style="list-style-type: none"> ziekteverzuim boven 4% WW-verplichting arbeidsmarktkrapte/leeftijdsopbouw risico's vanuit de bedrijfsvoering: <ol style="list-style-type: none"> begrotingsoverschrijding technologische ontwikkeling <p>Het negatieve saldo over 2022 is gedekt uit de algemene reserve. Het weerstandsvermogen na deze onttrekking was op dat moment ruim € 500.000 te laag voor een weerstandscapaciteit van 100%. Voor de jaarstukken 2023 is, zoals elk jaar, de risicobeoordeling geactualiseerd. In deze actualisatie is uitgegaan van de begroting 2024. In de begroting 2024 is voor het eerst een extra post onvoorzien opgenomen van € 100.000. Met dit bedrag kunnen risico's worden afgedekt. Hierdoor is het benodigd weerstandvermogen € 400.000. Dit samen met een aantal andere mutaties in de actualisatie zorgt ervoor dat, om in de jaarstukken een weerstandscapaciteit van 100% te realiseren, er een aanvulling moet worden gedaan van € 19.000.</p>		

Bedragen x €
1

Erfgoedcentrum Achterhoek en Liemers gevestigd te Doetinchem		Overhead	
Financieel belang	<p>De bijdrage van de deelnemende gemeenten is op basis van het aantal meters overgedragen of nog over te dragen archief bepaald. De bijdrage voor de jaren 2023 tot en met 2026 is vastgesteld op € 143,625 per meter per jaar. Het aantal meters is 1.158,735.</p> <p>Afgelopen jaar is deze bijdrage, ondanks de vastgestelde meterprijs uit de meerjarenbegroting, verhoogd naar € 162,875 per meter vanwege tekorten bij het ECAL. Hierop hebben we een zienswijze ingediend. Bij de definitieve vaststelling van de begroting bleken wij de enige deelnemende gemeente te zijn die tegenstemde.</p> <p>Voor 2025 wordt wederom afgeweken van de meerjarenbegroting en de bijdrage verhoogd naar € 167,75. Dit betekent dat de jaarbijdrage met 3% stijgt; in euro's een toename van € 5.648,75. In het algemeen bestuur is de stijging van kosten besproken. De stijging wordt met name veroorzaakt door onoverkomelijke stijging van energielasten. Met de pandeigenaar wordt gesproken over verduurzamingsmaatregelen. Daarnaast is op verzoek van het bestuur een onderzoek naar alternatieve huisvesting opgestart. De niet-wettelijke taken van het ECAL zijn allemaal minimaal kostendekkend.</p>		
	Jaarrekening 2022	Jaarrekening 2023	Begroting 2025
saldo van baten en lasten	€ -86.575	€ -30.606	€ 27.440
gerealiseerd resultaat	€ -86.575	€ -30.606	€ 27.440
eigen vermogen	€ 106.364	€ 75.758	€ 107.836

vreemd vermogen	€ 599.596	€ 585.930	€ 438.782
oordeel accountant	Goedkeurend	Goedkeurend	n.v.t.
bijdrage per meter archief (= inclusief omzetbelasting)	€ 131,75	€ 143,63	€ 167,75
idem totaal (inclusief compensabele omzetbelasting)	€ 166.659	€ 183.937	€ 194.378
Risico's	Een buffer van 10% van de begrote omzet wordt noodzakelijk geacht. De relevante risico's zijn gering voor het Erfgoedcentrum. Een vermogen van € 20.000 wordt als voldoende geacht. Het eigen vermogen dekt dit bedrag. Wel wordt gesteld dat het risico voor tekorten bij de deelnemende gemeenten ligt. Dit is nu voor het tweede jaar merkbaar bij het verhogen van de jaarlijkse bijdrage.		

Bedragen x €
1

Huisvesting Voortgezet Onderwijs in de Liemers gevestigd te Zevenaar		Programma 3		
Financieel belang	De bijdrage van de deelnemende gemeenten is afhankelijk van het aantal leerlingen van het voortgezet onderwijs dat in gemeente, voor wat betreft het voortgezet onderwijs, is gehuisvest op de teldatum 1 oktober van het voorgaande kalenderjaar. Jaarlijks wordt bij de begroting het aantal leerlingen voor het begrotingsjaar vastgesteld. Daarbij wordt de weging van de soort voortgezet onderwijs in acht genomen. Onder weging wordt verstaan de factor die het Rijk hanteert bij de berekening van de vergoeding per leerling voor huisvestingslasten in de Algemene Uitkering uit het Gemeentefonds.			
	Jaarrekening 2022	Jaarrekening 2023	Begroting 2025	
saldo van baten en lasten	€ 0	€ 0	€ 0	
gerealiseerd resultaat	€ 0	€ 0	€ 0	
eigen vermogen	€ 0	€ 0	€ 0	
vreemd vermogen	€ 0	€ 0	€ 0	
oordeel accountant	Goedkeurend	Goedkeurend	N.v.t.	
bijdrage	€ 471.320	€ 422.877	€ 398.207	
Risico's	De verrekening van de werkelijke kosten met de door de afzonderlijke gemeenten Montferland, Duiven en Zevenaar verschuldigde bijdragen aan de gemeenschappelijke regeling geschiedt o.b.v. werkelijke kosten.			

Bedragen x €
1

Veiligheidsregio Noord en Oost Gelderland gevestigd te Apeldoorn		Programma 3		
Financieel belang	De deelnemende gemeenten dragen bij op basis van een verdeelmodel dat éénmaal in de vier jaar wordt geactualiseerd. In 2024 is het verdeelmodel geactualiseerd. Het aandeel van Montferland is voor de komende vier jaar vastgesteld op 4,33% (was hiervoor 4,27%).			
	Jaarrekening 2022	Jaarrekening 2023	Begroting 2025	
saldo van baten en lasten	€ 1.658.395	€ 1.666.045	€ -2.258.315	
gerealiseerd resultaat	€ 2.360.352	€ 2.831.788	€ 0	
eigen vermogen	€ 17.182.885	€ 18.989.958	€ 17.925.000	
vreemd vermogen	€ 23.451.856	€ 23.976.940	€ 45.516.000	

oordeel accountant		Goedkeurend	Goedkeurend	N.v.t
bijdrage		€ 2.061.000	€ 2.163.000	€ 2.464.000
Risico's	<p>Het managen van risico's is een continu proces waarbij zich steeds weer andere risico's kunnen voordoen. Actuele voorbeelden van risico's voor de VNOG zijn bijvoorbeeld de inflatieontwikkeling met als gevolg de stijging van prijzen voor materieel en materiaal, mogelijke kostenstijgingen bij het realiseren van verduurzamingsdoelen, mogelijke verontreiniging van grond/bodem bij kazernes en oefenterreinen inclusief daarmee samenhangende saneringskosten. Ook zal de groeiend onzekerheid in de wereld, zoals stijgende kosten, klimaatverandering, cybercriminaliteit, (geopolitieke) instabiliteit, grote effecten kunnen hebben op de realisatie en kostenontwikkeling van de begroting, die niemand op dit moment kan overzien of voorspellen.</p> <p>In voorgaande kadernota's en begrotingen is reeds aangegeven dat de kapitaallasten dusdanig zullen stijgen dat deze op enig moment niet meer gedekt kunnen worden door een onttrekking aan de beschikbare egalisereserve. Op termijn is een stijging van de gemeentelijke bijdrage noodzakelijk. De verwachte stijging bedraagt structureel € 3 miljoen in 2027 en € 1,5 miljoen in 2028, dus cumulatief € 4,5 miljoen structureel.</p>			

Bedragen x €
1

Laborijn gevestigd te Doetinchem		Programma 3		
Financieel belang	<p>De gemeente Montferland is een 'smalle' deelnemer in de GR en heeft alleen de uitvoering van de Wsw aan Laborijn overgedragen, dit in tegenstelling tot de andere deelnemende gemeenten. Voor de verdeling van de uitvoeringskosten zijn er daarom 2 verdeelsleutels:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Sociale werkvoorziening (WSW): op basis van het aantal WSW'ers in fte per gemeente, 2. Niet-Wsw activiteiten voor Aalten en Doetinchem: <ul style="list-style-type: none"> • 50% op basis van aantal personen dat een uitkering ontvangt uit de gemeente en • 50% op basis van het aantal inwoners uit de gemeente. <p>De budgetten voor Wsw worden via het gemeentefonds aan de gemeenten toegekend. De deelnemende gemeenten stellen deze budgetten één op één ter beschikking aan Laborijn die voor de uitvoering van het betreffende programma en verantwoording van deze gelden zorgt. De budgetten in de begroting zijn gebaseerd op de laatst bekende circulaire.</p>			
		Jaarrekening 2022	Jaarrekening 2023	Begroting 2025
saldo van baten en lasten		€ -1.117	€ 849.000	€ -733.615
gerealiseerd resultaat		€ 288.492	€ 1.276.000	€ 0
eigen vermogen		€ 10.555.000	€ 11.380.000	€ 10.286.000
vreemd vermogen		€ 1.904.000	€ 1.116.000	€ 14.207.000
oordeel accountant		Goedkeurend	Goedkeurend	N.v.t
doorbetaling rijkssubsidie		€ 4.169.111	€ 4.227.869	€ 3.932.853
bijdrage in dekkingstekort uitvoeringslasten		€ 230.261	€ 154.145	€ 278.454
Risico's	<p>De WSW-populatie krimpt sterk in de komende jaren met als verwachting een afname van minimaal 20% tot eind 2027. De afname van het aantal WSW'ers betekent een vermindering van de omzet in het programma WSW. De omzetvermindering leidt tot het bedrijfseconomisch uithollen van het bedrijf, omdat er minder grondslag is voor financiering van algemene kosten. Bovendien vergrijsst de SW-populatie in dit proces, met als gevolg dat de gemiddelde productiviteit daalt en het ziekteverzuim waarschijnlijk stijgt.</p>			

Bedragen x €
1

Stadsbank Oost Nederland gevestigd te Enschede		Programma 3		
Financieel belang	De gemeente betaald vanaf 1 januari 2016 aan de Stadsbank			

	Jaarrekening 2022	Jaarrekening 2023	Begroting 2025
	a. Voor het programma Algemeen bestuur (de bestaanskosten) naar rato van de afgenomen dienstverlening (75%) en het aantal huishoudens (25%); b. Voor de afgenomen diensten tegen het vastgestelde tarief dus $P \times Q$.		
saldo van baten en lasten	€ 378.100	€ 20.700	€ 0
gerealiseerd resultaat	€ 365.900	€ 288.900	€ 0
eigen vermogen	€ 1.349.200	€ 1.369.900	€ 1.464.500
vreemd vermogen	€ 2.319.000	€ 2.162.900	€ 4.353.700
oordeel accountant	Voor de getrouwheid een goedkeurende verklaring en voor de rechtmatigheid een oordeel met beperking ¹	Goedkeurend	N.v.t.
bijdrage / kosten:			
standaard dienstverlening	€ 84.741	€ 112.737	€ 145.102
bestaanskosten	€ 164.411	€ 172.547	€ 203.555
additionale dienstverlening	€ 14.595	€ 16.540	€ 17.262
demping herijking 40%	€ 31.349	€ 0	
totaal	€ 295.096	€ 301.824	€ 365.919
Risico's	Na toevoeging van het saldo van de jaarrekening 2023 ad € 288.900 komt de weerstandsratio uit op 1.3. De ratio wordt hiermee gekwalificeerd als voldoende (tussen 1,0 en 1,4).		

1 In 2021 is de Europese aanbestedingsgrens met betrekking tot inhuur overschreden. De accountant heeft hiervoor in 2021 een oordeel met beperking afgegeven. Deze situatie is inmiddels structureel opgelost, maar liep noodzakelijkerwijs nog enigszins door in 2022, zoals in de vorige jaarrekening ook aangegeven. Als uitloop zal dit ook in 2022 ten aanzien van rechtmatigheid tot een beperking in de controleverklaring leiden. In 2023 is dat niet meer het geval.

Overig

**Vennootschappen
en coöperaties**

Bedragen x € 1

Alliander gevestigd te Arnhem			
Financiën	Jaarverslag 2021	Jaarverslag 2022	Jaarverslag 2023
aandelen			
aantal	491.120 st. = 0,36%	491.120 st. = 0,36%	491.120 st. = 0,36%
waarde	€ 5,00	€ 5,00	€ 5,00
jaarresultaat	€ 242.000.000	€ 205.000.000	€ 265.000.000
dividenduitkering			
per aandeel	€ 0,75	€ 0,59	€ 0,62
totaal	€ 363.000	€ 292.000	€ 303.000
extra dividend ivm verkoop Kenter			€ 136.000
eigen vermogen	€ 4.470.000.000	€ 4.570.000.000	€ 4.749.000.000
vreemd vermogen	€ 4.694.000.000	€ 5.098.000.000	€ 5.296.000.000
solvabiliteit	54%	49%	46%

Bedragen x € 1

Vitens gevestigd te Zwolle			
Financiën	Jaarverslag 2021	Jaarverslag 2022	Jaarverslag 2023
aandelen			
aantal	34.716 st. = 0,601%	34.716 st. = 0,601%	34.716 st. = 0,601%
waarde	€ 1,00	€ 1,00	€ 1,00
jaarresultaat	€ 19.400.000	€ 8.200.000	€ 27.200.000
dividenduitkering			
per aandeel	€ 0	€ 0	€ 0
totaal	€ 0	€ 0	€ 0
eigen vermogen	€ 600.000.000	€ 650.000.000	€ 678.000.000
vreemd vermogen	€ 1.128.600.000	€ 1.144.000	€ 1.284.000
solvabiliteit	30,2%	31,0%	30,3%

Bedragen x € 1

Bank Nederlandse Gemeenten gevestigd te Den Haag			
Financiën	Jaarverslag 2021	Jaarverslag 2022	Jaarverslag 2023
aandelen			
aantal	19.756 st. = 0,035%	19.756 st. = 0,035%	19.756 st. = 0,035%
waarde	€ 2,50	€ 2,50	€ 2,50
jaarresultaat	€ 236.000.000	€ 300.000.000	€ 254.000.000
dividenduitkering			
per aandeel	€ 2,28	€ 2,50	€ 2,16
totaal	€ 45.044	€ 49.390	€ 42.675
eigen vermogen (exclusief hybride kapitaal)	€ 5.062.000.000	€ 4.600.000.000	€ 4.700.000.000
vreemd vermogen	€ 143.995.000.000	€ 107.459.000.000	€ 110.819.000.000
solvabiliteit (Trier 1-ratio conform de Basel II regelgeving)	32%	35%	43%

Bedragen x € 1

Agem Gemeentelijke Energie BV

Financieel belang	Dit is een zelfstandige besloten vennootschap, met 8 gemeenten rechtstreeks als aandeelhouder. In 2020 hebben we als aandeelhouder in de Agem Gemeentelijke Energie BV (beheer en exploitatie van transportnetten voor elektriciteit, aardgas en warm water) 38 aandelen met een nominale waarde van €0,01/ aandeel ontvangen. In 2023 is het Zonnepark Braamt overgedragen aan de Agem. Het aandeel van de gemeente Montferland hierin bedraagt € 149.435.		
	Jaarverslag 2021	Jaarverslag 2022	Jaarverslag 2023
jaarresultaat	€ -23.639	€ 17.777	€ 19.962
eigen vermogen	€ -9.226	€ 8.548	€ 581.416
vreemd vermogen	€ 666.586	€ 668.150	€ 1.059.265
oordeel accountant	Vrijgesteld	Vrijgesteld	Vrijgesteld

Bedragen x € 1

Coöperatie Energieloket Achterhoek U.A.			
Financieel belang	Sinds 2023 is er een nieuwe entiteit ontstaan, Coöperatie Energieloket Achterhoek U.A. De Achterhoekse gemeenten zijn hier lid van, vanuit deze gemeente wordt een bestuur gevormd door 3 gemeentebestuurders. Dit bestuur stuurt het Achterhoekse Energieloket B.V. aan. Het Energieloket BV is het aanspreekpunt voor inwoners in de Achterhoek bij het verduurzamen van hun woning. De gemeenten nemen via een DAEB (dienst van algemeen economisch belang) diensten van het Energieloket af.		
	Jaarverslag 2021	Jaarverslag 2022	Jaarverslag 2023
jaarresultaat	€ -48.734	€ 32.975	€ 66.810
eigen vermogen	€ 88.559	€ 174.422	€ 241.025
vreemd vermogen	-	-	-
oordeel accountant	Vrijgesteld	Vrijgesteld	Vrijgesteld

Bedragen x € 1

Warmtenetwerk Didam B.V. (per 15 februari 2021)			
Financiën	Jaarverslag 2021	Jaarverslag 2022	Jaarverslag 2023
aandelen			
aantal	€ 5.000	€ 5.000	€ 5.000
waarde	€ 50.000	€ 50.000	€ 50.000
jaarresultaat	€ -4.000	€ -3.000	€ 23.000
eigen vermogen	€ 996.000	€ 993.000	€ 1.016.000
vreemd vermogen	€ 259.000	€ 265.000	€ 0

Bedragen x € 1

Leisurelands BV			
Financieel belang	Gemeente Montferland was deelnemer in de GR Recreatieschap Achterhoek-Liemers (RAL). In 2013 is besloten de activiteiten van RAL deels over te dragen aan de Vennootschap en de RAL te ontmantelen en te liquideren. In 2020 heeft de voorgenomen akte van levering van aandelen plaatsgevonden. Aan de vm. RAL gemeenten zijn 15.107 aandelen overgedragen met een nominale waarde van € 1,00/aandeel. Voor Montferland gaat het om 1.225 aandelen.		
	Jaarverslag 2021	Jaarverslag 2022	Jaarverslag 2023
jaarresultaat	Nvt	Nvt	Nvt
eigen vermogen	Nvt	Nvt	Nvt
vreemd vermogen	Nvt	Nvt	Nvt
oordeel accountant	Nvt	Nvt	Nvt

Bedragen x € 1

N.V. Cultureel Centrum Amphion te Doetinchem			
Financiën	Jaarverslag 2021	Jaarverslag 2022	Jaarverslag 2023
aandelen			
aantal	22 st.	22 st.	22 st.
waarde	€ 450	€ 450	€ 450

jaarresultaat	€ -110	€ -16.032	€ 106.884
eigen vermogen	€ 2.350.718	€ 2.350.718	€ 2.350.718
vreemd vermogen	€ 264.863	€ 290.038	€ 298.007

Paragraaf F. Grondbeleid

1. Missie

We willen een efficiënt en rechtvaardig verloop van activiteiten op de grondmarkt bereiken. Dat doen we met het oog op:

- Het realiseren van publieke doelstellingen als bevordering van het maatschappelijk gewenst ruimtegebruik (zoals woningbouw);
- Het bevorderen van een rechtvaardige verdeling van kosten en opbrengsten bij gebiedsontwikkeling;
- Het verhogen van de kwaliteit van het ruimtegebruik;
- De zeggenschap voor de burger;
- De marktwerking op de grondmarkt.

Als we kijken naar publieke doelstellingen die maatschappelijk gewenst zijn, dan staat woningbouw hoog op de lijst. Gebiedsontwikkeling duurt echter lang. Daardoor duurt het langer dan we willen voor we woningbouwplannen kunnen uitvoeren. We zetten echter blijvend in op nieuwe woningbouwontwikkelingen. Nieuwe plannen die we op kortere termijn kunnen uitvoeren zijn: de voormalige brandweerlocatie Didam, De Hoevert Didam en het voormalig Katja-terrein in 's-Heerenberg.

2. Context en achtergronden

Gemeentelijk grondbeleid

De hoofdlijnen van het gemeentelijk grondbeleid zijn vastgesteld in de Nota Grondbeleid 2011. In deze nota gaan we in op:

1. Een visie op het grondbeleid in relatie tot de realisatie van de doelstellingen van de programma's die zijn opgenomen in de begroting;
2. Een aanduiding van hoe de gemeente het grondbeleid uitvoert;
3. Een actuele prognose van de te verwachten resultaten van de totale grondexploitatie;
4. Een onderbouwing van de winstneming;
5. De beleidsuitgangspunten betreffende de reserves voor grondzaken in relatie tot de risico's voor de grondzaken.

Het grondbeleid heeft met name grote invloed op programma 2.2 Ruimte. De ambities in dat programma vragen om ruimte. Daarmee ontstaat ook de vraag over de verdeling van gronden.

Daarnaast heeft het grondbeleid een groot financieel effect. Het gaat in het grondbeleid om grote belangen en grote hoeveelheden geld. De eventuele baten (opbrengsten) en vooral de financiële risico's zijn van belang voor de algemene financiële positie van de gemeente.

Een belangrijk uitgangspunt in het grondbeleid is dat we ons, afhankelijk van de financiële risico's en eigendomsverhoudingen, actief of juist faciliterend/ondersteunend opstellen. Zo zal op uitbreidingslocaties (nieuwe wijken) bij voorkeur een actief beleid worden gevoerd.

Voor herstructurerings- en inbreidingslocaties (binnen de bebouwde kom) zal meer gebruik worden gemaakt van de mogelijkheden die de Omgevingswet en de daarin opgenomen regels voor grondexploitatie te bieden heeft. We zullen in die gevallen over het algemeen een (actieve) faciliterende insteek kiezen en de kaders stellen. Bij een faciliterend grondbeleid moeten de gemaakte kosten worden verhaald op de grondontwikkelaar.

Bij besluitvorming over ontwikkelingslocaties spelen de volgende overwegingen:

- Wat willen we bereiken?
- Kunnen we de beoogde doelen halen?

- Wat kunnen we financieel en organisatorisch aan?
- Hoeveel risico kunnen en mogen we lopen in relatie tot het weerstandsvermogen?
- Over welke grondposities beschikken we en over welke posities kunnen we beschikken?

Planning & control grondexploitatie

Gebiedsontwikkeling en het voeren van een grondexploitatie gaat in fasen en heeft een (door)looptijd van meerdere jaren. Het past daardoor niet goed in de jaarlijkse budgetcyclus. Gelet op de grote financiële impact is planning & control binnen de grondexploitatie essentieel. In verband hiermee zijn in zowel de nota Grondbeleid 2011 als het Budgetkader College de volgende afspraken gemaakt:

1. De gemeenteraad stelt voor aanvang van de realisatiefase van een plan de opzet van de grondexploitatie vast en stelt dan tevens de benodigde kredieten / budgetten voor de uitvoering van het plan beschikbaar.
2. De vastgestelde grondexploitaties worden jaarlijks geactualiseerd en verwerkt in de jaarrekening. Door het vaststellen van de jaarrekening, stelt de gemeenteraad ook de (herziende) exploitatieopzetten vast evenals de eventuele bijstelling van de kredieten / budgetten grondexploitatie.
3. Voor het in ontwikkeling nemen van gronden is in de begroting een budget ten aanzien van voorbereidingskosten opgenomen.
4. Het college kan strategische grondaankopen doen. Hiertoe is in de begroting een jaarbudget opgenomen van € 500.000.
5. Met in achtneming van de budgethoudersregeling wijst het college op basis van de (herziene) grondexploitaties de jaarbudgetten toe aan de budgethouders binnen de door de gemeenteraad gestelde budgettaire kaders.
6. Binnen de grondexploitatie wordt actief risicomanagement gevoerd door:
 - de uitgangspunten van de planexploitatie continu te monitoren en zo nodig voorstellen tot bijstelling te doen;
 - risicobeheersing standaard onderwerp van gesprek te maken bij projectgroep overleg;
 - de onderdelen van de planontwikkeling realistisch in te schatten;
 - activiteiten in het planontwikkelingsproces te toetsen aan vastgestelde financiële kaders en het planresultaat te toetsen aan de mogelijkheden en onmogelijkheden met betrekking tot het weerstandsvermogen van de gemeente.

Grondprijsbeleid

Als gemeente moeten we bij uitgifte van grond met marktconforme prijzen werken. Op dit moment zijn we bezig met een bijstelling van de Nota Grondbeleid, die in 2024 wordt aangeboden aan de gemeenteraad. In deze Nota Grondbeleid gaan we ook nader in op het grondprijsbeleid. In het grondprijsbeleid leggen we verder uit hoe we met bepaalde systematiek de grondprijzen bepalen. Zeker met het oog op een groot aantal nieuwbouwplannen is het belangrijk dat we werken met de juiste uitgifteprijzen.

Winst- en verliesneming

Bij de jaarrekening actualiseren we de grondexploitatie per complex. Indien van toepassing stellen we de ramingen van de nog te verwachten lasten en baten bij. De geraamde verliezen verantwoorden we op het moment dat deze voorzienbaar en onafwendbaar zijn. We vormen dan per balansdatum een voorziening 'verlies'.

Het voorzichtigheidsbeginsel leidt ertoe dat realisatie van winst moet worden uitgesteld tot daarover voldoende zekerheid bestaat. Dit betekent echter niet dat pas winst moet worden genomen bij het afsluiten van de grondexploitatie. Met andere woorden: we hoeven niet te wachten tot het ruimtelijk plan voorzien van financiële onderbouwing helemaal afgerond is.

Voor winstneming geldt de Percentage of Completion methode (POC): voor zover gronden zijn verkocht en opbrengsten zijn gerealiseerd kan tussentijds naar rato winst op basis van de eindwaarde worden genomen. Hiervoor moet het resultaat van de grondexploitatie wel op betrouwbare wijze kunnen worden ingeschat.

Als aan de volgende voorwaarden is voldaan, bestaat er voldoende zekerheid om winst te kunnen nemen:

1. Het resultaat op de grondexploitatie kan betrouwbaar worden ingeschat; én
2. De grond (of het deelperceel) moet zijn verkocht; én
3. De kosten zijn gerealiseerd (winst wordt naar rato van de realisatie genomen).

Weerstandsvermogen

Voor de grondexploitaties is één reserve gevormd:

Reserve grondexploitatie

De toevoeging aan de reserve vindt plaats door tussentijdse winstneming volgens de methode Percentage of Completion. Daarnaast wordt gerealiseerde winst bij afsluiting van een complex toegevoegd aan de reserve. We onttrekken geld aan de reserve bij een dotatie aan een verliesgevend complex.

De reserve kent een ondergrens van € 2 miljoen. De bovengrens is € 4 miljoen.

Binnen de algemene reserve zijn middelen geormerkt, die kunnen dienen als buffer voor het opvangen van risico's. De risico's in de grondexploitatie moeten, als het saldo van de reserve grondexploitatie onvoldoende is, mede hieruit gedekt worden.

3. Kaderstellende (beleids)nota's

- Coalitieprogramma Montferland 2022 - 2026
- Nota Grondbeleid 2011
- Budgetkader College
- Nota reserves en voorzieningen
- De structuurvisie Montferland
- De structuurvisie Didam
- Het Masterplan Centrum 's-Heerenberg
- Het Centrumplan Didam
- De vigerende bestemmingsplannen

4. Doelstellingen

Het grondbeleid is geen doel op zich. Het is een instrument om andere gemeentelijke beleidsvelden (programma's) te ondersteunen. Binnen de kaders van het gemeentelijk grondbeleid moeten we economisch verantwoord onroerende zaken beheren en (nieuwe) bouwlocaties (her)ontwikkelen.

5. Ontwikkelingen

Economische situatie en meerjarenperspectief

Na stilstand in 2023, begint de Nederlandse economie in 2024 weer voorzichtig te groeien. De groei van het bruto binnenlands product (bbp) neemt toe, van 0,2% in 2023 naar 0,5% in 2024, gevolgd door 1,3% in 2025 en 2026. De bbp-groei in 2024 is van binnenlandse herkomst. De bestedingen van de overheid leveren een hoge groeibijdrage. Daarnaast zijn de bestedingen van huishoudens een belangrijke groeimotor, ondersteund door meer werkgelegenheid, consumentenvertrouwen en reële loongroei. Ook de sinds medio 2023 weer stijgende huizenprijzen stimuleren de consumptie. De investeringen door bedrijven krimpen in 2024 nog, maar nemen weer toe in 2025 en 2026. Hetzelfde geldt voor de Nederlandse uitvoer, die ook in 2025 en 2026 weer op gang komt. Daarmee wordt de bbp-groei breder gedragen, want ook de bestedingen van de overheid en consumenten groeien de komende jaren gestaag verder.

De werkloosheid loopt enigszins op, van 3,6% in 2023 naar 4,0% in 2026. De inflatie (Europees geharmoniseerd, HICP) daalt in 2024 naar 2,8% en gaat daarna geleidelijk verder omlaag tot iets onder 2% in 2026. Ook de kerninflatie (zonder energie en voeding) neemt af. Deze was 6,4% in 2023 en daalt naar 2,9% in 2024, 2,4% in 2025 en 2,0% in 2026. Met de geraamde afname van zowel HICP-inflatie als kerninflatie, komt aan het einde van de ramingsperiode weer een situatie van prijsstabiliteit in zicht.

De gemiddelde huizenprijzen liggen inmiddels boven het vorige piekniveau van juli 2022. Daarmee is de daling in 2022 en 2023 eerder dan verwacht tenietgedaan. In de raming blijven de huizenprijzen stijgen, mede doordat de leencapaciteit van woonstarters verbetert. Per saldo verandert er voor starters weinig aan de betaalbaarheid van woningen (bron DNB).

De verkoop van zowel woningbouw kavels als van de kavels op bedrijventerreinen is de laatste jaren vlot verlopen. Inmiddels zijn alle kavels uitgegeven. We zijn bezig met voorbereidingen van een groot aantal nieuwe woningbouwplannen in lijn met de opgave uit de woondeal. Dit houdt in dat naar aard en schaal van de kern wordt gekeken naar inbreidings- en uitbreidingsmogelijkheden

in alle kernen. Dit heeft geresulteerd in verschillende grondaankopen in de afgelopen jaren. Daarnaast liggen er mogelijkheden op vrijkomende sportvelden of scholen. Op het vlak van de bedrijventerreinenontwikkeling zijn we bezig met de voorbereidingen voor uitbreiding van het bedrijventerrein in 's-Heerenberg, ten noorden van de Meilandsedijk, voor de logistiek en het MKB.

Prognose totaal resultaat grondexploitatie

Het totale exploitatieresultaat wordt in de begroting 2025 geprognosticeerd op een negatief resultaat van € 0.587 mln. - zie kolom 'verwacht resultaat'. Om dit verlies te dekken is netto contant een voorziening getroffen - zie kolom 'voorziening'.

Tabel 1: prognose resultaten lopende exploitaties

Complex nummer	Omschrijving complex	Resultaat 2025			Balanswaardering 2025			Prognose grondexploitatie 2026 - 2027			Te verkopen 2026 - 2027		
		Boekwaarde per 01-01-2025	Lasten	Baten	Boekwaarde per 31-12-2025	Voorziening per 31-12-2025	Balanswaarde 31-12-2025	Geraamde lasten	Geraamde baten	Verwacht resultaat (- is positief saldo)	Looptijd t/m	m2	kavels
P.370	Woningbouw Kerkwijk Didam	-354.630	198.229		-156.401		-156.401			-156.401	2025		
P.500	Roncallischool Zeddum	-431.680	22.962		-408.718		-408.718	26.597		-382.121	2026		
P.625	De Hoevert Didam	638.422	140.093		778.515	1.210.541	-432.026	531.743		1.310.258	2027		
P.705	vm. Brandweerlocatie Didam	571.879	185.027	539.894	217.011	337.397	-120.386	155.477		372.488	2027		
	Subtotaal woningbouw	423.991	546.311	539.894	430.407	1.547.938	-1.117.531	713.817		1.144.224			
	Bedrijventerreinen												
P.810	Euregionaal Bedrijventerrein	-586.276	29.282		-556.994		-556.994			-556.994	2025		
	Subtotaal bedrijventerreinen	-586.276	29.282		-556.994		-556.994			-556.994			
	Totaal wonen en bedrijven	-162.285	575.592	539.894	-126.587	1.547.938	-1.674.525	713.817		587.231			

* resultaat is zonder bijstelling winstner

Bougrond in exploitatie (BIE)

Hieronder wordt ingegaan op de in exploitatie genomen gronden gesplitst in woningbouw en bedrijventerreinen.

Woningbouw in uitvoer

In 2025 zijn vier complexen voor nieuwe woningbouwplannen in uitvoer. In totaal wordt een negatief saldo geraamd van € 1,144 mln. Dit negatieve resultaat wordt veroorzaakt door twee verlieslatende grondexploitaties: De Hoevert en de vm. Brandweerlocatie. Bij de grondexploitatie van de vm. Brandweerlocatie wordt het verlies in hoofdzaak veroorzaakt door circa 450.000 euro aan sloop- en bodemsaneringskosten. Voor de locatie van De Hoevert wordt het tekort in hoofdzaak veroorzaakt door de boekwaarde van het voormalige zwembad van ongeveer € 730.000 en van de sloop van het zwembad, zijnde circa € 176.000.

Woningbouw in voorbereiding

Een groot aantal nieuwe woningbouwontwikkelingen is in voorbereiding. Het betreft hier ontwikkelingen waar de gemeente actief grond aankoopt en de regie neemt om te komen tot nieuwbouwplannen. Daarnaast zijn er ook diverse nieuwbouwontwikkeling in voorbereiding waarbij verschillende marktpartijen op eigen grond plannen in voorbereiding hebben. In de bijlage met de naam 'Woningbouw in voorbereiding' wordt nader ingegaan op de verschillende in voorbereiding zijnde plannen.

Bedrijventerreinen

In 2025 is nog één complex in uitvoer voor de ontwikkeling van een bedrijventerrein. Het betreft het complex Euregionaal Bedrijventerreinen te 's-Heerenberg. Er resteert nog één uit te geven perceel van circa 1,6 ha. Zoals vastgesteld in het huisvestingsbeleid arbeidsmigranten zal op deze locatie de huisvesting van arbeidsmigranten moeten plaats vinden. In totaal wordt een batig saldo geraamd van € 0,557 mln.

Verder werken de gemeenten Bronckhorst, Doetinchem, Montferland en Oude IJsselstreek samen bij de ontwikkeling van bedrijventerreinen. Er is in 2010 een Samenwerkingsovereenkomst Bedrijventerrein West-Achterhoek gesloten voor het ontwikkelen van het A18 Bedrijvenpark en DocksNLD. De resultaten van beide terreinen worden onderling verevend. De gemeente Montferland heeft een aandeel van 25% in deze samenwerking. Het complex DocksNLD is in zijn geheel uitgegeven en laatste werkzaamheden worden uitgevoerd. Het A18 Bedrijvenpark heeft een doorloop tot en met 2029.

A18 Bedrijvenpark

Circa de helft van alle uit te geven grond op het A18 Bedrijvenpark is uitgegeven. Voor de andere

helpt zijn overeenkomsten gesloten waarbij levering en betaling van grond in de loop van de aankomende jaren plaatsvindt. De prognose is dat in 2029 alle grond is verkocht en betaald. Aanwezige risico's zijn het niet kunnen aansluiten van nieuwe bedrijven op het elektriciteitsnet. Gevolg kan zijn dat bedrijven de grond niet willen afnemen. Er is echter voldoende interesse vanuit de markt (kan dienen als achtervang) plus dat er reeds overeenkomsten zijn gesloten. Het risico is derhalve te overzien.

Verder kunnen kosten oplopen in het kader van de verwerving van agrarisch vastgoed. Dit vastgoed moet worden ingezet als stikstofcompenserende maatregel. Door de toegenomen interesse van bedrijven om zich te vestigen op het bedrijvenpark is in de loop van enkele jaren het resultaat omgeslagen van negatief naar positief. Er wordt een positief resultaat verwacht van circa 6 miljoen (betreft al genomen winst van circa 5 miljoen + exploitatieresultaat van ruim 1 miljoen). Voor de volledigheid moeten we daarbij opmerken dat vanwege het eerder negatieve resultaat circa 7 miljoen aan winst is overgemaakt vanuit de grondexploitatie DocksNLD aan de grondexploitatie van het A18 Bedrijvenpark. Uiteindelijk komen beide locaties tezamen uit op een positief resultaat van circa 11 miljoen.

Paragraaf G. Lokale heffingen

Beleid

Het beleid is beschreven in het raadsprogramma 2022-2025.

Tarieven

De berekeningen van de belastingopbrengsten zijn gebaseerd op de tariefvoorstellen uit de belastingverordeningen 2025.

In de Kadernota 2025 zijn de uitgangspunten vastgelegd. Eén van de uitgangspunten is een 100% kostendekkend tarief voor de riool- en afvalstoffenheffing.

- Afvalstoffenheffing
- Rioolheffing
- Marktgeden
- Begraafrechten
- Leges

Onroerende zaakbelastingen

De tarieven voor 2025 worden berekend aan de hand van de nieuwe vastgestelde waarde naar peildatum 1 januari 2024. Deze nieuwe waarde zal in februari 2025 vermeld worden op het gecombineerde aanslagbiljet.

Naar huidige inzichten zal de gemiddelde vastgestelde waarde bij de woningen 9% hoger zijn dan op de vorige peildatum, bij de niet-woningen is de gemiddelde stijging 1,25%.

Tarieven 2025		
Eigendom woningen	0,1142% van de WOZ-waarde	(was 0,1190% van de WOZ-waarde)
Eigendom niet-woningen	0,2548% van de WOZ-waarde	(was 0,2548% van de WOZ-waarde)
Gebruik niet-woningen	0,2054% van de WOZ-waarde	(was 0,2054% van de WOZ-waarde)

De mutatie in de tarieven zal dus dienen ter compensatie van de gemiddelde waardeverhoging en bevat een inflatiecorrectie van 2,2% conform het uitgangspunt bij de Kadernota 2025.

De totale opbrengst onroerendezaakbelastingen is geraamd op € 9.058.000 (was € 8.822.000 in de primaire begroting 2024). Dit is inclusief nieuwbouw van woningen en niet-woningen (areaal ontwikkelingen).

Afvalstoffenheffing

Vanaf 1 januari 2019 kunnen inwoners gratis hun groente-, fruit- en tuinafval (gft) tweewekelijks aanbieden in een aparte container (180 liter). Dit heeft geleid tot minder restafval en een verhoging van de hoeveelheid gft-afval. Naast het gratis maken van aanbieden van het gft-afval, gaat ook de aanbiedingsfrequentie van het restafval omlaag. Voor hoogbouwbezoekers verandert er

voorlopig niets.

Het restafval dat wordt ingezameld wordt doorberekend volgens het 'Diftar-principe'. Dat betekent dat naast een vast bedrag tevens een bedrag per lediging in rekening wordt gebracht. De tarieven voor hoogbouw worden voorsnog gebaseerd op de gezinsgrootte.

Onderstaande tabel schets de situatie per 1 januari 2025:

	GFT-afval	Restafval	PMD	Oud papier
Ledigingsfrequentie	1 x per 2 weken	1x per 4 weken	1 x per 2 weken	maandelijks
Containervolume	Container van 180 liter	container	geen container maar zakken	papiercontainer 240 liter
Tarief per lediging	gratis	container 180 liter € 7,00 per lediging container 280 liter € 9,00 per lediging	gratis	gratis

In de berekening van de tarieven voor 2025 is rekening gehouden met:

- (Gedeeltelijke) leegstand van 631 objecten;
- Een gemiddeld aantal ledigingen van 6 per jaar;
- Areaaluitbreiding cf. prognose toename aantal woningen;
- De inkomstenderving wegens kwijtschelding € 125.000.

Tarieven 2025		
Vast bedrag 280 liter container	€ 236,00	(was € 219,00)
Bedrag per lediging per 280 liter container (restafval)	€ 9,00	(was € 9,00)
Vast bedrag per 180 liter container	€ 236,00	(was € 219,00)
Bedrag per lediging per 180 liter container (restafval)	€ 7,00	(was € 7,00)
Hoogbouw meerpersoonshuishouden	€ 320,00	(was € 297,00)
Hoogbouw éénpersoonshuishouden	€ 295,00	(was € 273,00)

De opbrengst afvalstoffenheffing wordt geraamd op € 4.538.000 (was € 4.292.000 in de primaire begroting 2024).

Bedragen x € 1.000

Afvalstoffenheffing		
Directe kosten taakveld		
Kosten	-3.856	
Inkomsten	330	
Netto directe kosten		-3.526
Toe te rekenen kosten		
Overhead	-280	
BTW	-744	
Toe te rekenen kosten		-1.024
Totale netto kosten		-4.550
Opbrengst belastingen	4.550	
Totale opbrengsten		4.550

Dekking		100%
----------------	--	-------------

Rioolheffing

Voor de vaststelling van het tarief rioolheffing zijn de volgende elementen van belang:

- Stijging tarief met 4%;
- De verwachte hoeveelheid waterverbruik;
- Areaaluitbreiding;
- De inkomstenderving van kwijschelding (€ 125.000).

Het tariefvoorstel rioolheffing 2025 wordt als volgt:

Tarief 2025		
Bedrag per kubieke meter waterverbruik	€ 2,79 per m ³	(was € 2,68)

De totale opbrengst rioolheffing wordt voor 2025 geraamd op € 5.039.000 (was € 4.840.000).

Bedragen x € 1.000

Rioolheffing		
Directe kosten taakveld		
Kosten	-4.617	
Onttrekking voorziening riolering (artikel 44 lid 2 BBV)	275	
Inkomsten	15	
Netto directe kosten		-4.326
Toe te rekenen kosten		
Overhead	-239	
BTW	-474	
Toe te rekenen kosten		-713
Totale netto kosten		-5.314
Opbrengst belastingen	5.314	
Totale opbrengsten		5.314
Dekking		100%

Hondenbelasting

De hondenbelasting wordt conform motie 6 bij de programmabegroting 2023 in drie jaar afgebouwd.

Het tariefvoorstel hondenbelasting voor 2025 wordt als volgt:

Tarief 2025		
Eerste hond	€ 23,29	(was € 46,58)
Tweede en volgende hond	€ 33,45	(was € 66,90)
Kennel	€ 75,54	(was € 151,09)

De totale opbrengst hondenbelasting wordt voor het jaar 2025 geraamd op € 90.000 (was € 180.000). Vanaf 2026 wordt geen opbrengst voor de hondenbelasting meer begroot.

Toeristenbelasting

In de gemeente Montferland wordt toeristenbelasting geheven voor het houden van verblijf met overnachten in o.a. recreatiebungalows in bungalowparken / op campings, tegen een vergoeding in welke vorm dan ook, door personen die niet in het persoonsregister van de gemeente zijn opgenomen.

Het tariefvoorstel toeristenbelasting 2025 wordt als volgt:

Tarief 2025		
Bedrag per overnachting	€ 1,25	(was € 1,25)

Het tarief wordt niet verhoogd. Bij de Kadernota 2026 wil het college het tarief heroverwegen, mede doordat arbeidsmigranten hetzelfde tarief betalen.

De totale opbrengst voor 2025 wordt geraamd op € 455.000 (was € 375.000). Dit is op te delen in:

- Toeristenbelasting (€ 400.000)
- Verblijfsbelasting (€ 55.000) vanuit het beleidskader huisvesting arbeidsmigranten (Nieuw beleid) met ingang van 2025

Reclamebelasting

Voor het centrum Didam is vanaf 2014 een reclamebelasting ingesteld. Alle ondernemers die een reclame-uiting hebben worden in de heffing betrokken. Dit zijn ongeveer 95 belastingplichtigen. Per ondernemer wordt een bedrag van € 470,00 (was € 460,00) in rekening gebracht. Het bedrag gaat minus de kosten naar Stichting Ondernemersfonds Gastvrij Didam.

In 's-Heerenberg is het voornemen om in 2025 te starten met reclamebelasting. Uitgegaan wordt van 75 belastingplichtigen. Per ondernemer wordt een bedrag van € 250 in rekening gebracht. De opbrengst minus de kosten gaat naar Ondernemersverbond Sint Martinus.

Rechten en leges

Titel	Hfdst.	Hfdst. Omsch.	Kosten	Opbrengsten	Saldo	Kosten-dekkendheid
1 Algemene dienstverlening						
	1	Burgerlijke stand	49	-49	0	
	2	Reisdocumenten en Nederlandse identiteitskaart	952	-663	289	
	3	Rijbewijzen	234	-158	76	
	4	Verstrekingen in het kader van de uit basisregistratie persoonsgegevens	14	-14	0	
	7	Overige publiekszaken	23	-11	12	
	8	Gemeentearchief	4	-1	3	
	9	Bijzondere wetten	80	-41	39	
Totaal 1 Algemene dienstverlening			1.356	-936	420	68%
2 Dienstverlening vallend onder Wabo						
	3	Omgevingsvergunning	691	-753	-62	
	11	Overige tarieven	259	-93	165	
Totaal 2 Dienstverlening vallend onder Wabo			950	-847	103	89%
3 Dienstverlening vallend onder Europese dienstenrichtlijn						
	1	Horeca	19	-4	15	
	4	Organiseren evenement of markt	150	-3	147	
Totaal 3 Dienstverlening vallend onder Europese dienstenrichtlijn			169	-7	162	4%
Eindtotaal			2.475	-1.790	685	72%

Marktgeden

In het gebiedsdeel Bergh kennen we een wekelijkse markt. In Didam heeft de gemeente geen bemoeienis met de wekelijkse markt. In Didam worden uitsluitend leges geheven voor de jaarmarkt. De opbrengst marktgeden wordt voor 2025 geraamd op € 29.000 (was € 29.000).

		<i>Bedragen x € 1.000</i>
Kosten taakveld		
Kosten	-40	
Inkomsten	N.v.t	
Totale kosten		- 40
Opbrengst marktgeden	29	
Overige opbrengsten	N.v.t.	
Totale opbrengsten		29
Dekking		72%

Rechten begraafplaats

De kostendekking rechten begraafplaats bedraagt 71%. De lagere kostendekkendheid na 2023 is een gevolg van het vastzetten van de tarieven tot en met 2028.

		<i>Bedragen x € 1.000</i>
Kosten taakveld		
Kosten	- 170	
Inkomsten	N.v.t.	
Totale kosten		- 170
Opbrengst begraafrechten	121	
Totale opbrengsten		121
Dekking		71%

Belastingen, rechten en leges

	Rekening 2023	Raming 2024 (na wijz.)	Raming 2025
a. Belastingen			
Onroerende zaakbelastingen	7.973	8.822	9.058
Hondenbelasting	257	180	90
Overige gemeentelijke belastingen	452	417	497
Totaal belastingen	8.681	8.674	9.645
b. Rechten en leges			
Afvalstoffenheffing	3.818	4.292	4.686
Rioolheffing	4.482	4.840	5.039
Rechten begraafplaats	117	124	127
Marktgeden	27	29	29
Leges	1.833	1.592	1.765

Totaal rechten en leges	10.278	10.877	11.646
--------------------------------	---------------	---------------	---------------

Kwijtscheldingsbeleid

Voor het jaar 2025 wordt wederom voorgesteld om uit te gaan van het Rijksbeleid, inclusief een kwijtscheldingsnorm van 100% van het sociaal minimum. Kwijtschelding van hondenbelasting is eveneens uitgesloten omdat het een keuzevrijheid van de bewoner(s) is om een hond aan te schaffen. Ook de Diftar (ledigingen) is voor kwijtschelding uitgesloten.

De inwoners van de gemeente Montferland met een periodieke uitkering op grond van de participatiewet krijgen tegelijk met de aanslag 2025 een brief waarin vermeld staat dat zij de aanslag niet hoeven te betalen maar dat zij kwijtschelding krijgen. Daarnaast krijgen de inwoners met een A.O.W., W.I.A. of A.N.W.- uitkering, die voorheen al in aanmerking kwamen voor kwijtschelding, eveneens automatisch kwijtschelding.

Paragraaf H. Subsidies

Overzicht subsidieregister

Programma	Subsidie 2025
Programma 1: Samenleving en bestuur	8.250
Subsidie Domein 2: Sociale Structuur	8.250
Wijk en dorpsraden	8.250
Programma 2: Ruimte	477.219
Subsidie Domein 1: Maatschappelijke Ondersteuning	179.353
Verbetering positieve naamsbekendheid gemeente	179.353
Subsidie Domein 3: Leefomgeving	297.866
Aanpassen particuliere buitenruimte	44.598
Instandhouding monumenten	40.000
Onderhoud en educatie in het landschap	67.545
Oprichting energiecorporaties / Isolatiemaatregelen	145.723
Programma 3: Sociaal	5.980.276
Subsidie Domein 1: Maatschappelijke Ondersteuning	5.459.039
Bibliotheekwerk	875.890
Huisvestingskosten Welcom	500.862
Jeugd en jongeren / kwetsbare volwassen inwoners / mantelzorgers / senioren	715.201
Jeugd en jongeren	2.045.591
Kwetsbare volwassen inwoners	294.907
Muziekonderwijs	337.028
Statushouders	22.807
Stimuleren en ondersteunen van lokale initiatieven	600.740
Jeugd en jongeren	66.013
Subsidie Domein 2: Sociale Structuur	521.237
Dansante activiteiten	6.800
EHBO	5.500
Evenementen en vieringen	42.800

Historisch besef	5.200
Incidentele subsidie voor nieuwe activiteiten	50.000
Lokale media	47.438
Muziekbeoefening	67.450
Ondersteuning	30.790
Ontmoeting en ontplooiing voor vrouwen en senioren	43.154
Sportactiviteiten in verenigingsverband	164.130
Toneel	11.700
Vrijwillig jeugdwerk	32.675
Zangkunst	13.600
Eindtotaal	6.465.744

Toelichting subsidieregister

In 2024 heeft de gemeenteraad het subsidiebeleid geactualiseerd. De bovenstaande tabel bevat voor 2025 een overzicht van de door de gemeente te verstrekken subsidies per programma. Het gaat hierbij om vooral om een inschatting op basis van de huidige inzichten. De daadwerkelijke omvang van de subsidie-uitgaven per boekjaar (= structurele subsidies) is afhankelijk van de te ontvangen subsidieaanvragen voor 2025 en de beoordeling daarvan.

Voor het eerst per 2025 worden ook alle gemeentelijke subsidies in het programma Liber verwerkt. Positief gevolg hiervan is dat er een integraal overzicht ontstaat op welke wijze en met welk doel Montferland haar subsidies toekent.

Via bovenstaand overzicht en ook online geeft Montferland voor inwoners en instanties inzicht in de subsidies:

1. Via Subsidies | Gemeente Montferland kan iedereen 24/7 zien welke gemeentelijke mogelijkheden er zijn ten aanzien van de gemeentelijke subsidies.
2. Via Subsidieregister | Gemeente Montferland wordt een jaarlijks subsidieregister gepresenteerd. Dit betreft wel de uitgaven/subsidies in specifiek het Sociaal Domein.

Paragraaf I. Wet open overheid (Woo)

Inleiding

De Wet open overheid (Woo) is de opvolger van de Wet openbaarheid van bestuur (Wob). De Woo trad per 1 mei 2022 in werking. Centraal in de Woo staat het actief openbaar maken van informatie aan de burger. De Woo bevat nieuwe verplichtingen over twee hoofdonderwerpen:

- Actief openbaar maken van documenten in 11 informatiecategorieën.
- Het op orde brengen van de informatiehuishouding. Als we informatie niet (goed) bewaren en archiveren, dan kunnen we deze informatie ook niet openbaar maken. Burgers en journalisten kunnen dan minder goed de overheid controleren.

Passieve openbaarmaking

Bij passieve openbaarmaking neemt de burger het initiatief om documenten op te vragen. Burgers, bedrijven en instellingen kunnen via onze website een Woo-verzoek indienen. We hebben ons systeem zo ingericht dat we grip houden op de wettelijke behandeltermijn van vier weken. Het proces voor passieve openbaarmaking is in 2023 onderzocht en opnieuw beschreven en ingericht. Er is een Woo-coördinator aangenomen die ook de rol van privacy-officer op zich neemt.

Actieve openbaarmaking

Bij actieve openbaarmaking maakt de gemeente uit eigen beweging informatie openbaar. Informatie uit de 11 informatiecategorieën maken we deels al openbaar, bijvoorbeeld de raadsstukken. We hebben voorbereidingen getroffen voor het openbaar maken van andere categorieën. De belangrijkste onderdelen zijn: aansluiting op PLOOI en de invoering van DataMask. PLOOI staat voor Platform Open Overheidsinformatie. Hierop moeten alle documenten gepubliceerd worden. DataMask is de applicatie waarmee documenten automatisch anoniem gemaakt worden.

DataMask is inmiddels ingebouwd in het centrale document beheersysteem. De koppeling tussen het document beheersysteem en PLOOI is stopgezet, omdat de minister heeft besloten de ontwikkeling van het huidige platform stop te zetten en eerst te investeren in een eenvoudigere variant.

Per 1 november 2024 moeten de eerste vijf informatiecategorieën van de Wet open overheid (Woo) verplicht openbaar gemaakt worden. Voor gemeenten gaat het hierbij om informatie over de organisatie, de werkwijze (waaronder de taken en bevoegdheden) en de bereikbaarheid van het bestuursorgaan en haar organisatieonderdelen.

Informatiehuishouding op orde

We hebben een nulmeting gedaan. Die vormt de basis van een planning voor verbeteringen. Daaronder valt bijvoorbeeld het op tijd vernietigen van informatie, in overeenstemming met de archiefwet en AVG (Algemene Verordening Gegevensbescherming). Er is een achterstand in de archivering van bouwvergunningen. Die gaan we projectmatig wegwerken. Verder wordt informatie vaak op verschillende plekken buiten het centrale document beheersysteem opgeslagen, zoals op netwerkschrijven, in mailboxen en in Teams. Hierin gaan we verbeteringen aanbrengen als onderdeel van het op orde brengen van de informatiehuishouding.

3. Samenvatting voorstellen en vaststellingsbesluit

3. Samenvatting voorstellen en vaststellingsbesluit

De gemeenteraad van de gemeente Montferland;

Besluit:

1. De Programmabegroting 2025 – 2028 overeenkomstig het u aangeboden ontwerp vast te stellen voor wat betreft de jaarschijf 2025 en hiermee het college te autoriseren voor de baten en lasten 2025 conform het overzicht in hoofdstuk 1.1.4.

Met het vaststellen hiervan wordt tevens ingestemd met:

2. De financiële vertaling van het Nieuw beleid 2025-2028 zoals opgenomen in hoofdstuk 1.2 Financiële uitkomsten, 1.2.2 Nieuw beleid, en het beschikbaar stellen van het daarvoor benodigde budget voor de jaarschijf 2025 voor een bedrag van € 2.247.000;
3. Het overzicht investeringsplan 2025-2028 zoals opgenomen in bijlage 4.1 en het beschikbaar stellen van het daarvoor benodigde krediet voor de jaarschijf 2025 voor een bedrag van € 4.209.000;
4. Het overzicht vervangingsinvesteringen 2025-2028 zoals opgenomen in bijlage 4.2 en het beschikbaar stellen van het daarvoor benodigde krediet voor de jaarschijf 2025 voor een bedrag van € 7.850.000;
5. De Programmabegroting 2025-2028 voor de jaren 2026 t/m 2028 voor kennisgeving aan te nemen en te gebruiken als basis voor het toekomstige beleid.

's-Heerenberg, 14 november 2024

De gemeenteraad van de gemeente Montferland

de griffier

de voorzitter

H.M. van 't Westeinde

H.H. de Vries

4. Bijlagen

4.1 Investeringsplan

Overzicht investeringen

In onderstaande tabel worden de uitbreidingsinvesteringen in meerjarenperspectief weergegeven. De kapitaallasten van de investeringen zijn in het begrotingssaldo verwerkt.

(bedrag x € 1.000)

	2025	2026	2027	2028
Vervanging LED armaturen en masten	2.500			
Motie '2000 meer bomen'	834	834		
Rehabilitaties wegenbeheerplan	875			
Verkeersmaatregelen Hooglandseweg Braamt/Zeddam en Doetinchemseweg Wijnbergen	600			
Herinrichting Hoofdstraat Kilder (nieuw beleid)	400			
Combi bouw school/MFA Loil (nieuw beleid)		3.000		
Totaal	5.209	3.834		

4.2 (Vervangings)investeringen

Omschrijving	2025	2026	2027	2028	Techn. levensduur
Gemeentelijk Water- en Riolerings Plan (GWRP)					
<i>Verbeteringen</i>					
Wateroverlast, klimaatadaptatie	50	50	50	50	30
Afkoppelen, ombouwen vgs	25				60
Afkoppelen, blauwe aders en meeliften	1.400	1.000	1.000	1.000	60
<i>Vervangingen</i>					
Renovatie (mini)gemalen en IBA's	279	279	279	279	15
Riolvervanging en -relining	850	850	850	850	60
Totaal investeringen GRP 2022-2025	2.599	2.179	2.179	2.179	
<i>Overige investeringen</i>					
Aanschaf computerapparatuur raad/college		35			4
Vervangingen straatmateriaal	600	600	600	600	20
Iveco Daily V-643-JG 2017			82		8
Iveco Daily V-833-JF 2017			82		8
Heatweed onkruidmachine	25				8
Peugeot Partner			60		10
Goupil Elektrotruck	35				8
ROM500				42	5
Herinrichting openbare ruimte dorpskernen Loil, Stokkum en Nieuw-Dijk	1.200				20

Herinrichting Zeddamseweg incl. wegen direct grenzend aan IKC	2.000				20
Mc Connel Maaiarm		35			8
Plotter/scanner Openbare Werken	25				5
Vervanging I-Phones 2023			210		3
Vervanging I-pads 2023			48		3
Back up server	45				5
Aanschaf 300 laptops 2022			314		5
Dockingstations			33		5
Netwerkserver			200		4
Programmatuur Geo informatiesysteem	80				5
Programmatuur financieel systeem	220				5
Programmatuur website/intranet	75				5
Vervanging Oracle server				50	5
Document-en recordmanagementsysteem		75			4
Totaal overige (vervangings)investeringen	4.301	745	1.629	692	
Totaal	6.900	2.924	3.808	2.871	

Openbare ruimte Centrumplan Didam	2025	2026	2027	2028	Techn. levensduur
1. Pittelderstraat					20
2. Oranje-erf					20
3. Spoorstraat					20
4. Parkeerplaats kerk					20
5. Centrale plein (Lieve Vrouweplein)					20
6. Wilhelminastraat					20
7. Hoofdstraat/Schoolstraat					20
8. Raadhuisstraat					20
9. Stationslocatie					20
10. Supermarktlocatie	586				20
Subtotaal	586				
Riolering Centrumplan Didam					
2. Oranje-erf					60
3. Spoorstraat					60
4. Parkeerplaats kerk					60
5. Centrale plein (Lieve Vrouweplein)					60
6. Wilhelminastraat					60
7. Hoofdstraat/Schoolstraat					60
8. Raadhuisstraat					60
10. Supermarktlocatie	18				60

11. Groene parkeerplaats supermarktlocatie	346				60
Subtotaal	364				
Totaal Centrumplan	950				

4.3 Reserves en voorzieningen

4.3.1 Reserves

Bedragen x € 1.000

Reserve	Saldo per 01-01-2025	Rente toevoeging	overige vermeer- deringen	vermin- deringen	Saldo per 31-12-2025	Saldo per 31-12-2026	Saldo per 31-12-2027	Saldo per 31-12-2028
Algemene reserves								
Algemene Reserve*	12.644			-2.279	10.365	8.776	8.085	7.494
Verkoop aandelen NUON	15.062				15.062	15.062	15.062	15.062
Grondexploitatie	3.259			-334	2.924	2.889	2.854	2.820
Totaal Algemene reserves	30.964			-2.613	28.351	26.727	26.001	25.376
Bestemmingsreserves								
<i>Bestedingsfunctie</i>								
Klimaatmiddelen	261			-153	108	108	108	108
<i>Dekkingsreserve kapitaallasten</i>								
Onderwijshuisvesting	6.332	143	2.238	-1.567	7.145	7.898	8.454	8.312
Kap.lasten Sportcompl. Montferland (SCM)	393	7		-127	272	149	25	0
Centrumplan Didam	913	23		-50	886	859	831	802
Zwemsportvoorziening Didam	1.599	40			1.639	1.680	1.722	1.765
<i>Egalisatiefunctie</i>								
Kwaliteitsimpuls gem.organisatie	650				650	650	650	650
Decentralisaties Sociaal Domein	4.906		2.250	-2.075	5.081	3.577	1.926	228
Onderhoud riolering en rioolrenovaties	738				738	347	347	347
Kunstgrasvelden	400			-400	0	0	0	0
Speellocaties	200				200	200	200	200
Openbaar groen	300				300	300	300	300
Reserve Oekraïne	3.227				3.227	3.227	3.227	3.227
Totaal bestemmingsreserves	19.919	213	4.488	-4.219	20.246	18.995	17.790	15.939
Eindtotaal	50.884	213	4.488	-6.832	48.597	45.722	43.791	41.315

4.3.2 Overzicht structurele toevoegingen en onttrekkingen reserves

Programma	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
2. Ruimte				
<i>Lasten</i>				
• Toevoeging rente Centrumplan Didam	-23	-23	-22	-21
<i>Baten</i>				
• Onttrekking reserve grondexploitatie (rente ruilgronden)	35	35	35	35
• Onttrekking aan de reserve centrumplan Didam (deel kapitaallasten centrumplan)	50	50	50	50
3. Sociaal				
<i>Lasten</i>				
• Toevoeging rente Sportcomplex Montferland	-7	-5	-3	0
• Toevoeging rente Zwemsportvoorziening Didam	-40	-41	-42	-43
• Toevoeging aan reserve onderwijshuisvesting (verschil tussen lasten en baten onderwijshuisvesting)	-813	-753	-556	
• Dekking sterk gestegen kosten binnen Sociaal Domein	-2.000	-2.000	-2.000	-2.000
• Informatiespecialist	-75	-75	-75	-75
<i>Baten</i>				
• Onttrekking reserve kapitaallasten Sport Complex Montferland (dekking kapitaallasten SCM)	127	127	127	25
• Onttrekking reserve onderwijshuisvesting (verschil tussen lasten en baten onderwijshuisvesting)				143
• Incidentele compensatie Jeugdhulp nav circulaire gemeentefonds	2.250	571	424	377
40. Algemene dekkingsmiddelen				
<i>Baten</i>				
• Onttrekking Algemene reserve ter dekking van structurele lasten	500	500	500	500
Totaal (saldo toevoegingen en onttrekkingen)	4	-1.614	-1.562	-1.009

4.3.3 Voorzieningen

7.364 Bedragen x € 1.000

Naam voorziening	Saldo per 01-01-2025	Vermeerderingen	Verminderingen	Saldo per 31-12-2025	Saldo per 31-12-2026	Saldo per 31-12-2027	Saldo per 31-12-2028
<i>Risicovoorziening</i>							
Verplichtingen personeel	549	42	-	591	633	675	717
Verplichtingen wethouders	2.905	118	-153	2.870	2.835	2.799	2.764
Voorziening verlofsparen	104	-	-	104	104	104	104
Totaal Risicovoorzieningen	3.558	160	-153	3.565	3.572	3.579	3.585
<i>Egalisatievoorzieningen</i>							
Groot onderhoud sportcomplex	151	87	-	238	324	411	498
Openbare ruimte	1.192	1.188	-680	1.699	1.935	2.171	2.272
Onderhoud gebouwen en accommodaties	1.724	613	-749	1.588	1.846	2.034	1.769
Riolering (art. 44 lid 2)	714	-	-275	438	388	248	74
Totaal Egalisatievoorzieningen	3.780	1.888	-1.705	3.963	4.493	4.864	4.613
<i>Bijdrage aan toekomstige vervangingsinvesteringen, waarvoor een heffing wordt geheven</i>							
Riolering (vervangingsinvesteringen) (art.44 lid 1)	0	1.740	-1.740	0	0	0	0
Totaal riolering (art 44 lid 1)	0	1.740	-1.740	0	0	0	0
Eindtotaal	7.339	3.788	-3.598	7.529	8.065	8.442	8.199

4.4 Financiële gegevens

(Geprognosticeerde) balans 2023-2028

Prognose meerjaren balans	Realisatie	Begroting				
	2023	2024	2025	2026	2027	2028
ACTIVA						
Vaste activa						
Immateriële vaste activa						
a. Kosten verbonden aan sluiten geldlening en saldo agio/disagio						
b. Kosten onderzoek en ontwikkeling voor een bepaald actief						
c. bijdr. aan activa in eigendom van derden	199	149	99	90	82	73
Materiële vaste activa						
a. gronden en terreinen	22.241	23.006	23.006	23.006	23.006	23.006
b. investeringen met economisch nut	52.695	53.271	64.041	81.263	81.197	76.600
b. investeringen met economisch nut + heff.	27.172	27.177	28.606	29.580	30.937	32.026
c. Investeringen met maatschappelijk nut	17.330	19.324	28.097	28.932	30.082	28.977
Financiële vaste activa						
Kapitaalverstrekking aan:						
a. deelnemingen	147	147	147	447	447	447
b. gemeenschappelijke regelingen	0	0	0	0	0	0
Leningen aan:						
a. woningbouwcorporaties	1.455	1.198	933	659	555	448
b. Leningen aan deelnemingen	2.154	2.154	2.154	2.154	2.154	2.154
Overige langlopende leningen u/g	6.546	7.647	8.147	8.897	8.897	8.897

Totaal vaste activa	129.939	134.072	155.231	175.028	177.356	172.628
Vlottende activa						
Voorraden						
a. gronden in exploitatie	-467	-162	-1.675	587	587	0
b. overige voorraden	10	5	5	5	5	5
Uitzettingen korter dan 1 jaar	9.559	4.507	4.507	4.507	4.507	4.507
Liquide middelen	109	100	100	100	100	100
Overlopende activa	4.398	4.315	4.315	4.315	4.315	4.315
Totaal vlottende activa	13.609	8.764	7.252	9.514	9.514	8.927
Totaal activa	143.548	142.837	162.483	184.542	186.870	181.555
Prognose meerjaren balans	Realisatie	Begroting				
	2023	2024	2025	2026	2027	2028
PASSIVA						
Vaste passiva						
Reserves						
a. algemene reserve	30.703	30.964	28.351	26.727	26.002	25.376
b. bestemmingsreserves	17.791	17.316	17.316	17.316	17.316	17.316

c. gerealiseerd resultaat	7.066	-21	50	-1.694	-614	-9
Vorzieningen						
a. verplichtingen, verliezen en risico's	3.845	3.558	3.565	3.572	3.579	3.585
b. onderhoudsegalisatievoorziening	3.166	3.067	3.525	4.106	4.616	4.539
c. toekomstige vervangingen	0	0	0	0	0	0
d. van derden verkregen middelen met specifieke besteding	826	714	438	388	248	74
Vaste schulden met een rente-typische looptijd van 1 jaar of langer						
Binnenlandse banken en overige financiële instellingen	56.726	49.963	70.193	94.501	97.479	92.956
Totaal vaste passiva	120.124	105.562	123.438	144.915	148.625	143.837
Vlottende passiva						
Nettoschulden met een rentetypische looptijd korter dan 1 jaar	6.732	15.858	17.628	18.210	16.828	16.301
Overlopende passiva	16.692	21.418	21.418	21.418	21.418	21.418
Totaal vlottende passiva	23.424	37.275	39.045	39.627	38.245	37.718
Totaal passiva	143.548	142.837	162.483	184.542	186.870	181.555

EMU-overzicht

bedragen x € 1.000

	2023	2024	2025	2026	2027	2028
Omschrijving	Volgens gewijzigde begroting 2023	Volgens begroting 2024	Volgens meerjarenraming in begroting 2025	Volgens meerjarenraming in begroting 2025	Volgens meerjarenraming in begroting 2025	Volgens meerjarenraming in begroting 2025

1	Exploitatiesaldo vóór toevoeging aan c.q. onttrekking uit reserves (zie BBV, artikel 17c)	-3.808	-4.413	-1.961	-3.841	-1.813	-1.856
2	Afschrijvingen ten laste van de exploitatie	6.353	4.930	5.238	5.851	6.197	7.489
3	Dotaties aan voorzieningen ten laste van de exploitatie minus vrijval van voorzieningen ten bate van de exploitatie	433	-208	190	537	377	-244
4	Bruto investeringen in (im)materiële vaste activa die op de balans worden geactiveerd	9.742	10.619	27.105	26.197	8.427	2.871
5	Baten uit bijdragen van andere overheden, de Europese Unie en overigen, geen betrekking hebbende op bouwgrondexploitatie en niet verantwoord op de exploitatie	0	0	0	0	0	0
6	Desinvesteringen in (im)materiële vaste activa:						
	Baten uit desinvesteringen in (im)materiële vaste activa (tegen verkoopprijs), voor zover niet op exploitatie verantwoord	0	0	0	0	0	0
7	Aankoop van grond en uitgaven aan bouw-, woonrijp maken e.d., alleen transacties met derden niet op de exploitatie verantwoord	488	418	576	714	0	0
8	Baten bouwgrondexploitatie:						
	Baten voor zover niet al op de exploitatie verantwoord	763	2.082	540	0	0	0
9	Lasten op balanspost Voorzieningen voor zover deze transacties	3.947	3.013	3.598	3.276	3.232	3.856
10	Lasten i.v.m. transacties met derden, die niet via de onder vraag 1 genoemde exploitatie lopen, maar rechtstreeks ten laste van de reserves (inclusief fondsen en dergelijke) worden gebracht	0	0	0	0	0	0
11	Verkoop van effecten:						
a	Gaat u effecten verkopen? (ja/nee)	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee	Nee
b	Zo ja wat is bij verkoop de verwachte boekwinst op de exploitatie?	0	0	0	0	0	0
	Berekend EMU-saldo	-10.437	-11.659	-27.272	-27.639	-6.898	-1.337

Renteschema Begroting

(Bedragen x € 1.000)

Renteschema	2024	2025	2026	2027	2028
-------------	------	------	------	------	------

a. De externe rentelasten over korte en lange financiering	+/+		1.369		1.460		1.858		2.093		2.046
b. De externe rentebaten over de korte en lange financiering	-/-		80		80		80		80		80
Saldo externe rentelasten en rentebaten			1.289		1.380		1.778		2.013		1.966
c1. Doorberekende rente aan de grondexploitatie	-/-	0		0		0		0		0	
c2. Doorberekende rente van projectfinanciering taakvelden	-/-	0		0		0		0		0	
c3. Rentebaat van doorverstrekte specifieke leningen	-/-	120		76		67		58		56	
Aan taakvelden toe te rekenen externe rente			-120		-76		-67		-58		-56
d1. Rente over eigen vermogen	+/+	0		0		0		0		0	
d2. Rente over voorzieningen	+/+	0		0		0		0		0	
Aan taakvelden toe te rekenen interne rente			0		0		0		0		0
Totaal aan taakvelden toe te rekenen rente			1.169		1.304		1.710		1.955		1.910
e. De werkelijk aan taakvelden toegerekende rente	-/-		1.804		2.352		2.085		1.869		1.869
f. Renteresultaat op het taakveld Treasury			-635		-1.048		-374		86		41

4.5 Overzicht incidentele baten en lasten

Onderstaande tabel geeft een specificatie van de incidentele baten en lasten. Dit overzicht is voorgeschreven in de BBV en geeft inzicht in hoeverre ons begrotingsbeeld wordt beïnvloed door incidentele ontwikkelingen. Na invulling van het overzicht kan het structurele begrotingsaldo worden bepaald. Dit saldo treft u in de volgende tabel aan.

(Bedragen x €1.000)

Programma	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
1. Relatie inwoners en bestuur				
<i>Lasten</i>				
Incidentele lasten uit het Raadsakkoord 2023-2026	-167			
Nieuw beleid 2025-2028: Regiodeal	-91	-91	-91	-91
<i>Baten</i>				
Onttrekking aan de Algemene Reserve voor Nieuw beleid 2025-2028	91	91	91	91
2. Ruimte				
<i>Lasten</i>				
Dekkingstekort riolering		-391		
Kwaliteitsimpuls woningbouw en bedrijfsterreinen (Motie M6 bij Kadernota 2022)	-300			
Incidentele lasten uit het Raadsakkoord 2023-2026	-175	-50	-50	
Programmakosten 's-Heerenberg-Oost (Kadernota 2025)	-240	-154	-154	
Motie Kadernota 2025: CPO Woningbouwaanjager	-50	-50		
Nieuw beleid 2025-2028: Actualisatie IVVP	-100	-100		
Nieuw beleid 2025-2028: Uitvoering mobiliteitsvisie	-100			
<i>Baten</i>				
Opbrengst koop-/samenwerkingsovereenkomst voormalige gemeentehuis-locatie Didam eo	1.385			
Onttrekking aan de reserve Onderhoud riolering en rioolrenovaties (dekkingstekort riolering)		391		
Onttrekking aan de reserve Grondexploitatie tbv kwaliteitsimpuls woningbouw en bedrijfsterreinen	300			
Onttrekking aan de Algemene reserve voor uitvoering Motie Kadernota 2025: CPO Woningbouwaanjager	50	50		
Onttrekking aan de Algemene Reserve voor Nieuw beleid 2025-2028	200	100		
3. Sociaal				

Programma	Begroting 2025	Begroting 2026	Begroting 2027	Begroting 2028
<i>Lasten</i>				
Bijdragen aan DVC en Loil ter vervanging van 3 niet gemeentelijke sportvelden	-400			
Toevoeging kapitaallasten IKC aan reserve onderwijshuisvesting	-884	-875	-875	
Incidentele lasten uit het Raadsakkoord 2023-2026	-635	-300		
Inhuur voor lokale inzet nieuwe inkoop Wmo/Jeugd	-200	-150		
Regionale inzet nieuwe inkoop Wmo/Jeugd	-43			
Nieuw beleid 2025-2028: Uitvoering motie Kansen voor Kinderen	-75	-75		
<i>Baten</i>				
Onttrekking aan de reserve kunstgrasvelden voor de bijdragen aan DVC en Loil	400			
Onttrekking aan de reserve Sociaal Domein voor nieuwe inkoop Wmo/Jeugd	243	150		
Onttrekking aan de Algemene Reserve voor Nieuw beleid 2025-2028	98	98		
50. Overhead en ondersteuning				
<i>Lasten</i>				
Aanvullende capaciteit voor klimaat en duurzaamheid	-153			
Nieuw beleid 2025-2028: Investeren in kunstmatige intelligentie (AI)	-100	-100	-100	
Nieuw beleid 2025-2028: Investeren in talentvol personeel	-500	-500		
Nieuw beleid 2025-2028: Uitwerking acties voorkomende uit strategische personeelsplanning	-500			
<i>Baten</i>				
Onttrekking reserve Klimaatmiddelen i.v.m. aanvullende capaciteit	153			
Onttrekking Algemene Reserve voor Nieuw beleid 2025-2028	1.100	600	100	
Overig				
Overige mutaties kleiner dan € 25.000	-34	-16	5	15
Totaal	-777	-1.447	-1.074	15

Het saldo van incidentele lasten en baten fluctueert jaarlijks. Incidentele lasten beïnvloeden het structureel begrotingssaldo positief en incidentele baten beïnvloeden het structureel begrotingssaldo negatief.

De positieve saldi in 2025, 2026 en 2027 worden vooral bepaald door de toevoeging van de kapitaallasten IKC aan de reserve onderwijshuisvesting en incidentele lasten uit het Raadsakkoord 2023-2025 en de Kadernota 2025. In 2025 staat daar een incidentele baat voor de verkoop van de voormalige gemeentehuis locatie tegenover.

(Bedragen x €1.000)

Presentatie van het structurele begrotingssaldo	2025	2026	2027	2028
Saldo baten en lasten	-2.003	-4.336	-2.326	-2.347
Toevoegingen en onttrekkingen aan reserves	2.053	2.642	1.712	2.338
Begrotingssaldo na bestemming	50	-1.694	-614	-9
Correctie incidentele baten en lasten	727	1.372	1.074	-15
Structureel begrotingssaldo	777	-322	460	-24

Geconcludeerd kan worden dat het structurele begrotingssaldo alle jaren positief is. Voor een verdere toelichting verwijzen wij u naar de inleiding van deze begroting.

Toelichting

De BBV stelt dat reservemutaties in principe incidenteel van aard zijn. Als uitzondering worden bestemmingsreserves ter dekking van kapitaallasten genoemd die structureel van aard kunnen zijn. Daarom zijn alle incidentele reservemutaties opgenomen in het overzicht van incidentele baten en lasten, ook wanneer reservemutaties per saldo geen invloed hebben op het begrotingssaldo.

Programma 1: Relatie inwoners en bestuur

De incidentele uitgaven uit het nieuw beleid 2025-2028 worden onttrokken uit de Algemene Reserve.

In het Raadsakkoord 2023-2026 zijn diverse incidentele uitgaven opgenomen. In programma 1 gaat dit om de verdere ontwikkeling van (burger)participatie en wijk- en kerngericht werken.

Programma 2: Ruimte

In 2021 is het GWRP vastgesteld. De hieruit voortvloeiende tekorten worden verrekend met de voorziening riolering (artikel 44 lid 2 BBV) en deels ook met de reserve onderhoud riolering en rioolrenovaties. Het te verrekenen bedrag met deze reserve bedraagt € 391.000 in 2026.

Bij de vaststelling van de begroting 2022 is besloten voor de periode 2022 tot en met 2025 jaarlijks € 300.000 beschikbaar te stellen voor een kwaliteitsimpuls Woningbouw en bedrijfsterreinen. Deze bedragen worden gedekt door een onttrekking aan de reserve Grondexploitatie.

In het Raadsakkoord 2023-2026 zijn diverse incidentele uitgaven opgenomen. In programma 2 gaat dit om:

- Meer kansen creëren voor starters op de woningmarkt door ouderen te laten doorstromen
- Een impuls voor het klimaatadaptiever en biodiverser maken van de leefomgeving

In de Kadernota 2025 is budget voor het programma 's-Heerenberg Oost en Lengel beschikbaar gesteld voor de jaren 2025, 2026 en 2027.

Bij de Kadernota 2025 is een motie aangenomen voor het inhuren van een CPO woningbouwaanjager voor een periode van twee jaar. Dekking komt uit de Algemene Reserve.

De incidentele uitgaven uit het nieuw beleid 2025-2028 worden onttrokken uit de Algemene Reserve.

Opbrengst koop-/samenwerkingsovereenkomst voormalige gemeentehuislocatie e.o.: verwacht wordt een eenmalige opbrengst in 2025.

Programma 3: Sociaal

Bijdragen voor vervanging van drie niet-gemeentelijke sportvelden (2 DVC en 1 SV Loil). Eenmalig een bijdrage van € 200.000 voor DVC en € 200.000 voor SV Loil in 2025. Daarna is vervanging sportvelden voor rekening van de sportverenigingen zelf. De bijdrage wordt gedekt via een onttrekking aan de reserve kunstgrasvelden. Tot en met 2024 is jaarlijks € 50.000 aan deze reserve toegevoegd zodat in 2025 de stand van € 400.000 is bereikt.

Bij de vaststelling van de Kadernota 2024 is besloten om de vrijval van de kapitaallasten van het IKC (Integraal Kind Centrum) in 2025 incidenteel toe te voegen aan de reserve

onderwijshuisvesting. Dit betreft een bedrag van € 884.000. In 2024 is besloten om ook de kapitaallasten van 2026 en 2027 toe te voegen aan de reserve, omdat de bouw van het IKC naar verwachting dan nog niet gereed is.

In het Raadsakkoord 2023-2026 zijn diverse incidentele uitgaven opgenomen. In programma 3 gaat dit om:

- Een pilot voor maximaal 60 kinderen die toegang krijgen tot een vorm van BSO
- Een pilot voor handhaving bij huisvesting van arbeidsmigranten
- Herziening van de visie sociaal domein
- Scholing, preventiebijeenkomst en campagnes voor huiselijk geweld

De lasten voor lokale en regionale inzet voor de nieuwe inkoop Wmo/Jeugd worden onttrokken aan de reserve Sociaal Domein.

De incidentele uitgaven uit het nieuw beleid 2025-2028 worden onttrokken uit de Algemene Reserve.

Programma 50: Overhead en ondersteuning

Aanvullende lasten in verband met tijdelijke formatie-uitbreiding voor het taakveld klimaat en duurzaamheid worden onttrokken aan de bestemmingsreserve voor klimaatmiddelen.

De incidentele uitgaven uit het nieuw beleid 2025-2028 worden onttrokken uit de Algemene Reserve.

4.6 Taakvelden IV3

Begrote inkomsten en uitgaven per taakveld

Baten / lasten	Raming 2025			Raming 2026			2027	2028
Hoofdtak - taakveld	Baten	Lasten	Saldo totaal	Baten	Lasten	Saldo totaal	Saldo totaal	Saldo totaal
0. Bestuur en ondersteuning								
Bestuur	0	-2.831	-2.831	0	-2.844	-2.844	-2.828	-2.845
Mutaties reserves	6.753	-4.700	2.053	6.373	-3.731	2.642	1.712	2.338
Burgerzaken	889	-1.678	-789	889	-1.599	-710	-727	-710
Beheer overige gebouwen en gronden	32	-422	-390	32	-430	-399	-398	-401
Overhead	501	-17.837	-17.336	464	-16.675	-16.211	-15.686	-15.807
Treasury	2.471	-1.646	824	2.790	-1.974	816	1.015	1.061
OZB woningen	6.024	-350	5.674	6.024	-367	5.657	5.657	5.660
OZB niet-woningen	3.034	-182	2.852	3.034	-182	2.852	2.852	2.852
Belastingen overig	172	-98	74	82	-98	-16	-16	-16
Algemene uitkeringen en overige uitkeringen gemeentefonds	81.514	-500	81.014	77.219	-500	76.719	77.461	78.275
Overige baten en lasten	0	-309	-309	0	-309	-309	-309	-309
Totaal 0. Bestuur en ondersteuning	101.391	-30.554	70.836	96.907	-28.709	68.198	68.734	70.099
1. Veiligheid								
Crisisbeheersing en brandweer	0	-2.517	-2.517	0	-2.517	-2.517	-2.517	-2.546
Openbare orde en veiligheid	11	-1.112	-1.101	11	-1.111	-1.100	-990	-990
Totaal 1. Veiligheid	11	-3.629	-3.618	11	-3.628	-3.617	-3.507	-3.536
2. Vervoer								
Verkeer en vervoer	71	-5.980	-5.909	71	-6.148	-6.077	-6.057	-6.249

Openbaar vervoer	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal 2. Vervoer	71	-5.980	-5.909	71	-6.148	-6.077	-6.057	-6.249
3. Economie								
Economische ontwikkeling	0	-266	-266	0	-264	-264	-218	-154
Bedrijvenloket en bedrijfsregelingen	29	-20	9	29	-18	11	11	11
Economische promotie	455	-426	29	510	-374	136	136	136
Totaal 3. Economie	484	-711	-227	539	-656	-117	-71	-8
4. Onderwijs								
Onderwijshuisvesting	375	-1.813	-1.438	375	-1.870	-1.495	-1.733	-2.465
Onderwijsbeleid en leerlingzaken	1.119	-2.339	-1.220	1.119	-2.350	-1.231	-1.319	-1.317
Totaal 4. Onderwijs	1.493	-4.152	-2.659	1.493	-4.220	-2.726	-3.052	-3.782
5. Sport, cultuur en recreatie								
Sportbeleid en activering	308	-1.040	-732	270	-995	-725	-724	-724
Sportaccommodaties	1.065	-3.545	-2.480	1.065	-3.114	-2.049	-2.046	-2.096
Cultuurpresentatie, cultuurproductie en cultuurparticipatie	16	-608	-592	16	-602	-586	-586	-586
Musea	0	-211	-211	0	-211	-211	-211	-211
Cultureel erfgoed	0	-153	-153	0	-152	-152	-152	-152
Media	122	-1.007	-885	122	-989	-867	-867	-867
Openbaar groen en (openlucht) recreatie	58	-4.026	-3.968	58	-4.042	-3.983	-3.982	-3.939
Totaal 5. Sport, cultuur en recreatie	1.569	-10.590	-9.021	1.531	-10.104	-8.573	-8.568	-8.574
6. Sociaal domein								

Samenkracht en burgerparticipatie	1.362	-5.107	-3.745	1.310	-4.895	-3.585	-3.743	-3.740
Wijkteams	0	-4.751	-4.751	0	-4.646	-4.646	-4.496	-4.496
Inkomensregelingen	8.420	-10.631	-2.211	8.420	-10.743	-2.323	-2.489	-2.596
Begeleide participatie	0	-4.653	-4.653	0	-4.369	-4.369	-4.026	-3.774
Arbeidsparticipatie	0	-3.312	-3.312	0	-3.300	-3.300	-3.305	-3.310
Maatwerkvoorziening (WMO)	74	-2.767	-2.692	74	-2.843	-2.768	-2.855	-2.928
Maatwerkdienstverlening 18+	563	-10.898	-10.335	1.023	-10.798	-9.775	-9.784	-9.784
Maatwerkdienstverlening 18-	0	-13.225	-13.225	0	-13.124	-13.124	-13.124	-13.124
Geëscaleerde zorg 18+	0	-122	-122	0	-112	-112	-122	-112
Geëscaleerde zorg 18-	0	-993	-993	0	-993	-993	-993	-993
Totaal 6. Sociaal domein	10.419	-56.459	-46.040	10.827	-55.822	-44.995	-44.936	-44.857
7. Volksgezondheid en milieu								
Volksgezondheid	238	-1.959	-1.720	168	-872	-704	-704	-704
Riolering	5.367	-4.780	587	5.346	-4.987	359	766	610
Afval	5.016	-3.612	1.404	5.016	-3.602	1.414	1.414	1.415
Milieubeheer	652	-2.295	-1.642	195	-1.903	-1.708	-1.715	-1.711
Begraafplaatsen en crematoria	127	-167	-40	114	-167	-53	-43	-43
Totaal 7. Volksgezondheid en milieu	11.401	-12.813	-1.412	10.839	-11.531	-692	-282	-433
8. Volkshuisv, RO en sted. vernieuwing								
Ruimtelijke ordening	94	-662	-568	94	-647	-553	-553	-553
Grondexploitatie (niet-bedrijventerreinen)	0	-871	-871	0	-718	-718	-668	-668
Wonen en bouwen	2.157	-2.619	-462	772	-2.595	-1.823	-1.653	-1.448
Totaal 8. Volkshuisv, RO en sted. vernieuwing	2.251	-4.152	-1.901	866	-3.961	-3.095	-2.875	-2.670

Saldo totaal	129.091	129.041⁻	50	123.086	124.779⁻	-1.694	-614	-9

4.7 Verplichte Beleidsindicatoren

Overzicht verplichte beleidsindicatoren

In deze bijlage zijn de verplichte indicatoren opgenomen zoals voorgeschreven in het Besluit Begroting en Verantwoording. De beleidsindicatoren hebben in de meeste gevallen geen (directe) relatie met onze doelstellingen en activiteiten. De gegevens worden voor het grootste gedeelte via de website 'waar staat je gemeente' verzameld. Daar worden de nieuwste beschikbare cijfers gepubliceerd, net zo als de vergelijking met Nederland. De cijfers in deze bijlage zijn van augustus 2024. De eerste vijf indicatoren komen uit de eigen begroting.

TAAKVELD	Naam indicator	Eenheid	Montferland	Montferland	Montferland	Montferland	Nederland
			2020	2021	2022	2023	2023
0. Bestuur en ondersteuning	Formatie	Fte per 1.000 inwoners	8,4	8,2	8,5	9,4	geen data
0. Bestuur en ondersteuning	Bezetting	Fte per 1.000 inwoners	7,9	7,9	8	8,6	geen data
0. Bestuur en ondersteuning	Apparaatskosten	Kosten per inwoner	714	738	783	952	geen data
0. Bestuur en ondersteuning	Externe inhuur	Kosten als % van totale loonsom + totale kosten inhuur externen	5%	8%	14%	16%	geen data
0. Bestuur en ondersteuning	Overhead	% van totale lasten	9%	10%	11%	13%	geen data
1. Veiligheid	Verwijzingen Halt	Aantal per 1.000 jongeren	8	5	8	5	8
1. Veiligheid	Winkeldiefstallen	Aantal per 10.000 inwoners	5,55	3,89	5,78	3,25	25,19
1. Veiligheid	Geweldsmisdrijven	Aantal per 1.000 inwoners	2,6	2,4	2,3	2,3	4,3
1. Veiligheid	Diefstallen uit woning	Aantal per 1.000 inwoners	1	0,8	1,2	0,5	1,3
1. Veiligheid	Vernielingen en beschadigingen (in de openbare ruimte)	Aantal per 1.000 inwoners	3,6	2,7	2,7	3,5	5,8
3. Economie	Funciemenging	%	50,1	49,8	50,9	51,1	54,2
3. Economie	Vestigingen (van bedrijven)	Aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd van 15 t/m 64 jaar	131,2	135,5	143,9	148	181,8
4. Onderwijs	Absoluut verzuim	Aantal per 1.000 leerlingen	geen data	geen data	1,4	1,8	6,3

4. Onderwijs	Relatief verzuim	Aantal per 1.000 leerlingen	6	13	12	16	27
4. Onderwijs	Vroegtijdig schoolverlaters zonder startkwalificatie (vsv-ers)	% deelnemers aan het VO en MBO onderwijs	1%	1,50%	2,60%	2,70%	2,40%
5. Sport, cultuur en recreatie	Niet-sporters	%	50,50%	geen data	46,90%	geen data	geen data
6. Sociaal domein	Banen	Aantal per 1.000 inwoners in de leeftijd 15 – 64 jaar	580,8	578,7	606,9	741	836,6
6. Sociaal domein	Jongeren met een delict voor de rechter	% 12 t/m 21 jarigen	0%	1%	1%	geen data	geen data
6. Sociaal domein	Kinderen in uitkeringsgezin	% kinderen tot 18 jaar	3%	4%	4%	geen data	6%
6. Sociaal domein	Netto arbeidsparticipatie	% van de werkzame beroepsbevolking ten opzichte van de beroepsbevolking	68,2%	70,4%	71,3%	72,1%	73,1%
6. Sociaal domein	Werkloze jongeren	% 16 t/m 22 jarigen	1%	1%	1%	geen data	1%
6. Sociaal domein	Personen met een bijstandsuitkering	Aantal per 10.000 inwoners	254,4	198,2	174,8	172,2	344,8
6. Sociaal domein	Lopende re-integratievoorzieningen	Aantal per 10.000 inwoners van 15 – 64 jaar	132,1	150,5	220,7	262	191,5
6. Sociaal domein	Jongeren met jeugdhulp	% van alle jongeren tot 18 jaar	geen data	14,60%	13,90%	12,60%	13,50%
6. Sociaal domein	Jongeren met jeugdbescherming	% van alle jongeren tot 18 jaar	geen data	1,40%	1,20%	1,30%	1,10%
6. Sociaal domein	Jongeren met jeugdreclassering	% van alle jongeren van 12 tot 23 jaar	geen data	geen data	0,20%	0,20%	0,30%
6. Sociaal domein	Cliënten met een maatwerkarrangement WMO	Aantal per 10.000 inwoners	680	840	840	840	700
7. Volksgezondheid en Milieu	Omvang huishoudelijk restafval	Kg/inwoner	110	107	97	geen data	148
7. Volksgezondheid en Milieu	Hernieuwbare elektriciteit	%	22,70%	25,90%	34,90%	geen data	41,30%

8. Vhrosv	Gemiddelde WOZ waarde	Duizend euro	221	234	253	282	368
8. Vhrosv	Nieuw gebouwde woningen	Aantal per 1.000 woningen	6,5	6,7	9,9	8,4	9,1
8. Vhrosv	Demografische druk	%	76,20%	76,60%	77,10%	76,80%	70,30%
8. Vhrosv	Gemeentelijke woonlasten eenpersoonshuishouden	In Euro's	625	633	703	790	860
8. Vhrosv	Gemeentelijke woonlasten meerpersoonshuishouden	In Euro's	868	875	953	962	942

4.8 Woningbouw in voorbereiding

Uitbreidingslocaties eerste tranche

We zijn bezig met de voorbereiding van vijf woninglocaties uit de zogenaamde eerste tranche:

- Beek Noord
- Didam Oost
- Kilder
- Stokkum
- Zeddam

Voor de eerste vier locaties worden de omgevingsplannen voorbereid. De verwachting is dat deze omgevingsplannen rond de zomer van 2025 worden vastgesteld door de gemeenteraad en in 2026 gestart kan worden met de bouw.

Bij de totstandkoming van de plannen is uitgebreid geparticipeerd. Mochten er onverhoopt toch zienswijzen worden ingediend of juridische procedures worden gestart dan vertraagt de planning. De tender voor de marktselectie en het aanbesteden van het bouwrijp maken voeren we tegelijk uit als de planologische procedure, zodat dit geen extra doorlooptijd kost.

De particuliere ontwikkellocatie De Lakermaat kent dezelfde planning. De woningen (inclusief gemeentelijke ontwikkellocaties) worden gefaseerd in de markt gezet.

Voor de uitbreidingslocatie in Zeddam worden eind 2024 de verschillende scenario's ter besluitvorming aangeboden aan de raad.

Uitbreidingslocaties tweede tranche

We kennen ook een tweede tranche met uitbreidingslocaties:

- Nieuw-Dijk
- Loil
- Didam Noord-Oost

Voor deze locaties is de plan voorbereiding gestart met de werving van een bureau die de gemeente ondersteunt bij de verdere planuitwerking. Begin 2025 starten we met de participatie. Op basis van de ervaringen uit de eerste tranche is het aantal participatiemomenten teruggebracht van vier momenten naar twee. We verwachten hiermee de planontwikkeling te versnellen. In het meest optimale scenario kunnen de uitgewerkte plannen begin 2026 ter inzage worden gelegd. Vaststellen door de gemeenteraad volgt rond de zomer van 2026, waarna in 2027 gestart kan worden met de daadwerkelijk woningbouw. Externe factoren kunnen we de planning beïnvloeden, zoals het verloop en de uitkomsten van de participatietrajecten.

VVL

Het omgevingsplan wordt in september ter besluitvorming voorgelegd aan de gemeenteraad en in 2025 wordt gestart met de bouw van de woningen. Op de locatie is ruimte voor de realisatie van een meergeneratiehof. Plavei streeft ernaar deze te ontwikkelen samen met toekomstige bewoners. Er is een kerngroep opgericht bestaande uit geïnteresseerde inwoners uit Lengel en 's-Heerenberg die samen de plannen verder uitwerken.

Drieheuvelenpark

De afgelopen periode werd gewerkt aan het opstellen van het stedenbouwkundig plan en de inrichtingsprincipes voor het Drieheuvelenpark en de eerste financiële doorvertaling in de GREX. De plannen hebben raakvlakken met het nieuwe mobiliteitsplan die naar verwachting eind 2024 wordt vastgesteld. Gelijktijdig willen wij ook de GREX en het stedenbouwkundigplan voorleggen aan de gemeenteraad. Wij verwachten begin 2026 het omgevingsplan te kunnen aanbieden.

De Bongerd

Voor de ontwikkeling van Bongerd stelde het college de uitgangspunten voor de ontwikkeling vast. Gemeente is in overleg met Lidl en de vastgoedeigenaren over de ontwikkeling van deze locatie. De ontwikkeling van deze locatie is complex en afhankelijk van verschillende externe factoren. We verwachten begin 2025 meer duidelijkheid te kunnen geven over de ontwikkelrichting. Voor het

gemeentelijk deel van deze ontwikkeling streven we ernaar om de voorbereidingen voor de ontwikkeling van de locatie Galamaschool op te starten, zodat deze in uitvoering kan, direct nadat de Galamaschool verhuisd is naar het IKC .

Uitbreiding bedrijventerrein 's-Heerenberg

De uitbreiding van het bedrijventerrein in 's-Heerenberg (noordzijde Meilandsedijk) is de opvolgende fase van DocksNLD (zuidzijde Meilandsedijk). Het programma van de beoogde uitbreiding van het bedrijventerrein omvat:

- Twintig hectare XXL Logistiek (Crossdock/warehouse);
- Vijf hectare met kleinschalige kavels voor het MKB;
- Ondersteunende functies (Clean Energy Hub/Truckparking met bij de grensovergang de locatie voor de grootschalige migrantenhuysvesting).

Over het voorliggende plan is inmiddels met de buurt geparticipeerd en zijn informatiebijeenkomsten / werksessies met de raad geweest. Ook met overige stakeholders is en wordt gesproken.

De planning is om het plan tot in detail uit te werken met inachtneming van de feedback van de gemeenteraad, de buurt en overige stakeholders. Hierbij wordt de stap gezet van een concept stedenbouwkundig plan naar een definitief stedenbouwkundig plan. Naast het toewerken naar een definitief stedenbouwkundig plan wordt ook gewerkt aan een passende ruimtelijke onderbouwing waarmee een ruimtelijke RO-procedure kan worden doorlopen. De planning is om in de eerste helft van 2025 te starten met deze RO-procedure. Parrallel aan voornoemde zaken wordt ook ingezet op de verdere grondverwerving. Ingezet wordt op het komen tot het maken van afspraken over de grondverwerving met de verschillende grondeigenaren voordat wordt gestart met de RO-procedure.